

PERTHYN I GYMRU

BELONGING TO WALES

MELTEM ARIKAN, MARIE DARRIEUSSECQ,
EDIN SULJIC, JÖRG BERNIG

PERTHYN I GYMRU

BELONGING TO WALES

TEITHWYR EWROPEAIDD I GYMRU, 1750-2010
EUROPEAN TRAVELLERS TO WALES, 1750-2010
2019

This book is also available online as a free download at:
<http://etw.bangor.ac.uk/downloads>

We would like to hear about your responses to the collection. Please contact k.n.jones@swansea.ac.uk or tweet at @EwropiGymru using the hashtag #BelongingtoWales.

Gellir dadlwytho'r llyfr hwn ar-lein yn rhad ac am ddim o:
<http://etw.bangor.ac.uk/cy/lawrlwythiadau>

Hoffem glywed eich sylwadau am y casgliad. Cysylltwch â Kathryn Jones k.n.jones@swansea.ac.uk neu anfonwch neges trydar @EwropiGymru gan ddefnyddio'r hashnod #PerthyniGymru.

Cynnwys / Contents © Meltem Arikan, Marie Darrieussecq, Edin Suljic, Jörg Bernig

Golygu / Editing: Tom Cheesman, Kathryn N. Jones

Cynllun / Layout: Rita Singer

Llun clawr / Cover image: Rita Singer, Tom Cheesman, Kathryn N. Jones

Swansea University
Prifysgol Abertawe

Canolfan Uwchefrydiau Cymreig a Cheltaidd Prifysgol Cymru
University of Wales Centre for Advanced Welsh and Celtic Studies

Cross-Language
Dynamics

OWRI

Arts & Humanities
Research Council

CYNNWYS CONTENTS

MELTEM ARIKAN

Galler'e ait olmak...	[7]
Perthyn i Gymru (Cyfieithwyd gan Dawi Griffiths)	[14]
Belonging to Wales (Translated by Filiz Celik)	[21]

MARIE DARRIEUSSECQ

Les fantômes du pays de Galles	[29]
Ysbrydion Cymru (Cyfieithwyd gan Dawi Griffiths)	[33]
Ghosts of Wales (Translated by Kathryn N. Jones)	[38]

EDIN SULJIC

Faint o gamau (Cyfieithwyd gan Bethan Gwyn)	[43]
How Many Steps	[48]

JÖRG BERNIG

Am Rand des Randes	[54]
Wrth ymyl yr ymyl (Cyfieithwyd gan Bethan Gwyn)	[69]
On the Edge of the Verge (Translated by Alyce von Rothkirch)	[83]

CEFNDIR

Mae 'Teithwyr Ewropeaidd i Gymru 1750-2010' yn brosiect tair blynedd a gyllidir gan yr AHRC ac a ddechreuwyd yn 2013. Yn y prosiect gwelir cydweithio rhwng Prifysgol Bangor, Prifysgol Abertawe, a'r Ganolfan Uwchefrydiau Cymreig a Cheltaidd Prifysgol Cymru. Prifysgol Bangor sy'n ei arwain.

Fe gomisiynwyd yr ysgrifau teithio gwreiddiol ar gyfer y casgliad hwn gan 'Teithwyr Ewropeaidd i Gymru 1750-2010' yn dilyn ymddangosiad yr awduron yn yr Ŵyl Amlieithog o Leisiau Rhyngwladol yn Abertawe yn 2017. Arianwyd yr ŵyl gan brosiect 'Dynameg Trawsieithyddol' OWRI (Y Fenter Ymchwil Byd Agored), ac fe'i drefnwyd ar y cyd gyda Wales PEN Cymru. Hoffem ddiolch i'r AHRC ac OWRI-CLD am eu cefnogaeth hael.

BACKGROUND

'European Travellers to Wales 1750-2010' is a three-year AHRC-funded project that began in 2013, and is a collaboration between Bangor University, Swansea University and the University of Wales Centre for Advanced Welsh and Celtic Studies (CAWCS). It is led by Bangor University.

The original travelogues which appear in this collection were commissioned by 'European Travellers to Wales 1750-2010' following the authors' appearance at the Multilingual Festival of International Voices in Swansea in 2017. The festival was funded by the OWRI (Open World Research Initiative) project 'Cross-Language Dynamics' and organised in association with Wales PEN Cymru. We would like to thank the AHRC and OWRI-CLD for their generous support.

MELTEM ARIKAN

GALLER'E AIT OLMAK...

Hikayem 2013 yılının Temmuz ayında bir Pazartesi günü, Cardiff İstasyonu'na gelmemle başladı. Yanımda Pınar Ogün vardı. Aslında hepimiz (ben, oğlum, eşim, Pınar Ogün ve Memet Ali Alabora) iki sene sonra Galler'e taşınmaya karar vermiştik ancak o günlerde yaşamımızı biz değil otoritelerin suçlamaları belirler olmuştü.

2011 yılında, Mi Minör adlı absürt bir oyun yazdım. Oyunu yazarken de bu benim Türkiye'de yapacağım son oyun olacak diye bir karar almıştım. Mi Minör'den sonra ki iki yıl içinde kesinlikle Galler'e taşınacaktım. Ancak oyunumuz bittikten bir ay sonra başlayan Gezi Protestoları nedeniyle ben ve oyunumuzun yaratıcı ekibi büyük bir nefret kampanyası ve inanılmaz suçlamaların hedefleri haline geldi. Üç ay boyunca evden dışarı adım atmadan kabus günler yaşadık. Suçlamaların sonucunda artık hayatımız tehlikeye girince oyunumuzun başrol oyuncusu Pınar ve ben bir gecede bir tek bavulla evimizi, sevdiğimizimizi, geçmişimizi geride bırakıp Galler'e geldik. Tabii ki Cardiff'e geliş biçimimizi asla böyle hayal etmemiştim. Buruk, kırık ve yarım kalmış....

Yıllarca kırılmışlıklarımın bir bütünlük kurdum iç dünyamda. Kabul ettikçe alışmak gibi, kabul ettikçe vazgeçmek gibi.... Kabul ettikçe.... Belki çok küçük yaşta geçirdiğimiz trafik kazası sonrası çocukluğum hastanelerde geçtiği için, belki annem daha ben 7 yaşındayken öldüğü için, belki babaannemlerde yaşarken hiç odam olmadığı için, benim hiç aidiyet duygum olmadı. Olamadı.... Hissedemedim.... O nedenle de her koşula hemen adapte olabildim. Gerçek neyse o kabul edilir. Sonra o kabul edilen gerçeğe mücadele edilir. O nedenle de somut olan tüm gerçekleri kabul ettim. Yaşamak için, kendi içsel dengemi kurabilmek için, hiç şikayet etmedim, ama hep mücadele ettim. Ben kırıklıklarımın bir bütünlük kurmayı öğrenmişim. Beklentisiz, durgun, mesafeli, içine içine yaşayan....

Cardiff istasyonundan dışarıya adımımı attığım anda iç dünyamdaki bütünlük yerle bir oldu. Herşey bir anda, koskocaman bir boşlukta bana

rağmen oldu. Bir anda.... Sanki bir anda tüm kırıklıklarım tamir edildi. Sanki bir anda herşey bütünleşti. Sanki bir anda geçmişte oluşturduğum bütünlüğüm yerle bir oldu. Bir anda içimi kaplayan o coşku ve huzurla nasıl başa çıkacağımı bilemiyorum.

Bir gecede evimi, sevdiğilerimi, geçmişimi öylece bırakmışken nasıl oluyor da bir anda içimde esen rüzgar tüm acıları dağıtıp beni sakinleştirebildi... Nasıl oluyor da onca mutsuzluktan sonra bir anda kalbim mutluluk ritimlerine adapte olabildi?...

Bir ay otelde kaldıktan sonra en sonunda kiralık bir ev bulmuştuk. Oğlum Galler'te istediği üniversiteye kayıt olmuştu. Memet Ali Alabora (Mi Minör'ün yönetmeni ve Pınar Öğün'ün eşi) ve Melin'de (Mi Minör'ün tasarımcısı) sonunda Türkiye'den yanımıza gelmişti.

Ben kendimi tamamlanmış hissettikçe Galler'e hissettiğim duygular yanardağdan çıkan lavlar gibi tüm benliğimi ele geçirmişti. Yıllarca her durumda duygularını kontrol eden ben duygularımın kontrolüne girmiştim. Bana rağmen, bana rağmen, bana rağmen....

Doğal olarak öğrendiğimiz ana dilimizin dışında ikinci bir dille kurduğumuz ilişki, o dili öğrenme ve konuşma isteğimizden çok, dili hangi koşullarda öğrendiğimizle, o dil ile aramızda oluşan bağ ile ve o dilin bizim için ifade ettikleriyle inanılmaz bir etkileşim içinde. İster çocuk olalım ister yetişkin, ana dilin dışında öğrendiğimiz ikinci dille, tek belirleyici kimi zaman sadece öğrenme isteği ve isteksizliği olmuyor. Çok uzun yıllar önce Türkiye'de yaşarken İngiliz öğrenmeyi ret etmişim, sonra çok sonra 35 yaşından sonra işim gereği mecburen İngilizce öğrenmek zorunda kalmıştım ama her zaman zorda kalmadığım sürece İngilizce konuşmayı reddettim. Şimdi bile İngilizce konuşurken kendimi rahat hissetmiyorum. Sanki üzerimde rahat durmayan bir elbise İngilizce benim için giymek zorunda olduğum ama hiç rahat hissetmediğim bir elbise....

Çocukluğumdan itibaren öğrenmeyi reddettiğim İngilizcemi geliştirmek için iki kere Londra'ya gitmiş, ama orada da mutlu olmamıştım. İş hayatında başarılı olabilmem için İngilizcemi ilerletmem kaçınılmaz olduğu için de İngilizce'yi öğrenebilmek için Londra deneyimimden sonra kendime Galler'de yeni bir kurs buldum. Trebinshun House.... O güne kadar Türkiye'den bu kursa hiç giden olmamıştı, kurs oldukça pahalıydı ayrıca İngilizce öğrenmek için Galler'e gitmenin ne kadar doğru olduğu epey tartışılmıştı. Ama ben

inat etmişim. Mantıklı hiçbir nedenim olmadığı halde ısrarla Galler'e gitmek istemişim. İnternette tesadüfen bulduğum bu kursa katılmak benim için bir anda ölüm kalım meselesi haline dönüşmüştü mantıksızcasına...

Heathrow havaalanından arabayla iki buçuk saat gittikten sonra sanki bambaşka bir dünyaya gelmişim. Temmuz olmasına rağmen hava çok ama çok soğuktu. İlerlediğimiz dar yolda ancak bir araba gidebiliyordu. Her yer sanki yeşile boyanmıştı. Beyaz gökyüzüyle buluşan yeşiller.... Sanki hiçbir yerin ama her şeyin ortasına gelmişim. Sessiz, huzurlu ama soğuk....

Trebinshun House'da kalacağım odaya girdiğimde öylece kalakalmışım. Oda sanki bu yüzyıla ait değil ama sanki bana aitti.... Camdan görünen vadi, bahçedeki kocaman yüzyıllık ağaç, uzaklardan beyaz noktalar gibi gözüken koyunlar, her şey çok yeni ama her şey o kadar bildikti ki.... Bir tek iliklerime kadar işleyen soğuk....

36 yaşına kadar ait olmadan yaşamayı öğrenen benim için Brecon'da uyandığım sabah hissettiğim 'ben buraya aitim' duygusu.... Kendi duyguma mı şaşırayım, neden böyle hissettiğimi mi anlamaya çalışayım, gözlerimden akan yaşları mı kontrol edeyim bilemedim. Sabah sabah kendimi içinde bulduğum duygu ve mantık karmaşasında düğümlelenip durdum. Ait olmak. Ait olmamak. Ben nereye aitim? Benim evim neresi? Benim evim gerçekten benim evim mi?

O sabah eşimle yaptığım konuşma bugün gibi aklımda:

—Alo?

—Ne oldu? Neden ağlıyorsun? Orda bir sorun mu çıktı?

—Hayır, hayır. Burada hiçbir terslik yok sadece çok soğuk ama.... Dün buraya geldikten sonra başlayan ama bugün sabah uyandığımdan beri içimde olan....

—Neler oluyor? Burası soğuk diye ağlanır mı hiç? Neden böyle ağlıyorsun? İçinde olan hangi his? Meltem neler oluyor?

—Bunca yıldan sonra ilk defa kendimi bir yere ait hissettim. Sanki ben buralarda doğmuşum, buralar benim ülkemmiş gibi.... Sence beni bebekken evlatlık vermiş olabilirler mi? Ya annem ve babam, gerçek annem ve babam değilse.... Belki de bunu herkes benden gizlemiştir....

—Meltem iyi misin? Galler neresi, Ankara neresi.... Sen Ankara'da doğdun. Kimse seni evlatlık vermedi. Ayrıca annen de baban da gerçek annen ve baban. Nereden çıkardın şimdi böyle saçma senaryoları....

Koskoca aklı başında kadınsın...

—Ben burada, Galler’de yaşamak istiyorum.

—İnsan sadece bir gece kaldığı bir yerde yaşamaya karar veremez.

—Verir. Beni duymuyor musun? Hayatımda ilk kez kendimi bir yere bu kadar ait hissediyorum diyorum. Bu ne demek anlayabiliyor musun? Ayrıca hissettiklerimin normal olduğunu da söyleyemiyorum. Soğuktan nefret ederim. Yaz ortasında donuyorum. Ben deniz kenarı severim burası dağlık, her yer yemyeşil. Eski eşyalardan hiç hoşlanmam, yüzyıllık bir evde kalıyorum ve tüm bunlara rağmen ben kendimi buraya ait hissediyorum. Ben buraları biliyorum ama anlatamıyorum. Buralar benim evim.

—Seni anlıyorum, kendini ilk defa bir yere ait hissetmenin seni ne kadar şaşırttığına da farkındayım. Ayrıca bugüne kadar ne Türkiye’de ne de başka ülkelerde böyle bir duygu hissetmediğinin de çok farkındayım. Ama önce sakın ol.

—Ya benim anne tarafım Gallerli ise? Onlar hakkında hiçbir şey bilmiyorum. Belki de anneannem Rum değil Gallerlidir.

—Tamam anne tarafınla ilgili daha derin bir araştırma yaparız. Anne tarafından köklerini araştırırız, söz veriyorum. Ayrıca hatırladığım kadarıyla “Makedonya” bölgesinde görülen ilk kavimler Keltler, Traklar ve İlirler’dir. Günümüzdeki Makedonların bu kavimlerin bakıyeleri olma ihtimali çok yüksek olduğu söylenir, istersen baba tarafının daha derinliklerini de araştırırız sana söz veriyorum.

—Peki atalarımın ataları bile olsa, burayla bir bağlantım varsa, burada yaşar mıyız?

—Galler’le genetik bir bağlantın olsa da olmasa da sen bu kursun sonunda hala aynı hisleri yaşıyorsan ve orada yaşamak istiyorsan söz veriyorum sana oradan bir ev alırım.

—Söz mü?

—Söz. Şimdi sen de bana söz ver. Telefonu kapatıp yüzünü yıka ve İngilizce dersine konsantre ol.

O günden sonra Türkiye’de doğup büyüyen, Türkçe yazıp düşünmenin ötesinde Türkçe’nin ifade gücüne hayran olan ama kendini Galler’e ait hisseden ve bu duygumun nereden kaynaklandığını anlayabilmek için de mantıklı ve bilimsel açıklamalar bulmaya çalışan bir kadın oldum.

Trebinshun House'a geldiğim yıl Brecon'da üç hafta geçirdim. Bu üç hafta içinde yine 35 yaşından sonra hayatımda ilk defa ata bindim. İlk defa atla tam iki saat Brecon'un ormanlarının içinde gezdim. Ne bir korku, ne bir endişe, ne de bir rahatsızlık hissettim. Sadece ve sadece içimi sızlatan bir acı vardı yüreğimde. Neden ama neden bana ait olan ya da benim kendimi ait hissettiğim şeyler benden böylesine uzak kalmıştı. Brecon'da yaşamıma giren atlar tekrar Galler'e gelene kadar hayatımdan hiç çıkmadı. İnsanların yarattığı hayal kırıklıklarını, çoğunlukla atlarla geçirdiğim zamanlarla onardım. Hatta sonunda kendi atım oldu ve atlar hayatımdan hiç çıkmadı.

Yine aynı yıl hafta sonu için geldiğim Cardiff'teki üniversiteyi gördüğümde o zaman 9 yaşında olan oğlum Ege'nin bu şehirde okumasını çok istedim. Yıllar sonra Ege Galler Glamorgan üniversitesinde Art Foundation okudu. Şimdi oda benimle birlikte Galler'de yaşıyor.

Galler'e duyduğum aidiyet, ne üç haftanın sonunda ne de aradan geçen yıllarla değişti. 2004 yılından sonra üç kere daha Trebishun House'a geldim.

İngilizcemin ne kadar geliştiği tartışılabilir, ama Galler'e her gelişimde buraya ait olma duygum biraz daha, biraz daha pekişti. Burada yaşamak istediğim o kadar altını çizdim ki en sonunda eşimde burayı ziyaret etti. Brecon'da Gliff's otelde kaldığımız üç gün içinde beni atlarla, koyunlarla gördüğünde "evet gerçekten de sen buraya aitsin" dedi. Ve bana söz verdi. "Burada yaşayacağız ancak bana bir kaç sene vermen lazım, ama söz eninde sonunda seni buraya getireceğim..."

Bir kere yabancılaşınca çevrenize, yavaş yavaş kapanırsınız içinize. Doğduğun topraklara ait hissetmediğim için çocukken en sonunda uzaylı olduğuma inandım. Beni dünyada unutan uzaylılar, gelip alsın diye bir kış gecesi camın önünde uyuyup zatürre olduktan sonra nereye aitim sorusu yerine, nereye ait değilim sorusu önem kazandı. Okula ait değildim, annemin akrabalarına ait değildim, babamın akrabalarına da ait değildim. Ve ait olmadan yaşamayı öğrendim. Yaşamın kıyısında, yaşama küçük adımlarla katılarak ama hem içimdeki kocaman boşlukla beraber.

Annemi çok hatırlamıyorum ama ailemizdeki tek sarışın ve yeşil

gözlünün ben olduğumu hatırlıyorum. Sadece ailemizde değil, ilkokulda da okuldaki tek sarışın ve yeşil gözlü bendim. Sonra ortaokulda üç sarışın olduk, ama onların gözleri elaydı. Lisede ise dört. Özellikle çocukken kendimi hep bir garip hissederdim. Sanki eksik-mişim, ya da o insanlara benzemediğim için onlardan ayrılmışım gibi yabancı bir duygu....

Sanki suçluymuşsun gibi ya da ailedekilere benzemediğin için içinde oluşan o boşluğu tanımlayamamak gibi. Garip olan bu duygunun sevimle ya da mutlu olup olmamakla bir ilgisinin olmaması. Çocuk kafanda seni başkalarından ayırıştıran görüntünün güzel ya da çirkin olmakla da bir ilgisi yok. Bu çocuk olarak senin içinde tanımlamakta zorlandığın, adını koyamadığın ama seni herkese yabancılaştıran, hatta biraz da yalnızlaştıran bir duygu.

İlk okula başladığım yıl öğretmeniz herkese nereli olduğunu soruyordu. Bana sorduğunda ben kendimden gayet emin olarak “Avrupalıyım” diye yanıt vermişim. Öğretmenim gözleri şaşkınlıktan büyümüş ilk birkaç saniye ne diyeceğini bilememiş sonrasında ise bana benim Ankara’da doğduğumu ve Türk olduğumu söylemişti. Sonrasında da hemen babamı arayıp “benim neden Türk olmayı istemediğimi, ailede bu konuyla ilgili konuşmalar mı yapıldığını” sormuş.

O küçücük yaşımda ne kadar çok sinirlendiğimi şimdi bile çok net hatırlıyorum. Neden ısrarla ben Avrupalıyım dediğimi ise hiç bilmiyorum. Çocukluğumdan itibaren bana dayatılan her şeye otomatik olarak karşı çıktığım için mi? Gerçekten öyle hissettiğim için mi? Babaannemle aynı evde yaşarken ondan duyduklarım nedeniyle mi? Yoksa farklı olmak için mi o yanıtı verdiğimi bugün bile net söylemem mümkün değil. Ama aynı gün babamla yaptığımız konuşmada babama çok öfkeli olduğumu çok iyi biliyorum. Çünkü babam bana ısrarla Türk olduğumuzu ispat etmeye çalışırken bende ona onun Makedonya Ohri’de doğduğunu, ayrıca babaannemin sürekli “biz suyun öteki yakasındanız” dediğini söylemişim. Ne babam beni ikna edebilmişti ne de ben onu. Her zamanki gibi son sözü büyükler söylemiş ve konu kapanmıştı.

Kendini ne doğup büyüdüğüm ülkeme yani Türkiye’ye ne de babam’ın doğduğu ve beni büyüten babaannemin kendini ait hissettiği Makedonya’ya ait hissedemedim. Aklımda hep aynı soru dönüp duruyordu.

Bizim nereye ait olduğumuza aslında kim karar veriyor? Ailemiz mi? İçinde yetiştiğimiz kültür mü? DNA'mızda saklı hafızamız mı yoksa?... Yoksa koca koca postallı adamlar mı? Savaşlar olmasa sınırlar olur muydu? Savaşlar kutsanmasa, insanlar oradan oraya savrulur muydu? Ülkelerini terk edip yepyeni yaşamlar kurmak zorunda kalanların çocukları, çocukların çocuklarının nereye ait olduğunu aileler mi, kültürler mi, diller mi yokse DNA'mızda kayıtlı olan binlerce yıllık hafızamız mı belirliyor?

Hepimiz rüzgarın sesini aynı şekilde duyuyoruz. Hepimiz yağın yağmurla aynı şekilde ıslanıyoruz, aslında hepimiz ot kokularını aynı şekilde algılıyoruz ama bizim nereye, ne şekilde ait olacağımızı belirleyemiyoruz.. Bize ait olan, bizim kendimizi ait hissettiğimiz, hatta kimi zaman bizi çağıran toprakları bulmamıza neden izin vermiyorlar?

Bir yandan pek çok soru ile boğuşurken bir yandan da Galler yeni hayatımı kurmaya çalışıyordum. Bir yanımda mutlu bir yanımda sorularıyla dolu...

Belki beni yutan dev binaların ürkütücü gölgeleri olmadığı için. Belki kalabalık trafik gürültüsü yerine kuş seslerini duyabildiğim için. Belki hep acelesi olan, asık yüzlü insan kalabalıkları olmadığı için, belki gri bulutların yerine mavi beyaz bulutlarla güne başladığım için, belki de dağları ve ormanları bana kucak açtığı, belki insanların yanında kendimi çok rahat hissettiğim için, belki buranın vahşi doğasıyla çok derin bir iletişim kurabildiğim için, belki buranın hala bakir kalmış olması nedeniyle... Bu topraklarda yaşamaya başladıktan sonra hiç zorlanmadım. Bu topraklar hayatımın en zor zamanlarında hep beni sarmaladı, hep bana şifa verdi.

Neden bu topraklara bu kadar ait hissettiğimin yanıtını bulabilmek için DNA testi bile yaptırdım. DNA sonuçlarımda Kelt'lerle bağlantım olduğu ortaya çıksa da hissettiğim aidiyeti açıklamaya yetmiyordu. Burada yaşadığım yılların sonunda ve doğa ile kurduğum ilişkinin sayesinde artık neden sorusunu sormayı bıraktım. Çünkü artık bu toprakların benim için özel bir anlamı olduğunu, bu toprakların benim kendimi bulmamı sağladığını biliyorum ve inanıyorum ki hepimizi çağıran bir yerler var aslında ama biz o çağrıyı nasıl duyacağımızı bilemiyoruz belki de... Ben kendi adıma çok şanslı olduğumu artık biliyorum çünkü beni bir anne şevkiyle kucaklayan topraklarda artık huzur ve mutlulukla yaşıyorum...

PERTHYN I GYMRU

Cyfieithwyd gan Dawi Griffiths.

Mae fy stori'n dechrau wrth i mi gyrraedd gorsaf drenau Caerdydd ar ddydd Llun ym mis Gorffennaf 2013. Roedd Pınar Ögün gyda mi. Roeddem ni (fi, fy mab, fy ngŵr, Pınar a'i gŵr, Memet Ali Alabora) yn wreiddiol wedi bwriadu symud i Gaerdydd ddwy flynedd yn ddiweddarach, ond erbyn hyn roedd ein bywydau'n cael eu rheoli gan gyhuddiadau a wnaed gan yr awdurdodau Twrcaidd.

Yn 2011, ysgrifennais ddrama abswrdd, 'Mi Minör'. Wrth i mi ysgrifennu'r ddrama hon, penderfynais mai hon fyddai'r ddrama olaf y byddwn yn ei hysgrifennu yn Nhwrci. Roeddwn yn bendant fy mod yn mynd i symud i Gymru yn y ddwy flynedd nesaf. Fodd bynnag, fis ar ôl i'r cynhyrchiad yn Istanbul ddod i ben, daeth tîm creadigol ein drama yn darged cyhuddiadau annealladwy a throseddau casineb yn gysylltiedig â phrotestiadau Parc Gezi. Cawsom dri mis hunllefus, gan fethu â gadael ein cartrefi. Gan fod ein bywydau bellach mewn perygl, fe wnaeth y prif actor, Pınar, a minnau adael ein cartrefi, ein hanwyliaid a'n gorffennol, a chychwyn am Gymru gydag un cês dillad rhyngom. Wrth gwrs, nid fel hyn yr oeddwn wedi rhagweld i ni gyrraedd Caerdydd. Yn chwervw, yn doredig ac yn anghyflawn...

Dros y blynyddoedd, roeddwn wedi creu cyfanrwydd o ddarnau fy mydoedd mewnol. Deuthum yn gyfarwydd â phopeth drwy dderbyn, gadael i bethau fynd drwy dderbyn... Derbyn... Doeddwn i erioed wedi cael ymdeimlad o berthyn... efallai oherwydd i mi dreulio fy mhientyndod mewn ysbytai oherwydd damwain a gefais pan oeddwn yn ifanc iawn, efallai oherwydd i fy mam farw pan oeddwn yn saith oed, efallai oherwydd na chefais erioed ystafell fy hun pan oeddwn yn byw gyda'm nain o ochr fy nhad... felly roeddwn yn gallu ymaddasu i bob sefyllfa yn rhwydd. Derbyn realiti fel y mae. Ac yna ymladd yn erbyn y realiti hwnnw. Felly, derbyniais yr holl realiti pendant. Er mwy goroesi a chadw fy nghydbwysedd mewnol, wnes i erioed gwyno, dim ond brwydro ymlaen. Roeddwn wedi dysgu sut i greu cyfanrwydd o ddarnau toredig fy mywyd. Byw heb ddisgwyl dim, byw tawel, pell, mewnbylg.

Wrth i mi gerdded allan o orsaf Caerdydd, cafodd y cyfanrwydd ynof ei chwalu. Digwyddodd mewn eiliad, mewn un ymchwydd mawr ac er gwaethaf fi fy hun. ... Roedd fe pe bai'r cyfanrwydd roeddwn wedi'i greu yn y gorffennol wedi cael ei chwalu'n ddarnau mân. Wyddwn i ddim sut i ddelio efo'r cyffro a'r heddwch oedd wedi fy llenwi.

Pan adewais fy nghartref, fy anwyliaid a'm gorffennol, mewn un noson, sut y gallai chwa o wynt daflu fy holl boen i ffwrdd a'm llonyddu? ... Sut y gallai fy nghalon ymaddasu i rythm hapusrwydd ar ôl yr holl anhapusrwydd? ...

Ar ôl treulio mis mewn ystafell westy, fe wnaethom rentu tŷ yn y diwedd. Cofrestrodd fy mab yn y brifysgol lle roedd eisiau astudio. Llwyddodd Memet Ali Alabora (cyfarwyddwr Mi Minör a gŵr Pınar Ögün) a Melin Edomwonyi (dylunydd artistig Mi Minör) i ymuno â ni yng Nghymru.

Wrth i mi ddod i deimlo'n fwy a mwy cyflawn dechreuodd fy nheimladau tuag at Gymru ffrydio'n ddiymatal, fel lafa'n ymarllwys o losgfynydd. Roeddwn i, a oedd wedi rheoli fy nheimladau drwy'r holl flynyddoedd, bellach yn cael fy rheoli gan fy nheimladau. Er gwaethaf fy hun, er gwaethaf fy hun, er gwaethaf fy hun....

Effeithir ar y berthynas sydd gennym ag ail iaith heblaw ein mamiaith yn naturiol yn fwy gan amgylchiadau dysgu'r iaith honno na chan ein hawydd i ddysgu a siarad yr iaith dan sylw. Yr amgylchiadau hynny sy'n ffurfio'r cwlwm rhyngom â'r iaith honno a'r hyn mae'n ei olygu i ni. P'un a ydym yn blentyn neu'n oedolyn, Am gyfnod hir, pan oeddwn yn byw yn Nhwrci, gwrthodais ddysgu Saesneg, ond yna ar ôl i mi droi 35 oed roedd angen i mi ei dysgu ar gyfer fy ngwaith—eto roeddwn yn dal i wrthod siarad Saesneg oni bai bod wirioneddol raid i mi. Hyd yn oed nawr, pan fyddaf yn siarad Saesneg, dydw i ddim yn teimlo'n gyfforddus. Mae'r iaith Saesneg fel gwisg nad yw'n fy ffitio ond bod rhaid i mi ei gwigo...

Teithiais i Lundain ddwywaith i ddysgu'r iaith Saesneg yr oeddwn wedi bod yn gwrthod ei dysgu ers fy mhlentynod, ond ni wnaeth hynny fi'n hapus. Pan oedd yn rhaid i mi ddysgu Saesneg oherwydd fy ngwaith, penderfynais fynd i rywle heblaw Llundain, a chefais hyd i gwrs i mi fy hun yng Nghymru. Tŷ Trebinshun oedd y lle ... a hyd nes i mi fynd i astudio yno, nid oedd yr ysgol erioed wedi cael unrhyw ffyrwyr o Dwrci. Roedd yn ddrud, ac roedd pobl yn cwestiynu'r

rhesymeg dros fynd i Gymru i ddysgu Saesneg. Ond roeddwn i'n bendant. Doedd o ddim yn gwneud synnwyr yn rhesymegol i fynd i Gymru i ddysgu Saesneg, ond er hyn fe fynnais fynd. Daeth mynd ar gwrs y digwyddais ddod ar ei draws wrth chwilio'r rhyngrwyd yn afresymegol yn fater o fywyd a marwolaeth i mi...

Ar ôl teithio am ddwy awr a hanner o Faes Awyr Heathrow, roeddwn i'n teimlo fel pe bawn wedi cyrraedd byd gwahanol. Er mai Gorffennaf oedd hi, roedd y tywydd yn oer iawn iawn. Doedd dim lle i gar arall ar y ffordd gul yr oeddem yn gyrru ar ei hyd. Roedd pob man yn edrych fel pe bai wedi cael ei baentio'n wyrdd. Roedd y gwyrdd yn cwrdd â'r awyr... Yr oedd fel pe bawn wedi cyrraedd unman, ond eto yng nghanol popeth. Tawel, heddychlon ac oer ...

Pan euthum i mewn i fy ystafell yn Nhŷ Trebinshun roeddwn i'n rhewi. Nid oedd yr ystafell yn perthyn i'r ganrif hon ond i mi... Roedd yr olygfa o'r dyffryn o'r ffenestr, y goeden enfawr ganrif oed yn yr ardd, y defaid a oedd yn edrych fel smotiau gwyn o bell, roedd popeth yn newydd ac eto mor gyfarwydd... Dim ond yr oerni roeddwn yn ei deimlo yn fy esgyrn...

Dysgais fyw heb ymdeimlad o berthyn nes fy mod i'n 35 oed, ond y bore cyntaf i mi ddeffro yn Aberhonddu daeth y teimlad hwnnw 'Dwi'n perthyn i'r lle yma' drosta i... Doeddwn i ddim yn gwybod a ddylai fy nheimladau newydd fy synnu neu a ddylwn geisio deall pam roeddwn yn teimlo felly, neu a ddylwn i reoli'r dagrau oedd yn powlio i lawr o'm llygaid. Teimlwn fy synhwyrau a fy rhesymoledd yn glymau i gyd. I berthyn. I beidio â pherthyn. Ble ydw i'n perthyn? Ble mae fy nghartref? Ai fy nghartref ydi fy nghartref mewn gwirionedd?

Rwy'n dal i gofio'r sgwrs a gefais gyda'm gŵr ar y ffôn y bore hwnnw:

—Helo?

—Beth sy'n bod? Pam wyt ti'n crio? Oes yna broblem yna?

—Na, na. Does dim byd o'i le yma, ond mae hi jest yn rhy oer... Mae gen i deimlad ym mêr fy esgyrn ers i mi gyrraedd yma ddoe, ond mae'n gryfach ers i mi deffro ...

—Beth sy'n digwydd? Elli di ddim bod yn crio oherwydd ei bod yn oer yna. Pam wyt ti'n crio? Be ydi'r teimlad yma sydd yna chdi? Meltem, beth sy'n digwydd?

—Dwi'n teimlo fy mod yn perthyn i rywle ar ôl yr holl flynyddoedd

yma. Mae fel petai fy mod wedi cael fy ngeni yma, mai hon ydi fy ngwlad... Wyt ti'n meddwl hwyrach fy mod i wedi cael fy rhoi i'm mabwysiadu pan oeddwn i'n fabi? Beth os nad fy mam a nhad ydi fy mam a nhad go iawn? Hwyrach bod pawb wedi cuddio hyn oddi wrtha i?

—Meltem wyt ti'n iawn? Lle mae Cymru, lle mae Ankara ... fe gefaist ti dy eni yn Ankara. Wnaeth neb dy roi di i gael dy fabwysiadu. Dy dad a dy fam ydi dy dad a dy fam go iawn. Be wnaeth i ti feddwl am y nonsens yma? Rwyd ti'n ddynes ddeallus yn dy oed a dy amser.

—Dwi isho byw yma yng Nghymru.

—Fedar neb benderfynu setlo yn rhywle lle maen nhw ond wedi byw am un noson.

—Fe allan nhw! Wyt ti ddim yn gwranddo arna i? Am y tro cyntaf, dwi'n teimlo fy mod yn perthyn i rywle go iawn. Elli di ddeall beth mae hynny'n ei olygu? A dwi ddim yn dweud bod yr hyn dwi'n deimlo yn normal. Dwi'n casáu'r oerni. Dwi'n rhewi yng nghanol yr haf. Dwi ddim yn licio hen ddodrefn, ond dwi'n aros mewn tŷ cant oed, ac er gwaetha hynny dwi'n teimlo mod i'n perthyn yma. Dwi'n nabod y llefydd yma, ond alla i ddim egluro hynny. Dyma fy nghartref.

—Dwi'n dy ddeall di, dwi'n sylweddoli dy fod yn teimlo fel pe baet yn perthyn i rywle am y tro cyntaf. Dwi'n sylweddoli hefyd nad wyt erioed wedi teimlo rhywbeth fel na, naill ai yn Nhwrci nag mewn unrhyw wlad arall. Ond i ddechrau, ceisia dawelu!

—Beth os ydi ochr fy mam yn dod o Gymru? Dwi'n gwybod dim amdany'n nhw. Efallai nad ydi fy nain yn dod o Romania ond ei bod yn Gymraes?

—Iawn ta, fe wnawn ni ymchwil fanwl, fe wnawn ni ymchwilio i dy wreiddiau ar ochr dy fam. Os dwi'n cofio, Celtiaid oedd y llwythau cyntaf y mae sôn amdany'n nhw ym Macedonia, y Thraciaid a'r Illyriaid. Mae'n bosib bod Macedoniaid modern yn ddisgynyddion y llwythau hynny, ac os hoffet ti fe allwn ni ymchwilio i ochr dy dad hefyd. Dwi'n addo i ti.

—Iawn, ond os oes gen i gysylltiad â'r lle yma, hyd yn oed trwy hynafiaid fy hynafiaid, allwn ni fyw yma?

—P'un a oes gen ti gysylltiad genetig â Chymru ai peidio, os ydi'r teimladau yma'n dal gen ti ar ddiwedd dy gwrs, dwi'n addo prynu tŷ i ti yno.

—Addo?

—Addo. Ond rwan wnei di addo rhywbeth i mi. Ar ôl rhoi'r ffôn i lawr dos i molchi a dim ond canolbwyntio ar dy ddarlithoedd Saesneg.

Ers y diwrnod hwn fe wnes i droi'n ddynes a aned ac a faged y Nhwrci, ac oedd nid yn unig yn ysgrifennu a meddwl mewn Twrceg ond hefyd yn medru mynegi ei hun yn gadarn yn yr iaith honno, ond a oedd ar y llaw arall yn teimlo ei bod yn perthyn i Gymru ac yn ceisio'i gorau i ganfod eglurhad rhesymegol a gwyddonol i'w hymdeimlad newydd o berthyn.

Y flwyddyn y deuthum gyntaf i Dŷ Trebinshun treuliais dair wythnos yno yn Aberhonddu. Yn ystod y tair wythnos honno, am y tro cyntaf yn fy 35 mlynedd bûm yn marchogaeth ceffyl. Pan fûm ar gefn y ceffyl y tro cyntaf treuliais ddwy awr yn nghoedydd Aberhonddu. Doeddwn i ddim yn teimlo'n ofnus, yn bryderus neu'n anghyfforddus. Dim ond teimlo poen oedd yn brifo fy nghalon. Pam, pam yr oedd yr holl bethau a ddylai fod wedi perthyn i mi, neu'r pethau y dylwn i fod wedi perthyn iddynt, yn rhy bell oddi wrthyf? Wnaeth y ceffylau y deuais ar eu traws y tro cyntaf yn Aberhonddu erioed adael fy meddwl nes i mi ddod yn ôl i Gymru. Llwyddais i leddfu'r siomedigaethau a grëwyd gan bobl yn bennaf trwy'r amser a dreuliais gyda cheffylau. Yn y pen draw, mewn gwirionedd, deuthum yn berchennog ar fy ngheffyl fy hun, ac ers hynny nid yw ceffylau byth wedi gadael fy mywyd.

Yn ôl yn yr adeg honno, fe wnes i ymweld â Chaerdydd am benwythnos a gweld Prifysgol Caerdydd, a dymunais y byddai Ege fy mab, a oedd yn ddim ond 9 oed ar y pryd, yn cael dod yno i astudio. Flynyddoedd yn ddiweddarach astudiodd Ege gwrs sylfaen mewn Celf ym Mhrifysgol Morgannwg. Erbyn hyn mae'n byw yng Nghymru gyda mi.

Ni wnaeth yr ymdeimlad o berthyn a deimlais tuag at Gymru leihau ar ôl y tair wythnos a dreuliais yno bryd hynny, ac mae'n dal cyn gryfed ag erioed.

Deuthum yn ôl i Dŷ Trebishun dair gwaith ar ôl 2004. Wn i ddim a dweud y gwir faint wellodd fy Saesneg, ond bob tro y deuthum i Gymru fe wnaeth fy ymdeimlad o berthyn ddwsau ymhellach. Gan fod fy awydd i fyw yno mor gryf, daeth fy ngŵr draw ar ymweliad i Gymru

hefyd. Pan welodd sut roeddwn yn medru ymwneud â cheffylau a fy ngwylio'n marchogaeth yn ystod y tri diwrnod y gwnaethom aros yng Ngwesty Gliff yn Aber-honddu, cyfaddefodd: 'Wyt, rwyt ti wirioneddol yn perthyn yma'. Ac fe addawodd imi: 'Fe ddown ni i fyw yma—mae'n rhaid i ti roi ychydig o flynyddoedd i mi ond dwi'n addo y byddaf yn dod â chdi yma yn y diwedd...'

Unwaith y mae rhywun yn cael ei wahanu oddi wrth ei amgylchedd mae'n mynd yn fewnblyg yn y pen draw. Oherwydd nad oeddwn yn teimlo fy hun yn perthyn i'r wlad yr oeddwn wedi fy ngeni ynddi, deuthum yn argyhoeddedig yn blentyn fy mod yn fod arallfydol. Ar nosweithiau oer yn y gaeaf byddwn yn cysgu wrth y ffenestr er mwyn i fodau arallfydol eraill ddod i'm nôl ond, yn hytrach na chael niwmonia, daeth y cwestiwn o lle nad wyf yn perthyn yn bwysicach i mi na'r cwestiwn o lle wyf yn perthyn. Doeddwn i ddim yn perthyn i'r ysgol, doeddwn i ddim yn perthyn i berthnasau fy mam a doeddwn i ddim yn perthyn i berthnasau fy nhad chwaith. Ac fe ddysgais i fyw heb ymdeimlad o berthyn. Roeddwn ar ymylon bywyd, yn ceisio ymuno ac ymdoddi, ond eto'n teimlo rhyw wegni enfawr ynof i.

Dydw i ddim yn cofio fy mam rhyw lawer, ond dwi'n cofio mai fi oedd yr unig un gyda gwallt melyn a llygaid gwyrdd yn fy nheulu. Nid yn unig yn fy nheulu ond hefyd yn yr ysgol gynradd, fi oedd yr unig un benfelen gyda llygaid gwyrdd. Yn yr ysgol uwchradd roedd tair ohonom gyda gwalltiau melyn, ond roedd eu llygaid o liw cyll. Ac yn yr ysgol uchaf roedd pedair gyda gwalltiau melyn. Fel plentyn yn arbennig roeddwn yn teimlo'n od a gwahanol. Roedd fel pe bawn i'n anghyflawn, fe pe bawn i'n wahanol i eraill oherwydd nad oeddwn yn edrych yn debyg iddynt...

Fel pe bawn i'n teimlo'n euog nad oeddwn yn gallu disgrifio'r gwacter oedd ynof am nad oeddwn yn edrych yn debyg i'r teulu. Yr hyn sy'n rhyfedd yw nad oedd gan y teimladau hyn unrhyw beth i'w wneud â chael fy ngharu neu fod yn hapus. Yn eich meddwl fel plentyn, does gan eich edrychiad sy'n eich gwahanu oddi wrth eraill ddim i'w wneud â bod yn hardd neu'n hyll. Fel plentyn, mae hwn yn deimlad rydych yn ei chael yn anodd ei ddisgrifio, yn amhosib ei enwi, yn deimlad sy'n eich dieithrio oddi wrth eraill gan wneud i chi deimlo'n unig.

Pan ddechreuais yn yr ysgol gynradd, roedd ein hathrawes yn gofyn i bawb o ble roeddent yn dod. Pan ddaeth fy nhro i, atebais yn hyderus

fy mod i'n 'Ewropeaidd'. Agorodd llygaid ein hathrawes yn fawr, roedd hi'n ceisio dod o hyd i eiriau am ychydig eiliadau nes iddi ddweud wrthyf fy mod i wedi fy ngeni yn Ankara ac fy mod i'n Dwrcaidd. Yn ddiweddarach, ffoniodd fy nhad a gofynnodd iddo pam nad oeddwn i eisiau bod yn Dwrcaidd ac a oeddem yn cael sgysiaau am hyn yn y teulu.

Rwy'n dal i gofio pa mor flin yr oeddwn yn fy ieuencid bryd hynny. Dwi ddim yn gwybod pam yr oeddwn yn mynnu fy mod yn Ewropeaidd. Ai'r rheswm oedd fy mod o'm plentyndod wedi gwrthod popeth a oedd yn cael ei wthio arnaf? Oedd o oherwydd fy mod i'n wirioneddol deimlo fel hynny? Oedd o oherwydd yr hyn a glywais gan fy nain o ochr fy nhad a oedd yn byw yn ein tŷ? Neu oherwydd fy mod eisiau bod yn wahanol? Ni allaf ddweud hyd yn oed heddiw. Ond dwi'n cofio bod mor flin gyda nhad yr un diwrnod oherwydd ei fod yn ceisio dweud yn bendant mai Twrciaid oeddem tra oeddwn i'n ceisio dweud wrtho fo ei fod wedi ei eni yn Ohrid, Macedonia a bod fy nain yn dweud ein bod ni'n bobl o 'ochr arall y dŵr'. Ni allai fy nhad fy argyhoeddi i na finnau fo. Fel bob amser yr oedolion gafodd y gair olaf a rhoddwyd terfyn ar y mater.

Wnes i erioed deimlo fy hun yn perthyn i Dwrci lle cefais fy ngeni a'm magu nac i Facedonia lle roedd fy nain a wnaeth fy magu yn teimlo ei bod hi'n perthyn. Roedd yr un cwestiwn yn dal i droi a throi yn ein meddyliau.

Pwy sy'n penderfynu i ble rydym ni'n perthyn? Ein teulu? Y diwylliant rydym yn cael ein magu ynddo? Neu a ydyw yn ein DNA? ... Neu ai'r dyn gyda'r esgidiau mawr sy'n penderfynu? A fyddai gennym ffiniau pe na bai gennym ryfeloedd? Pe na bai'r rhyfeloedd yn cael eu sancteiddio, a fyddai gennym bobl yn cael eu taflu o un lle i'r llall? Pwy sy'n penderfynu lle mae plant pobl sydd wedi gorfod gadael eu gwledydd a phlant eu plant yn perthyn? Eu teuluoedd, eu diwyllianau, eu hiaith, ein cof am filoedd o flynyddoedd yn ein DNA?

Rydym i gyd yn clywed sŵn chwa o wynt yn yr un ffordd. Rydym i gyd yn gwlychu yn y glaw yn yr un ffordd ac yn arogl i'r gwair felly hefyd, ond ni allwn benderfynu ymhle rydym yn perthyn a sut rydym yn perthyn. Pam na chaniateir i ni ddod o hyd i'r tir rydym yn teimlo ein bod yn perthyn iddo, y tir sydd hyd yn oed yn ein galw?

Er fy mod yn ymlafnio gyda llawer o gwestiynau, rwyf hefyd yn ceisio ymgartrefu yn fy mywyd newydd yng Nghymru. Mae rhan

ohonof yn hapus iawn tra bod y rhan arall yn llawn problemau ...

Efallai oherwydd nad yw cysgodion enbyd adeiladau enfawr i'w gweld yma. Efallai oherwydd y gallaf glywed cân adar yn hytrach na sŵn traffig. Efallai oherwydd nad yw'r torfeydd pobl sydd bob amser ar frys a'u hwynebau'n llawn anhapusrwydd yn rhan o'm bywyd mwyach, efallai oherwydd y gallaf ddechrau'r diwrnod gyda chymylau gwynion yn hytrach na rhai llwyd, oherwydd bod mynyddoedd a choedwigoedd yn fy nghofleidio, efallai oherwydd fy mod yn teimlo'n wirioneddol gyfforddus wrth ochr pobl yma, efallai oherwydd y gallaf fwynhau cyswllt dyfnach gyda natur wyllt yma, efallai oherwydd nad yw natur hyd yma wedi cael ei difetha gan y bobl yma efallai oherwydd y pethau hyn nad wyf wedi cael unrhyw drafferth i fyw yma ers i mi ddechrau byw yn y wlad hon. Mae'r tir hwn wedi lapio ei hun amdanaf yn fy amserau anoddaf, mae wedi fy iacháu.

I geisio deall pam roeddwn yn teimlo mor agos at y tir hwn, cefais brawf DNA hyd yn oed. Er bod fy mhrawf DNA wedi datgelu bod gennyf gysylltiad â Cheltiaid, doedd hynny ddim yn ddigon i esbonio fy ymdeimlad o berthyn yma. Ar ôl byw yma ers rhai blynyddoedd ac oherwydd fy nghysylltiad dwfn â natur yma, rwyf wedi rhoi'r gorau i ofyn pam. Oherwydd rwy'n gwybod nawr bod gan y tir hwn ystyr arbennig i mi, fe wnaeth y tir yma fy helpu i gael hyd i mi fy hun, ac rwy'n teimlo bod yna le sy'n galw ar bob un ohonom os ydym yn gwybod sut i'w glywed... Amdanaf fy hun, rwy'n gwybod fy mod yn lwcus iawn i fyw'n hapus mewn heddwch yn y wlad hon sy'n fy nghofleidio gyda thynnerwch anwesiad mam ...

BELONGING TO WALES

Translated by Filiz Celik.

My story starts with my arrival at Cardiff train station on a Monday in July 2013. Pinar Ögün was with me. We (me, my son, my husband, Pinar and her husband Memet Ali Alabora) had originally planned to move to Cardiff two years later, but now our lives were being determined by accusations made by the Turkish authorities.

In 2011, I wrote an absurd play, 'Mi Minör'. As I was writing this play, I decided it would be the last play I would write in Turkey. I was adamant that I was going to move to Wales in the next two years. However, a month after the production in Istanbul ended, the creative team of our play became the target of incomprehensible accusations and hate crimes connected with the Gezi Park protests. We had three months of nightmarish time, unable to leave our homes. As our lives had become endangered, the lead actor Pınar and I left our homes, our loved ones and our past lives behind, and set off with a single suitcase for Wales. This was of course not how I had envisioned our arrival in Cardiff. Bitter, broken and incomplete...

Over the years, I had created a wholeness out of the broken-ness in my inner worlds. Like getting used to everything through acceptance, like letting go of everything through acceptance... Acceptance... I never felt belonging, I could never... perhaps because of my childhood spent in hospitals due to an accident when I was very little, perhaps because my mother died when I was 7 years old, perhaps because I never had a room of my own when I was living with my paternal grandmother... hence I was able to adapt to every situation easily. Accept reality as it is. And then fight that reality. Thus, I accepted all the non-abstract realities. To survive, to maintain my inner balance, I never complained, but fought. I had learned how to create a wholeness from my brokenness. Without expectation, quiet, distant, introverted living.

As I stepped out of Cardiff station, the wholeness in me was shattered. It happened in a moment, in a huge abyss and despite me. In a moment... It was like the wholeness I had created in the past was shattered. I was at a loss as to how to deal with the excitement and peace that filled me.

When I left my home, my loved ones and my past, in one night, how could a gust of wind throw all my pain away and calm me? ... How could my heart adapt to the rhythm of happiness after all the unhappiness? ...

After spending a month in a hotel room, we finally rented a house. My son enrolled in the university where he wanted to study. Memet Ali Alabora (the director of Mi Minör and Pınar Ögün's husband) and Melin Edomwonyi (the artistic designer of Mi Minör) managed to come and join us in Wales.

The more I felt complete, the more my feelings towards Wales

overcame me like lava streaming from a volcano. I, who had controlled my feelings all these years, was now being controlled by my feelings. Despite me, despite me, despite me....

The relationship we have to a second language other than our mother tongue is naturally affected more by the circumstances under which we learn that language, the bond that emerges between the self and the language, and what that language means for us, than it is by our desire to learn and speak that language. Whether we are a child or an adult, how we learn another language is not only determined by whether we want to learn it or not. For a long time, when I was living in Turkey, I refused to learn English, but then after I turned 35 I needed to learn it for my job—yet I still refused to speak English if I didn't absolutely have to. Even now, when I'm speaking English I don't feel comfortable. The English language is like a dress that doesn't fit me but I have to wear...

I travelled to London twice to learn the English language I had been refusing to learn since my childhood, but it didn't make me happy. When I had to learn English for work I decided to go somewhere other than London, and I found a course for myself in Wales. Trebinshun House... Until I went to study there, the school had never had any students from Turkey. It was expensive, and people questioned the rationale for going to Wales to learn English. But I was adamant. There was no rationale for going to Wales to learn English, but still I insisted. Attending a course that I had happened to find during an internet search irrationally became a matter of life and death for me...

After travelling two and a half hours from Heathrow Airport, I felt as if I had reached a different world. Although it was July, the weather was very very cold. On the narrow road that we were driving along, there was no room for another car. Everywhere looked like painted in green. The green was meeting the sky... It was as if I had arrived nowhere, but in the middle of everything. Quiet, peaceful and cold...

When I entered my room in Trebinshun House I was frozen. The room didn't belong to this century but to me... The view of the valley from the window, the hundred-year-old huge tree in the garden, the sheep that looked like white dots from afar, everything was new yet so familiar... Only the cold that I felt in my bones....

I learned to live without feeling belonging until I was 35, but that

first morning I woke up in Brecon I felt this 'I belong to here' feeling... I didn't know if I should be surprised at my new feelings or if I should try to understand why I was feeling like that or if I should control the tears rolling down from my eyes. I found myself knotted in the contradiction of my senses and my rationality. To belong. Not to belong. Where do I belong? Where is my home? Is my home really my home?

I still remember the telephone conversation that I had with my husband that morning:

—Hello?

—What's the matter? Why are you crying? Is there a problem there?

—No, no. There's nothing wrong here but it is just too cold... I've a feeling in me since I arrived here yesterday but it is getting stronger since I woke up...

—What's happening? You can't be crying because it's cold there. Why are you crying? What feeling in you? Meltem, what's happening?

—I feel myself belonging somewhere after all these years. It's like I was born here, like this is my country, my land... Do you think I may have been given up for adoption when I was a baby? What if my mother and father are not my real mother and father? Maybe everyone hid this from me?

—Meltem are you OK? Where's Wales, where's Ankara... You were born in Ankara. No one gave you up for adoption. Furthermore, your mother and father are your real mother and father. Where did you come up with these nonsense scenarios?... You're an intelligent grown-up woman.

—I want to live here in Wales.

—No one can decide to settle somewhere they've only lived for one night.

—They can. Aren't you listening to me? For the first time I feel myself belonging to somewhere so much. Can you understand what that means? And I'm not saying what I feel is normal. I hate the cold. I'm freezing in the middle of the summer. I don't like old furniture, but I'm staying in a hundred-year old home, and despite all that I feel I belong here. I know these places, but I can't, I can't explain. This is my home.

—I understand you, I realise how surprised you are to be feeling you're belonging somewhere for the first time. I also realise you've never felt anything like that, neither in Turkey nor in any other country.

But first just calm down!

—What if my mother's side is from Wales? I know nothing about them. Maybe my grandmother is not from Romania but Welsh?

—OK, we'll do in-depth research, we'll research your roots on your maternal side. As I remember, the first known tribes in Macedonia were Celts, the Thracians and Illyrians. It's possible that modern-day Macedonians are the descendants of those tribes and if you like we can research your father's side too. I promise you.

—OK, but if I have a connection to this place, even through ancestors of my ancestors, can we live here?

—Whether you have a genetic connection to Wales or not, if you still have these feelings at the end of your course I promise to buy you a house there.

—Promise?

—Promise. But now you promise me something. After hanging up the phone go and wash and just focus on your English lectures.

Since that day I turned in to a woman who was born and bred in Turkey, who not only wrote and thought in Turkish but also was amazed by the strength of expression in Turkish, but who felt she belonged to Wales and who struggled to find a rational and scientific explanation for her new-found feelings of belonging.

The year that I arrived in Trebinshun House I spent three weeks there in Brecon. During those three weeks, for the first time in my 35 years I rode a horse. Riding the horse for the first time I spent 2 hours in the Brecon woods. I didn't feel scared, worried or uncomfortable. I only felt a pain that hurt my heart. Why, why were all the things that should have belonged to me or the things that I should have belonged to too far away from me? The horses that I was introduced to for the first time in Brecon never left my mind until I came back to Wales. I managed to heal the disappointments created by people mostly through the time I spent with horses. In the end, in fact, I owned my own horse, and since then horses have never left my life.

During that time back then, I visited Cardiff for a weekend and saw Cardiff University, and I wished for my son Ege, who was only 9 then, to

study there. Years later Ege studied Foundation in Art at the University of Glamorgan. Now he lives in Wales with me.

The belongingness that I felt towards Wales did not decrease after the three weeks I spent in Wales then, nor since.

I came back to Trebishun House three more times after 2004. How much my English improved is to be debated but every time I came to Wales my sense of belonging here intensified further. As I focused so much on wanting to live here, my husband visited Wales too. When he saw my interaction with horses and saw me riding during our three days stay at the Gliff Hotel in Brecon he admitted: 'Yes, you really belong here'. And he promised me: 'We will live here—you have to give me a few years but I promise you that in the end I will bring you here...'

Once you become estranged from your environment you eventually become withdrawn. Because I didn't feel myself belonging to the land that I was born in as a child I convinced myself that I was an extra-terrestrial. After sleeping by the window for other extraterrestrials to come and get me in a winter night, and instead getting pneumonia, for me the question of where I don't belong gained importance over the question of where I belong. I didn't belong to school, I didn't belong to my mother's relatives, I didn't belong to my father's relatives either. And I learned to live without belongingness. At the edges of the life, by joining in life with small steps, but with an enormous void in me.

I don't remember my mother much, but I remember me being the only blonde with green eyes in my family. Not only in my family but also in primary school, I was the only blonde with green eyes. In secondary school there were three of us blondes, but their eyes were hazel. In high school four blondes. Particularly as a child I felt peculiar. It was like I was incomplete, or a foreign feeling, as if I was different from others because I didn't look like them....

Like I was guilty or like being unable to describe the void in you for not looking like your family. What is strange is that these feelings had nothing to do with being loved or being happy. In your child mind, your look that separates you from others has nothing to do with being beautiful or ugly. As a child this is a feeling that you find it difficult to describe, impossible to name, a feeling that alienates you from others and makes you lonely.

When I started primary school, our teacher was asking everyone

where they were from. When it was my turn I responded confidently that I was 'European'. Our teacher's eyes opened wide, she was trying to find words for a few seconds till she told me that I was born in Ankara and that I was Turkish. Later she telephoned my father and asked him why I didn't want to be Turkish and were we having conversations about this in the family.

I still remember how angry I got in my young age then. I don't know why I insisted I was European. Was it because from childhood I rejected everything that was forced onto me? Was it because I really feel like that? Was it because of what I heard from my paternal grandmother who lived in our house? Or because I wanted to be different? I can't even say today. But I remember being so angry with my father the same day because he was adamantly trying to establish that we were Turks while I was trying to tell him that he was born in Ohrid, Macedonia and that my grandmother kept saying we were people from 'the other side of the water'. My father couldn't convince me nor I him. As always adults said the last word and the subject was closed.

I never felt myself belonging to Turkey where I was born and brought up nor to Macedonia where my grandmother who brought me up felt that she belonged. The same question kept circling in minds.

Who decides where we belong? Our family? The culture we are raised in? Or is it in our DNA? ... Or is it the man with the huge boots? Would we have borders if we didn't have wars? If the wars were not sanctified would we have people being thrown from one place to other? Who decides where the children of people who had to leave their countries and their children's children belong? Their families, their cultures, their language, our memory of thousands of years contained in our DNA?

We all hear the sound of a gust of wind in the same way. We all get wet under the rain in the same way, we all sense the smell of the grass in the same way but we can't determine where we belong to and how we belong. Why are we not allowed to find the land that we feel belonging to, the land that even calls us?

While I'm struggling with lots of questions I am also trying to settle into my new life in Wales. Part of me is very happy while the other part is filled with problems...

Perhaps because the shadows of terrifying huge buildings' shadows

are not here. Perhaps because I can hear bird sounds as opposed to traffic noises. Perhaps because the human crowd always in a hurry with unhappy expressions in their faces is no more, perhaps because I can start the day with white and white clouds as opposed to grey clouds, perhaps because mountains and forests embrace me, perhaps because I feel really comfortable next to people here, perhaps because I can enjoy a deeper communication with wild nature here, perhaps because nature is still not spoiled by the people here...I've never had any difficulty living here since I started living in this land. This land has wrapped me up in my most difficult times, healed me.

To understand why I felt so close to this land I even had a DNA test done. Even though my DNA test revealed that I had a connection to Celts, it still wasn't enough to explain my sense of belonging here. After having to live here for some years and owing to my deep connection to nature here I stopped asking why. Because I now know that this land has a special meaning for me, this land helped me find myself, and I believe that there is a place calling for each of us, it is just we don't know how to hear it and perhaps... For myself, I know that I'm very lucky as I live happily and in peace in this land that embraces me with the tenderness of a mother's embrace....

MARIE DARRIEUSSECQ

LES FANTÔMES DU PAYS DE GALLES

La première fois que je suis allée au pays de Galles, c'était il y a douze ou quinze ans. J'étais invitée au festival de Hay-on-Wye. Je me souviens d'un pays de brume et de montagne. Je parlais assez mal anglais, et la brume était aussi dans mon cerveau. Epuisée par mes efforts linguistiques j'ai impoliment tourné le dos aux deux personnes âgées qui montaient dans le taxi du retour avec moi. Ils me proposaient des biscuits et des offres de conversation mais je ne répondais guère. Oui j'écrivais des romans. Ils insistaient. Quel genre, etc. « Et vous ? » demandai-je en désespoir de cause. « Nous faisons un peu de théâtre ». « Vous montez quoi ? » continuai-je par politesse, espérant pouvoir m'arrêter là. « Oh, un peu de Shakespeare », dit le vieux monsieur. « Et des textes de l'Inde ancienne » ajouta la vieille dame. Je soupirai intérieurement. De vieux hippies probablement, des amateurs, une troupe de province. Mais ils étaient finalement si sympathiques, Natasha et Peter — nous avions fini par nous dire nos prénoms — que nous nous sommes mis à parler de nos arts respectifs en grignotant des biscuits, d'abord à la gare en attendant le train, puis dans le train, puis jusqu'à Londres, jusqu'à ce que je comprenne qu'il s'agissait de Natasha et Peter Brook.

La Tempête de Peter Brook, que j'avais vue aux Bouffes du Nord à Paris quand j'avais vingt ans, avait déterminé tout mon rapport au théâtre. J'avais appris qu'on pouvait figurer une forêt en tenant simplement une tige de bambou à la main. Ce furent aussi eux qui me donnèrent mes premières visions de l'Inde. Le théâtre des Brook avait été aussi fort pour la jeune spectatrice que j'étais que ma découverte du Nouveau roman pour la jeune écrivaine qui poussait en moi.

Des années après, je repensais à Peter et Natasha en repartant pour le Pays de Galles, en mai 2017. J'étais invitée au Volcano Theatre par Tom Cheesman, dans son programme World Voices, et à l'université de Swansea par Catherine Rodgers, qui voulait parler de traduction avec moi et ses étudiantes. Nous avons passé une soirée extrêmement

chaleureuse, dans ce théâtre qui porte bien son nom, avec une poétesse indienne, Mamta Sagar, et un merveilleux harpiste gallophone, Caradoc — le premier vrai Caradoc que j'ai rencontré de ma vie. Tom avait aussi invité plusieurs de ces voyageurs qu'on appelle les migrants. La cuisine, délicieuse, était faite par une jeune femme pakistanaise, et j'ai discuté longuement avec un ivoirien.

Le monde entier était au Volcano Theatre. Avec le jeune ivoirien c'était un bonheur de parler français en retrouvant la musique de cet accent de Côte d'Ivoire où j'avais passé du temps vers 2002. Il était arrivé depuis la côte sénégalaise jusqu'aux Canaries, à bord d'une petite barque, puis avait été envoyé à Madrid et en Angleterre et finalement jusqu'à un foyer à Swansea, par les hasards des affectations des services sociaux. Il s'y trouvait plutôt bien, à Swansea. « Ici ils ont de l'argent. C'est un bon coin pour faire des affaires. Mais ils sont fous. Je vais vous dire : ici, ils sont soit ivres, soit ils sont fous ». Et entre francophones, entre ancien colon et ancien colonisé soudain alliés contre la masse « folle et ivre » des gallois du Volcano, nous rions comme des fous, passablement ivres nous aussi.

On boit beaucoup au Pays de Galles. Et dès qu'il y a un rayon de soleil, on mange aussi beaucoup de glaces.

Le lendemain, mon mari et moi avons loué une voiture et nous sommes allés nous promener à Dragon's Head. Un tableau, sous la cabine des sauveteurs, avertissait des dangers des falaises, des vagues et des marées, et faisait la liste de tous les accidents recensés depuis des années. Chutes, suicides, noyades, disparus. Le dernier incident signalait une « lady bitten by a seal ».

On va quelque part et le pays vous suit, quand vous rentrez chez vous. Comme dans les histoires d'amour : vous voyez la personne partout, tel détail vous la rappelle, son prénom surgit dans les livres, ses origines vous passionnent soudain. J'ai vu le Pays de Galles un peu partout, à mon retour.

Mais ce n'est pas exactement de cela que je veux parler. Je crois que si j'écris ce texte, si j'essaie de raconter comme le Pays de Galles s'est mis à me suivre, de façon inattendue, à mon retour en France, comme un fantôme, c'est à cause de ce qui est arrivé à Bernard Hoepffner.

J'ai rencontré Bernard Hoepffner plusieurs fois durant ces vingt dernières années. Il avait une façon très chaleureuse, bien qu'un peu

déroutante, de vous embrasser comme du bon pain et de reprendre la conversation où on l'avait laissée des mois ou des années auparavant, alors que nous nous connaissions peu. Une prodigieuse mémoire. Et une énergie amicale qui faisait que oui, nous étions amis. Il avait un physique frappant, séduisant, sec, découpé, avec des boucles d'oreille et souvent des marinières. Une voix très nette. C'était un homme précis. Bernard Hoepffner était un grand traducteur. La dernière fois que je l'ai rencontré, c'était à Saint Nazaire, sur le port. C'est un homme que j'ai toujours lié à la mer. Bernard bâtissait un pont délicat entre l'anglais et le français, un pont précieux, unique, poétique et obstiné, et ce pont s'est rompu.

C'est pendant que j'étais au Pays de Galles, joyeusement avec mes amis volcaniques, que Bernard Hoepffner a disparu dans la mer, à Saint David's Head. Et je ne l'ai appris que deux semaines plus tard, après mon retour à Paris.

Je me suis souvenue de la liste des « incidents », sous la guérite des sauveteurs, et elle ne m'est plus apparue de la même façon. Chacune de ces personnes était une vraie personne avec son histoire, tirée derrière elle comme un fil, qui l'avait menée jusqu'à ce dernier jour sur la falaise.

Et pour Bernard, l'histoire — si l'histoire est ce que devient notre vie quand les autres en font le récit — l'histoire commençait par son blouson de cuir posé en contrebas de la falaise. « *A coat, believed to belong to the man, was found containing money but there was no form of identification* » : ainsi disait la BBC. Un homme avait été signalé en difficulté dans la mer, par deux témoins oculaires.

« *Dyfed-Powys Police said it was 'urgently trying to identify the man, to build a picture of his activity leading up to Saturday and to make contact with his family'. He has been described as white European, aged in his 60s, of lean build, with a long face, short hair and distinctive white-coloured eyebrows. He was wearing a dark coloured day rucksack, dark blue/black trousers and a dark blue long-sleeved shirt or jumper. Police said, based on his accent, he was not thought to be from the UK.* »

Quand le lien a été fait entre la disparition de Bernard et cet homme en difficulté dans la mer, sa fille, Chloé, a rencontré les deux témoins. Elle a écrit son témoignage sur un site dédié à son père*. Le frère de

* <http://hoepffner.info/bhoepffner/index.html>

Bernard, Jacques, pense qu'il a voulu descendre pêcher dans ce lieu qu'il connaissait bien. Il y avait vécu plus jeune — dans une ancienne base de surveillance sous-marine allemande. Une vague l'a peut-être emporté. Les deux témoins ont vu un homme nager très lentement dans une petite crique. L'eau était calme mais très froide, ce qui selon la police explique la lenteur des mouvements, par hypothermie. A leur question, est-ce qu'il allait bien, l'homme a répondu : non. Les deux témoins ont tenté de l'aider mais ils ne pouvaient pas l'atteindre, et le temps qu'ils alertent les secours, l'homme avait disparu.

Chloé écrit : *« C'était Bernard, il était sans lunettes et portait tous ses vêtements et un sac à dos. Ils disent qu'il y avait une méduse à crinière de lion qui nageait à côté de lui. Cela m'a marquée parce que le dernier cadeau que j'ai offert en mars à Bernard est un dessin au crayon d'une méduse. Il a tourné la tête pour les regarder mais je crois que, sans lunettes, il n'aurait pas pu voir autre chose que des formes mouvantes. L'eau de la crique était très calme. »*

Jacques écrit : *« Ce lieu était particulièrement cher à Bernard car il y avait séjourné longtemps, pendant les années 70, après avoir quitté Londres. Il y avait découvert la mer dans toute sa force et avait vraiment commencé là son exploration de la langue et de la littérature anglaise, en commençant par Joseph Conrad. J'ai eu la chance d'aller y passer quelques temps avec lui pendant lequel nous allions chercher des livres à la librairie de Haverfordwest, descendions au bord de l'eau pour y pêcher bars et maquereaux, là précisément où il a disparu, pour ensuite passer la soirée à cuisiner, boire et discuter. Ces moments passés avec lui dans le poste d'observation entouré de vitres qui dominait l'Atlantique est un des moments les plus marquants de ma vie. La disparition de Bernard en ce lieu même porte, pour moi, une signification profonde. Peut-être est-il avec le capitaine Nemo à observer l'autre côté du miroir et à boire un vieux whisky avec Robinson Crusocé et le Hollandais Volant. »*

Le contraste est saisissant entre les rapports de la police et des journaux, et ces témoignages de sa fille et de son frère. L'histoire de Bernard. Plus tard, d'autres proches venus lui rendre hommage à Saint David's Head ont vu, disent-ils, monter de l'eau et s'envoler une énigmatique et large bulle à l'endroit où Bernard, lentement, avait nagé.

Son corps a été retrouvé au Nord du Pays de Galles un mois après sa disparition.

Bernard Hoëpffner était autodidacte et c'était un génie de la traduction. Erudit, il avait probablement lu tous les vingt-cinq mille livres de son impressionnante bibliothèque. Il avait participé à l'ambitieuse nouvelle traduction d'*Ulysse* de Joyce, il avait aussi traduit Mark Twain et *l'Anatomie de la mélancolie*. Il n'était intimidé par aucun texte, au contraire : il était un passeur, et n'avait pas de temps à perdre pour les livres qui ne passaient pas un certain seuil littéraire. Plus jeune, il avait cultivé un lopin de terre aux îles Canaries. Les locaux l'appelaient « el loco », le fou. La dernière fois que je l'ai vu, il avait une crinière de lion, blanchie.

Il y a un lien que je ne parviens pas à faire entre le style du fait divers, et le style de Bernard. Nous pouvons tous mourir dans un fait divers. Et nous pouvons tous mourir d'une mort solitaire et froide. Enigmatique. Quelque peu romanesque, aussi. Le lieu de sa mort lui allait bien, si on peut revêtir la mort comme une cape pour l'au-delà, une cape plus ou moins faite pour soi. C'était trop tôt, pour Bernard, mais parmi les chez-lui où il avait habité, cette falaise, c'était chez lui.

Voilà comment se teintent les pays : le Pays de Galles pour moi, c'était, par hasard, Peter Brook, et maintenant c'est le pays de Bernard Hoëpffner, un de ses pays.

Il est parti en nous laissant ce cadeau que nous font les morts : ils nous rappellent que nous sommes vivants. Ils nous soufflent, de là où ils sont : Vis. Vis. Vis chaque seconde. Ne te lamente pas, et vis. Mais aussi, comme écrit Dylan Thomas :

Rage, rage against the dying of the light.

YSBRYDION CYMRU

Cyfieithwyd gan Dawi Griffiths.

Y tro cyntaf i mi fynd i Gymru oedd deuddeg neu bymtheg mlynedd yn ôl. Cefais fy ngwahodd i wyl Y Gelli. Rwy'n cofio gwlad o niwl a mynyddoedd. Doeddwn i ddim yn siarad Saesneg yn dda iawn, ac roedd y niwl yn fy ymennydd hefyd. Wedi llwyr flino gyda fy ymdrechion ieithyddol, yn anghwrtais iawn fe wnes i droi fy nghefn ar y ddau o bobl

oedrannus oedd yn dod i mewn i'r tacsï gartref gyda mi. Roeddent yn hwrjo bisgedi i mi a cheisio gwneud sgwrs, ond prin roeddwn yn eu hateb. Oeddwn, roeddwn i'n ysgrifennu nofelau. Aethant ymlaen i bwysio arnaf. Pa fath, ac ati? 'A chithau?' Gofynnais mewn anobaith. 'Rydyn ni'n gwneud ychydig bach o theatr.'—'A be ydych chi'n lwyfannu?' Gofynnais wedyn o gwrteisi, gan obeithio y byddai'r sgwrs yn gorffen wedyn. 'O, ychydig o Shakespeare,' meddai'r hen ŵr. 'A thestunau o'r hen India,' ychwanegodd yr hen wraig. Rhoddais ochenaid fewnol. Hen hipis mae'n debyg, amaturiaid, rhyw gwmni bach lleol. Ond roedden nhw mor ddymunol, Natasha a Peter—fe wnaethom ddweud wrth ein gilydd beth oedd ein henwau cyntaf yn y diwedd—fel yr aethom ati i siarad am ein gwahanol gelfyddydau tra oeddem yn bwyta bisgedi, yn gyntaf yn yr orsaf yn disgwyl am y trê'n, ac yna ar y trê'n i Lundain. O'r diwedd deuthum i wybod mai Natasha a Peter Brook oeddent.

Roedd *Tempest* Peter Brook, a welais yn *Les Bouffes du Nord* ym Mharis pan oeddwn yn ugain oed, wedi bod yn sail i fy holl berthynas â'r theatr. Roeddwn wedi dysgu y gellwch gyfleu coedwig yn unig drwy ddal coesyn bambw yn eich llaw. Hwy hefyd a roddodd i mi fy ngweledigaethau cyntaf o'r India. Roedd y Brook Theatre wedi bod yn gymaint o ddylanwad araf fel gwylwr ifanc yn y theatr ag y bu'r nofel newydd a oedd yn mowldio'r ysgrifennwr ifanc a oedd yn tyfu ynof.

Flynnyddoedd yn ddiweddarach, meddyliais am Peter a Natasha drachefn pan gychwynnais am Gymru ym Mai 2017. Roeddwn wedi cael gwahoddiad i'r Volcano Theatre gan Tom Cheesman, ar gyfer ei raglen World Voices, ac i Brifysgol Abertawe gan Catherine Rodgers, a oedd eisiau siarad am gyfieithu gyda mi a'i myfyrwyr. Cawsom noson hynod o gynnes, yn y theatr hon sydd wedi'i henwi'n briodol iawn, gyda bardd Indiaidd, Mamta Sagar, a thelynor Cymreig gwych o'r enw Caradog - y Caradog go iawn cyntaf i mi gwrdd ag o yn fy mywyd. Roedd Tom hefyd wedi gwahodd nifer o'r teithwyr hynny a elwir yn ymfudwyr. Coginiwyd y bwyd hynod flasus gan ddynes ifanc o Bacistan, a chefais sgwrs hir gyda dyn ifanc o'r Traeth Ifori.

Roedd y byd i gyd yn y Volcano Theatre. Roedd yn bleser siarad Ffrangeg gyda'r dyn ifanc o'r Traeth Ifori a rhyfeddu drachefn at acenion hudolus y wlad honno lle roeddwn wedi treulio ychydig amser tua 2002. Roedd wedi croesi'r môr o arfordir Senegal i'r Ynysoedd

Dedwydd mewn cwch bach, ac yna wedi cael ei anfon i Madrid ac oddi yno i Loegr a chael lle yn y diwedd mewn hostel yn Abertawe. Roedd yn eithaf cyfforddus yno yn Abertawe. 'Mae ganddyn nhw arian yma. Mae'n lle da i wneud busnes. Ond maen nhw'n wallgo'. Dwi'n dweud wrthyh: yma maen nhw naill ai'n feddw neu'n wallgo'. A dyna lle roeddem, cyn wladychwr ac un roedd ei hynafiaid wedi profi gormes y gwladychu hwnnw, yn ffurfio rhyw fath o gynghrair Ffrengig ynghanol y llu o Gymry 'gwallgo a meddw' yma yn y Volcano. Roeddem yn chwerthin fel ffyliaid ac yn bur feddw ein hunain hefyd.

Mae pobl yn yfed llawer yng Nghymru. A chyn gynted ag y gwelant lygedyn o haul, maent yn bwyta llawer o hufen iâ hefyd.

Y diwrnod wedyn, fe wnaeth fy ngŵr a minnau rentu car ac aethom i gerdded ar Draeth Rhosili. Roedd hysbysfwrdd dan gwt gwylwyr y glannau yn rhybuddio ymwelwyr am beryglon y clogwyni, y tonnau a'r llanw, ac yn rhestru'r holl ddamweiniau a ddigwyddodd yno dros y blynydd-oedd. Cwmpiaidau, hunan-laddiadau, boddi, diflannu. Y digwyddiad diweddaraf oedd 'dynes wedi cael ei brathu gan forlo'.

Rydych yn mynd i rywle, ac mae'r wlad yn eich dilyn pan fyddwch chi'n mynd adref. Mae fel storiâu caru: rydych yn gweld yr unigolyn dan sylw ymhobman, mae rhyw fanylion yn eich atgoffa amdanynt, mae eu henw cyntaf yn ymddangos mewn llyfrau, mae eu gwreiddiau yn eich cyfareddu'n sydyn. Roeddwn i'n gweld Cymru ymhobman pan ddeuthum yn ôl.

Ond nid dyna'n union rwyf eisiau siarad amdano. Rwy'n credu bod Cymru wedi dechrau fy nilyn fel rhyw fath o ysbryd, mewn ffordd annisgwyl pan ddychwelais i Ffrainc, oherwydd yr hyn ddigwyddodd i Bernard Hoepffner.

Roeddwn wedi cwrdd â Bernard Hoepffner sawl gwaith dros yr ugain mlynedd diwethaf. Roedd ganddo ffordd gynnes iawn, er braidd yn syfrdanol, o'ch cofleidio'n glos ac yna ailafael yn y sgwrs lle gadawsom hi fisoedd neu flynyddoedd ynghynt, pan nad oeddwn ond yn prin ei adnabod. Roedd cof rhyfeddol ganddo ac egni cyfeillgar a wnaeth sicrhau y byddem yn ffrindiau. Roedd yn drawiadol i edrych arno, yn ddeniadol a main, gyda chlustdlysau ac yn aml gwisgai dopiau streipiog Llydewig. Llais clir iawn. Roedd yn ddyn hynod fanwl. Roedd Bernard Hoepffner yn gyfieithydd gwych. Y tro diwethaf i mi gyfarfod ag ef oedd yn Saint Nazaire, wrth yr harbwr. Mae'n ddyn yr wyf bob

amser wedi ei gysylltu â'r môr. Roedd Bernard yn adeiladu pont gain rhwng Saesneg a Ffrangeg, pont werthfawr, unigryw, farddonol ac ystyfnig, ac mae'r bont hon wedi torri.

Oherwydd tra oeddwn i yng Nghymru, yn hapus gyda'm ffrindiau Volcanig, y diflannodd Bernard Hoepffner i'r môr ym Mhenmaen Dewi. Ac ni ddeuthum i wybod hynny tan bythefnos yn ddiweddarach, ar ôl i mi ddychwelyd i Paris.

Cofiais am y rhestr o 'ddigwyddiadau' ger cwt gwylwyr y glannau, a gwelais y rhestr honno mewn goleuni gwahanol iawn. Roedd pob un o'r bobl hyn yn berson go iawn gyda'u stori, yn cael ei thynnu tu ôl iddynt fel edau, a oedd wedi eu harwain at y diwrnod olaf hwn ar y clogwyn.

Ac yn achos Bernard, dechreuodd y stori pan gafwyd hyd i'w siaced ledr o dan y clogwyn. 'Daethpwyd o hyd i got, y credir ei bod yn eiddo i'r dyn, yn cynnwys arian ond nid oedd unrhyw beth ynnddi i nodi pwy ydoedd', fel y dywedodd y BBC. Roedd dau lygad-dyst wedi dweud iddynt weld dyn mewn trafferthion yn y môr.

'Dywedodd Heddlu Dyfed-Powys eu bod 'yn ceisio adnabod y dyn cyn gynted â phosib, er mwyn cael gwybodaeth am ei symudiadau hyd at y dydd Sadwrn hwnnw ac fel y gellir cysylltu â'i deulu. Fe'i disgrifiwyd fel dyn gwyn Ewropeaidd, yn ei 60au, yn fain o gorff, gyda wyneb hir, gwallt byr ac aeliau gwynion amlwg. Roedd ganddo rycsac bach tywyll ar ei gefn ac yn gwisgo trywsus glas tywyll neu ddu a chrys neu siwmpwr las tywyll gyda llewys hir. Ar sail ei acen, dywedodd yr heddlu na chredir ei fod yn dod o'r Deyrnas Unedig.'

Pan wnaed y cyswllt rhwng diflaniad Bernard a'r dyn mewn trafferth yn y môr, cwrddodd ei ferch Chloé â'r ddau dyst. Ysgrifennodd ei disgrifiad ei hun o'r amgylchiadau ar wefan wedi'i chyflwyno i'w thad. * Roedd brawd Bernard, Jacques, yn meddwl ei fod eisiau mynd i bysgota yn y lle hwn roedd yn ei adnabod yn dda. Roedd wedi byw yno pan oedd yn iau—mewn hen safle a fu ar un adeg yn cadw golwg ar symudiadau llongau tanfor yr Almaen. Gallai fod ton wedi ei ysgubo i ffwrdd. Gwelodd y ddau dyst ddyn yn nofio yn araf iawn mewn cilfach fechan. Roedd y dŵr yn llonydd ond yn oer iawn, ac roedd hynny'n egluro ei symudiadau araf yn ôl yr heddlu, gan fod hypothermia wedi

* <http://hoepffner.info/bhoepffner/index.html>

gafael ynddo. Pan wnaeth y tystion ofyn iddo a oedd yn iawn atebodd nad oedd. Ceisiodd y ddau dyst ei helpu ond ni allent ei gyrraedd, ac erbyn iddynt hysbysu'r gwasanaethau brys, roedd y dyn wedi diflannu.

Ysgrifennodd Chloé: *'Bernard oedd o, roedd o heb ei sbectol ac yn gwisgo ei ddillad i gyd a rycsac. Maen nhw'n dweud bod yna sglefren fôr mwng llew yn nofio wrth eich ochr. Fe wnaeth hynny fy nharo oherwydd yr anrheg olaf a roddais i Bernard fis Mawrth oedd darlun pensil o sglefren fôr. Trodd ei ben i edrych arnynt ond, gan nad oedd yn gwisgo ei sbectol, rwy'n credu mai dim ond siapiau'n symud y byddai wedi'u gweld. Roedd y dŵr yn y gilfach yn dawel iawn.'*

Ysgrifennodd Jacques: *'Roedd y lle hwn yn arbennig o annwyl i Bernard oherwydd ei fod wedi aros yno am amser maith, yn ystod y 1970au, ar ôl iddo adael Llundain. Yno y darganfu'r môr a'i holl rym ac y dechreuodd ymchwilio o ddifri i'r iaith Saesneg a'i llenyddiaeth, gan ddechrau gyda Joseph Conrad. Bùm yn ddigon ffodus i dreulio peth amser gydag o yno. Byddem yn nôl llyfrau o'r siop lyfrau yn Hwlfordd, mynd i lawr wedyn at lân y môr—yn union lle diflannodd—i bysgota am fecryll a draenogiad y môr, ac yna treulio'r nos yn coginio, yfed a siarad. Mae'r adegau hynny a dreuliais gydag o yn yr hen adeilad rhyfedd hwnnw gyda'i ffenestri'n edrych allan dros yr Iwerydd yn rhai o funudau mwyaf cofiadwy fy mywyd. Mae i ddiflaniad Bernard yn yr union le hwn ystyr arbennig o ddofn i mi. Efallai ei fod gyda Capten Nemo yn edrych drwy'r drych ac yn yfed hen wisgi gyda Robinson Crusoe a'r Flying Dutchman.'*

Mae gwahaniaeth amlwg rhwng adroddiadau'r heddlu a'r wasg a'r teyrngedau hyn gan ei ferch a'i frawd. Stori Bernard. Yn ddiweddarach, dywedodd perthnasau eraill a ddaeth i Benmaen Dewi i'w gofio eu bod wedi gweld swigen fawr ryfeddol yn codi o'r dŵr yn y lle roedd Bernard wedi nofio mor araf ac yna hedfan i ffwrdd.

Canfuwyd ei gorff yng Ngogledd Cymru fis ar ôl iddo ddiflannu.

Roedd Bernard Hœpffner wedi ei ddysgu ei hun ac yn gyfieithydd athrylithgar. Yn ysgolhaig, mae'n debyg ei fod wedi darllen pob un o'r pum mil ar hugain o lyfrau yn ei lyfrgell odidog. Cymerodd ran yn y cyfieithiad uchelgeisiol newydd o *Ulysses* James Joyce, a hefyd cyfieithodd Mark Twain a *The Anatomy of Melancholy*. Nid oedd unrhyw destun yn ei ddychryn ac ni fyddai'n gwastraffu amser ar lyfrau nad oedd yn pasio trothwy llenyddol pendant a osodwyd ganddo. Pan oedd yn iau, roedd wedi trin darn o dir ar yr Ynysoedd Dedwydd i dyfu

bwyd iddo'i hun. Roedd y bobl leol yn ei alw'n 'el loco', y gwallgofddyn Y tro diwethaf i mi ei weld roedd ganddo fwng llew, wedi gwynnu.

Mae yna gyswllt na allaf ei wneud rhwng arddull yr eitem newyddion ac arddull Bernard. Gallwn i gyd farw mewn eitem newyddion. A gallwn i gyd gael marwolaeth unig ac oer. Enigmatig. Ac ychydig yn rhamantus hefyd. Roedd man ei farwolaeth yn ei siwtio'n dda hefyd, os gellwch roi marwolaeth amdanoch fel clogyn ar gyfer y byd a ddaw, clogyn a wnaed fwy neu lai ar eich cyfer chi eich hun. Daeth marw'n rhy gynnar i Bernard ond, ymysg y manau lle roedd wedi byw, y clogwyn hwn oedd ei gartref.

Dyna sut mae gwledydd yn rhoi eu stamp ar rywun. I mi mae Cymru'n annatod gysylltiedig â'm cyfarfyddiad, ar hap, â Peter Brook, a nawr mae'n wlad Bernard Hoepffner hefyd, un o'i wledydd.

Gadawodd i ni'r rhodd yma y mae'r meirw'n ei rhoi inni: maent yn ein hatgoffa ein bod ni'n fyw. Maen nhw'n sibrawd wrthym ni o ble bynnag y maent: Byddwch fyw. Byddwch fyw. Byw pob eiliad. Peidiwch â chrio, ond byw. Ond hefyd, fel yr ysgrifennodd Dylan Thomas:

Rage, rage against the dying of the light.

GHOSTS OF WALES

Translated by Kathryn N. Jones.

The first time I went to Wales was twelve or fifteen years ago. I was invited to the Hay-on-Wye festival. I remember a country of mist and mountains. I didn't speak English very well, and the mist was in my brain too. Exhausted by my linguistic efforts, I rudely turned my back on the two elderly people who were getting into the taxi home with me. They kept proffering biscuits and offers of conversation, but I hardly answered. Yes, I was writing novels. They insisted. What kind, etc.? 'And you?' I asked in desperation. 'We do a little bit of theatre.' 'What are you staging?' I continued out of politeness, hoping I could stop there. 'Oh, a little Shakespeare,' said the old gentleman. 'And texts from ancient India,' the old lady added. I sighed inside. Probably old hippies, amateurs, a provincial troupe. But they were just so nice, Natasha and

Peter—we finally told each other our first names—that we started talking about our respective arts while eating biscuits, first at the station waiting for the train, then on the train, then to London, until I understood that they were Natasha and Peter Brook.

Peter Brook's *Tempest*, which I had seen at Les Bouffes du Nord in Paris when I was twenty years old, had determined my whole relationship with the theatre. I had learned that you can depict a forest by simply holding a bamboo stem in your hand. They were also the ones who gave me my first visions of India. The Brook Theatre had been as strong for the young spectator that I was as my discovery of the New Novel had been for the young writer who was growing inside me.

Years later, I thought about Peter and Natasha again when I left for Wales in May 2017. I had been invited to the Volcano Theatre by Tom Cheesman, in his World Voices programme, and to Swansea University by Catherine Rodgers, who wanted to talk about translation with me and her students. We had an extremely warm evening, in this theatre that is appropriately named, with an Indian poetess, Mamta Sagar, and a wonderful Welsh harpist, Caradoc—the first real Caradoc I have ever met in my life. Tom had also invited several of those travellers known as migrants. The delicious food was cooked by a young Pakistani woman, and I had a long talk with an Ivorian.

The whole world was at the Volcano Theatre. With the young Ivorian it was a pleasure to speak French, finding again the music of this accent from the Ivory Coast where I had spent some time around 2002. He had arrived via the coast of Senegal to the Canary Islands in a small boat, then had been sent to Madrid and England and finally to a hostel in Swansea, by the random nature of social services dispersals. He was quite comfortable there in Swansea. 'Here they have money. It's a good place to do business. But they're crazy. I'll tell you what: here, they're either drunk or they're crazy'. And between Francophones, between former coloniser and former colonised suddenly allied against the 'crazy and drunk' mass of Welsh people from the Volcano, we laugh like crazy, quite drunk as well ourselves.

People drink a lot in Wales. And as soon as there is a ray of sunshine, they also eat a lot of ice cream.

The next day, my husband and I rented a car and went for a walk at Dragon's Head [*Worm's Head*—ed.]. A board under the coastguard's

hut warned of the dangers of cliffs, waves and tides, and listed all the accidents recorded over the years. Falls, suicides, drownings, disappearances. The last incident reported a 'lady bitten by a seal'.

You go somewhere, and the country follows you when you go home. As in love stories: you see the person everywhere, such and such a detail reminds you of them, their first name appears in books, their origins suddenly fascinate you. I saw Wales all over the place when I came back.

But that's not exactly what I want to talk about. I think that if I am writing this text, if I am trying to tell how Wales began to follow me, in an unexpected way, when I returned to France, like a ghost, it is because of what happened to Bernard Hoepffner.

I met Bernard Hoepffner several times over the past twenty years. He had a very warm, though somewhat disconcerting, way of giving you a great big hug and resuming the conversation where it had left off months or years earlier, when we had only known each other a little. A prodigious memory. And a friendly energy that made us friends. He had a striking physique, attractive, dry, lean, with earrings and often wore Breton stripy tops. A very clear voice. He was a precise man. Bernard Hoepffner was a great translator. The last time I met him was in Saint Nazaire, at the harbour. He's a man I've always associated with the sea. Bernard was building a delicate bridge between English and French, a precious, unique, poetic and obstinate bridge, and this bridge has broken.

It was while I was in Wales, happy with my Volcanic friends, that Bernard Hoepffner disappeared into the sea at Saint David's Head. And I didn't find out until two weeks later, after I returned to Paris.

I remembered the list of 'incidents' at the coastguard's hut, and it did not appear to me in the same way. Each of these people was a real person with their story, pulled behind them like a thread, which had led them to this last day on the cliff.

And for Bernard, the story—if a story is what our lives become when others tell it—the story began with his leather jacket placed below the cliff. 'A coat, believed to belong to the man, was found containing money but there was no form of identification', as the BBC stated. A man had been reported in trouble in the sea by two eyewitnesses.

'Dyfed-Powys Police said it was 'urgently trying to identify the man, to build a picture of his activity leading up to Saturday and to make contact with his family'. He has been described as white European, aged in his 60s, of lean build, with a long face, short hair and distinctive white-coloured eyebrows. He was wearing a dark coloured day rucksack, dark blue/black trousers and a dark blue long-sleeved shirt or jumper. Police said, based on his accent, he was not thought to be from the UK.'

When the link was made between Bernard's disappearance and the man in trouble in the sea, his daughter Chloé met the two witnesses. She wrote her account on a website dedicated to her father.* Bernard's brother Jacques thinks he wanted to go fishing in this place he knew well. He had lived there as a younger man—in a former German submarine surveillance site. surveillance base. A wave may have swept him away. Both witnesses saw a man swimming very slowly in a small inlet. The water was calm but very cold, which according to the police explains the slowness of the movements, due to hypothermia. The man answered their question whether he was all right: no. The two witnesses tried to help him but they could not reach him, and by the time they alerted the emergency services, the man had disappeared.

Chloé writes: *'It was Bernard, he was without his glasses and was wearing all his clothes and a backpack. They say there was a lion's mane jellyfish swimming next to him. This struck me because the last gift I gave Bernard in March was a pencil drawing of a jellyfish. He turned his head to look at them but I think that, without his glasses, he couldn't have seen anything but moving shapes. The water in the inlet was very calm.'*

Jacques writes: *'This place was particularly dear to Bernard because he had stayed there for a long time, during the 1970s, after leaving London. There he discovered the sea in all its might and really began his exploration of the English language and literature, beginning with Joseph Conrad. I was lucky enough to spend some time with him there, when we would fetch books from the Haverfordwest bookshop, go down to the waterfront to fish for sea bass and mackerel, precisely where he disappeared, and then spend the evening cooking, drinking and talking. These moments spent with him in the observation post surrounded by windows overlooking the Atlantic are some of the most memorable*

* <http://hoepffner.info/bhoepffner/index.html>

moments of my life. Bernard's disappearance in this very place carries, for me, a profound meaning. Maybe he's with Captain Nemo looking through the mirror and drinking an aged whisky with Robinson Crusoe and the Flying Dutchman.'

There is a stark contrast between the police and newspaper reports and these accounts by his daughter and brother. Bernard's story. Later, other relatives who came to pay their respects to him at Saint David's Head said they saw an enigmatic and large bubble rise from the water and then fly away at the place where Bernard, slowly, had swum.

His body was found in North Wales a month after his disappearance.

Bernard Hoepffner was self-taught and a translation genius. A scholar, he had probably read every one of the twenty-five thousand books in his impressive library. He took part in the ambitious new translation of Joyce's *Ulysses*, he also translated Mark Twain and *The Anatomy of Melancholy*. He was not intimidated by any text, on the contrary: he was a mediator, and had no time to waste on books that did not pass a certain literary threshold. As a younger man, he had cultivated a plot of land in the Canary Islands. The locals called him 'el loco', the madman. The last time I saw him he had a lion's mane, bleached.

There is a link that I can't make between the style of the news item and Bernard's style. We can all die in a news item. And we can all die a lonely and cold death. Enigmatic. A little romantic, too. The place of his death suited him well, if you can put on death like a cape for the afterlife, a cape more or less made for yourself. It was too early for Bernard, but among the places where he had lived, this cliff was his home.

This is how countries are shaped: for me Wales was, by chance, Peter Brook, and now it is Bernard Hoepffner's country, one of his countries.

He left us with this gift that the dead give us: they remind us that we are alive. They whisper to us from where they are: Live. Live. Live every second. Do not weep, and live. But also, as Dylan Thomas writes:

'Rage, rage against the dying of the light'.

EDIN SULJIC

FAINT O GAMAU ...
YSGRIFENNU AM DEITHIAU YNG NGHYMRU

Cyfieithwyd gan Bethan Gwyn.

Faint o gamau sydd o Gadeirlan Tyddewi i ben y bryn lle mae'r strydoedd cul yn dechrau? Tri deg naw neu ddeugain? Ni allaf ddweud wrthy ch bellach, ond mi ddringais i nhw a'u cyfrif. Roedd siop lyfrau ar ben y bryn a siaradais â dynes a oedd yn gweithio yno am y grisiau, a llyfrau, o ble rwy'n dod, a Llundain.

Ni ellid dweud ei bod yn stori am rywun ar ffo, ond ychydig ddyddiau'n gynharach, roeddwn wedi colli fy lifft felly er mwyn cyrraedd, roedd yn rhaid i mi fynd ar daith hirgymalog ar drên o Paddington ac yna ar fws o Abergwaun. Er nad oes angen llawer ar awdur gyda dychymyg byw i ddechrau ar antur. Roeddwn yn teithio trwy wlad newydd ar ddiwrnod niwlog ym mis Rhagfyr ac roedd y tir hwn yn cyffroi atgofion o ddigwyddiadau yn fy ngorffennol.

Dathlu offeren y Nadolig yn y Gadeirlan, mynd am dro ar Ddiwrnod San Steffan i glirio'r pen, y tro hwn trwy'r llwyni ym Mhenrhyn Tyddewi ac allan at fin y don ym Môr Iwerddon, i wyllo syrffwyr yn herio'r gwynt oer.

Yna cerdded yn ôl dan olau'r lloer, yn syllu ar ganghennau rhewllyd coeden a oedd yn edrych fel llun pen dynol a dynnwyd gan Cocteau, a meddwl am fy niweddar gyfaill.

Rhwng hyn, yfwyd llawer o win a threuliodd rai ohonom y diwrnod Nadolig cyfan yn y bath, ac erbyn diwedd y dydd, dechreuodd y dŵr ddiferu lawr i'r lolfâ oddi tano, lle'r oedd y gweddill ohonom yn swatio wrth y tân. Ac eto, mae'n debyg, nid oedd gennyf unrhyw hawl i fod yno—ac nid dyna'r tro cyntaf i mi ymweld â'r lle. Roeddwn yno i helpu fy ffrind newydd, Sais, a gymerodd fi o dan ei adain yn fuan ar ôl i mi gyrraedd Llundain, i hwyluso ei barti Nadolig yn y tŷ. Bu'r tŷ yn gwffaint ar un adeg, ac ar hyn o bryd roedd yn cael ei redeg fel encil gan deulu Cymraeg hyfryd ac anarferol. Roedd hi'n gweithio'n galed iawn, tra yr

oedd ef yn swyno'r gwesteion ac yn yfed yr elw i gyd.

Y cwbl mae rhai pobl yn ei wneud yw dewis cyrchfan ar gyfer eu gwyliau a mynd yno. Sut ydwi i'n llwyddo i fod mewn lleoedd nad wyf erioed wedi meddwl amdanynt, na hyd yn oed clywed amdanynt? Ac eto, rwy'n rhannol gyfrifol am achosi hyn i gyd.

Ychydig flynyddoedd ynghynt, byddwn wedi bod yn ysgwyd dwylo eneidiau hoff cytûn a chofleidio ffrindiau ar ôl offeren y Nadolig. Ond nawr, wrth i mi ddod allan o Gadeirlan Tyddewi yn anadlu'r aer oer ar gyrion y byd dieithr hwn, rwy'n pendroni, gyda chalon drom, a fyddaf yn gweld unrhyw un o'r hen ffrindiau hynny byth eto.

Pwy sy'n creu'r llwybrau hyn yn ein bywydau, sy'n ymddangos mor allan o le, ac yn gymaint ar hap? Pwy sy'n creu'r digwyddiadau hyn a gymerir gymaint yn ganiataol? Ac ar ôl y digwyddiadau, ni allwn ond codi'n hysgwyddau a dweud, 'Fel 'na mae hi'.

Ai dyna'r un grym a wnaeth i bobl adeiladu rheilffordd amhosibl, i fyny ac i fyny ar hyd arfordir garw Cymru o un lle gydag enw anhygoel i'r llall?

Ac mae'r trê'n yn clecian a'r glaw yn tapio tap-tap ar ffenestr y cerbyd wrth i'r rheilffordd garlamu i ffwrdd, yn cael ei erlyn gan y môr sy'n dod yn gynyddol nes, tra bod yr awyr yn mynd yn is ac yn is.

Rwyf ar fy ffordd i ymweld â merch a oedd unwaith yn gariad i mi. Nid i'w hymweld efallai, ond i aros yn y tŷ lle mae'n byw gyda'i theulu—ei gŵr, sy'n Gymro, a'u dau o blant bach—tra maen nhw i ffwrdd.

Felly, roedd y gwahoddiad yn debycach i hyn: 'Pam na wnei di fynd allan o Lundain, aros yn ein tŷ ni a mynd am dro yn y bryniau?'

Nid wyf wedi cael gwahoddiad i fynd yno o'r blaen, nid ydym wir yn ffrindiau erbyn hyn, ac nid wyf yn adnabod ei gŵr, nac unrhyw un o'u cymdogion. Ond roeddem ni mewn cariad unwaith, ac mae gan gnawd sydd wedi llosgi ei guriad ei hun. Hefyd, roeddem ni'n dau wedi dianc o ryfel erchyll yn ein mamwlad. Rhyfel yr oedd y ddau ohonom yn ei ofni a gweld wedyn ein bod yn dod o ddwy wlad wahanol, newydd eu ffurfio. Ond ers rhai blynyddoedd bellach, buom yn byw ym Mhrydain ac yn bwrw ymlaen gyda'n bywydau gwahanol.

Rydym yn hanu o wlad lle gall enwau lleoedd fod yn llawn o gytseiniaid. Ond rydym yn ysgrifennu'r geiriau fel rydym yn eu hynganu. Gall hynny ddileu'r hud, ac rydym yn gwneud iawn am hyn trwy roi enwau telynegol. Cofiaf daith trê'n arall, y teithiom gyda'n

gilydd trwy Terra Incognita, fel yr wyf yn galw fy ngwlad enedigol erbyn hyn, yr hen Iwgoslafia, o Pula i Neoplanta, yn mynd trwy drefi gydag enwau sy'n golygu pethau fel Porthladd Rhosynnau a Gwinllannoedd Karlovac—ond dim byd fel Penrhyndeudraeth.

Mae llawer o orsafoedd gydag enwau'r un mor anodd ar hyd y daith, a rhaid newid trenau nifer o weithiau, cyn cyrraedd Paddington. A theithio hyd yn oed ymhellach i gyrraedd y tŷ, sef bwthyn gwyn isel, a llwybr y tu hwnt iddo'n arwain at y bryniau.

'Ffoniwch fi os byddwch chi angen unrhyw beth,' meddai eu ffrind a ddaeth i fy nôl o'r orsaf, wrth i ni ffarwelio yn y llwydnos.

Roedd y tir gwastad hwn lle codai bryniau serth yn gyflym tuag at y cymylau yn fy atgoffa rywsut o'm mamwlad a fy nhaith gerdded ddiwethaf yno, sawl blwyddyn yn ôl, i 'Matterhorn Prenj'.

Yr adeg honno, roeddwn yn awyddus i ollwng fy sach gefn yng nghwt y mynydd a rhuthro at y copa cyn iddi nosi. Ond y tro hwn, roeddwn yn teimlo pwysau'r byd ar fy ysgwyddau, wrth i mi ddechrau meddwl tybed a fu unrhyw reswm dros ddod yr holl ffordd i'r lle rhyfedd hwn mewn gwlad ryfedd.

Ar ben fy hun, chwiliais am rywbeth i'm cysuro a allai fy atal rhag cau drws y tŷ yn glep a rhuthro'r holl ffordd yn ôl i Lundain. Fel pe bai yna le diogel. Fodd bynnag, ni allwn gau'r drws yn glep ar ein gorffennol. Cefais hyd i ddau dâp casét, un ohonynt gyda cherddoriaeth o ffilm Kusturica, Arizona Dream, ac fe'i chwaraeais am dipyn. Yna chwiliais am le i gysgu.

Roeddwn eisiau cael man diogel, amddiffynnol, ac yn y diwedd dewisais fainc wrth y silff llyfrau, a gorchuddio fy hun gyda blancedi i gael cysur a chynhesrwydd.

Yn y bore roeddwn wedi gwneud coffi ac yn eistedd wrth fwrdd y gegin pan welais law yn cael ei wthio i mewn drwy'r ffenestr isel a llydan uwchben y sinc, a'i hagog. Dringodd ddyn ifanc yn ei arddegau i mewn, a glanio wrth ymyl fy nghadair. Ni chafodd ei ddychryn ryw lawer gan fy mhresenoldeb, yn wahanol i mi. Ddigwyddodd popeth mor gyflym fel na allwn wneud dim ond codi ar fy nhraed a syllu arno. Fel yr oeddwn wedi dechrau ymlacio yn y lle cartrefol newydd hwn a theimlo nad oeddwn yn ddyn ar ffo mwyach, meddyliais: a ydyf yn awr i fod i amddiffyn y tŷ hwn rhag tresbaswr—neu ai dim ond negesydd ydyw?

Mae'n debyg mai cymydog ydoedd, ffrind i'r teulu. Dywedodd y ddynes a oedd wedi fy ngyrru o'r orsaf hyn wrthyf ar ôl i mi ei ffonio; ond ni chefais fyth wybod pam y daeth i mewn i'r tŷ. Efallai mai coblyn ydoedd hyd y gwyddwn i. Bûm yn pendroni am y peth am dipyn ond roedd ei bresenoldeb yn y tŷ yr un mor anarferol â fy mhresenoldeb i.

Roeddwn wedi gadael rhan o'r byd lle roeddwn i'n meddwl fy mod i'n gwybod yn union beth roeddwn yn mynd i'w wneud. Yna, roedd grymoedd o fath gwahanol wedi tynnu'n gareiau'r rhan fwyaf o'r hyn roeddwn i'n meddwl oedd fy ngallu dynol naturiol i reoli digwyddiadau, ac ers hynny, er gwell neu waeth, rwyf wedi rhoi'r gorau i fapio fy nyfodol.

Rwy'n dod o wlad gyda rhannau ohoni sydd ddim yn annhebyg i rannau o Gymru—coedwigoedd, mynyddoedd a mwynfeydd; mae'r bobl yn dibynnu ar y tir, wedi'u trwytho mewn cynhyrchu a thynnu hanfodion bywyd o'r ddaear. Pan fydd ffermwr neu löwr yn dod adref o'r gwaith, mae'n llawn rhyfeddod, mae wedi cael ei herio gan yr elfennau, mae'n gwybod am rymoedd y byd mawr ac yn eu parchu. Mae'n gwybod am gewri a chorachod, am hud a chryfderau anweledig. Caiff ei arwain a'i warchod yn aml gan ysbrydion da.

Yn wahanol i'r rhyfelwr, sy'n gorfod amgylchynu ei hun â chastell er mwyn teimlo'n ddiogel, mae ffermwr neu löwr yn gallu gorwedd yn rhwydd, yn teimlo'n ddiogel o dan orchudd y nefoedd.

Rydwi i wedi dysgu bod yn wylidwrus o ddynion sydd â phrojectau mawr.

Roedd yna Gymro a oedd, ar ôl ddychwelyd o deithio dramor, wedi mynd ati i ail-greu ychydig o'r lleoedd hardd a welodd yn y tiroedd eraill hyn. Iddo ef, nid oedd yn ddigon bellach breuddwydio am ddinasoedd yn y niwl, yn eistedd ar glogwyni, yn llawn tylwyth teg a bwystfilod. Roedd eisiau profi y gallai eu hadeiladu go iawn. Roedd y tylwyth teg a'r bwystfilod wedi gadael ei wlad ef gan fwyaf, heblaw am rai, ac ambell fardd gwallgo yn brasgamu i fyny ac i lawr yn procio tir Cymru gyda'i ffon, ac yn adrodd ei gerddi pryd bynnag y teimlai fod y byd ar fin dod i ben, neu le'r oedd casgen newydd o gwrw yn cael ei hagog.

Math arall o ddyn (Cymro) yr oeddwn yn arfer ei adnabod oedd bardd o'r enw Lala. Mewn gwirionedd, roedd yn debycach i fath o gawr. Roedd yn rhaid i chi redeg i gadw i fyny â'i gerddediad. Ond ni ellid cadw

i fyny â'i feddwl. Byddai'n siarad am nifer o bethau wrth i ni gerdded gyda'n gilydd yn Llundain. Un tro, adroddodd hanes eglwys yn Putney wrth i ni ei phasio, lle cynhaliwyd dadleuon a lle arferai holl arweinwyr pwysig y Rhyfel Cartref gyfarfod. Cymro yn dysgu hanes Lloegr i dramorwr. Roeddem ar y ffordd i rywle ac roeddwn yn pryderu y byddem ni'n hwyr. 'Does dim rhaid i ti boeni wrth gerdded,' meddai, gan frasgamu o'm blaen, 'Bydd dy goesau yn gofalu am fynd â thi yno a byddai'n well i ti fynd ati i gyfansoddi cerdd yn dy ben ... Meddylia am yr hyn rwy'ti'n ei weld wrth fynd heibio neu rywbeth rwy't yn ei gofio.' 'Iawn,' dywedais ar ôl ychydig funudau o gerdded ffyrnig, 'Wna'i roi cerdd i ti am randir ffrind lle roeddwn i ddoe:

'Roeddem yn llygadu ein gilydd—
robin a mi,
dros ddarn o fy rhandir—
y ddau ohonom yn poeni:
ef yn ôl ei natur a minnau o ysfa
i fod yn garedig â'r creadur hwn.

Ond roedd ef eisiau i mi barhau i chwysu
wrth weithio—
gan ei adael iddo'i hun—
i'r pry genwair sy'n ymdorchu.'

'Rwy'ti'n gwneud gwaith chwyldroadol, bachan,' meddai, 'Y rhandiroedd yw'r unig wir waddol a adawyd gan y Rhyfel Cartref.'

Ond nid oedd Lala yn ddyn cyffredin, roedd yn un o'r cewri olaf a arferai fyw yn y tiroedd hynny 'slawer dydd.

Rwy'n cofio hynny. Nid wyf yn cofio dim mwy, os mai gydag ef yr euthum i ran arall o Gymru, lle adferwyd rhagor o gestyll ac agorwyd orielau, a lle'r oedd chwythwyr gwydr yn tra-arglwyddiaethu. Ond rwy'n cofio gofyn i bobl yno, dwi ddim yn eu cofio mwyach, os yw hi'n wir na all person Cymraeg byth ddweud 'na' neu 'Dydw i ddim yn gwybod' wrth ddieithryn, er mwyn peidio â'u pechu.

O, ni ddynion, awn yn bell iawn i gasglu eiliadau cofiadwy yn ein bywydau. Ond fel mosaig hynafol, mae rhai darnau ar goll, a'r gwacter hwnnw sy'n cadw gweddill y mosaig gyda'i gilydd. Efallai mai'r eiliadau gwag yn ein cof yw'r llefydd lle mae atgofion pobl eraill yn croestorri; felly mae rhywun allan yno'n gwybod yn union beth sydd wedi

digwydd.

Ac yna ... y tro cyntaf erioed i mi fod yng Nghymru—rhywle ar lanfa, ger Sandy Haven, ar gwch wedi'i guddio rhwng twyni a oedd yn cael eu dal at ei gilydd gan ddarnau o laswellt pigog, yn edrych ar draws traethellau mwdlyd, yn crafu hen baent oddi ar estyll cwch ag ôl tywydd, cysgu yn ei gôl, yn chwe throedfedd o hyd, ymhlyg ochr yn ochr â dau ffrind a aeth â mi yno, at eu balchder a llawenydd—y cwch gwichlyd hwn—mewn un arall o'u balchder a llawenydd—car Scimitar. Buom yn bwyta sardinau tun ac yfed gwin cynnes wrth wylïo'r machlud. Ni hwylïodd y cwch o gwbl a chafodd y Scimitar ei sgrapio yn fuan wedyn.

Ond ar ein ffordd yn ôl i Lundain, arhosom ar ben y clogwyni uwchben Capel Sant Gowan, gan adael y car a chrwydro lawr y llwybr serth. Roedd y capel wedi'i dorri mewn i'r clogwyn mewn ffordd sy'n trechi amser a'r môr garw, gyda'r tonnau'n torri ar y creigiau, yn codi'n uchel i'r awyr. Tynnem ein dillad a phlymio mewn i'r dŵr. Disgwyliais i'r tonnau dynnu'n ôl cyn neidio i mewn, gan ddod allan gyda dim ond un crafiad bach ar draws fy asennau. Ni wellodd erioed.

2017.

HOW MANY STEPS... WRITING ON TRAVELS IN WALES

How many steps are there from St David's Cathedral to the top of the hill where the narrow streets begin? Thirty-nine or forty? I couldn't tell you now, but I climbed and counted them. There was a bookshop at the top and I talked with a woman who worked there about the steps, and books, where I come from, and London.

Not exactly a man-on-the-run story, but a few days earlier, I had missed my lift so in order to get there, I had to take a convoluted route by train from Paddington and then by bus from Fishguard. Not that much is needed for a writer with a vivid imagination to begin an adventure. I was travelling through a new country on a misty day in December and memories of events in my own past seemed to be stirred

by this land.

Christmas mass at the Cathedral, a walk on Boxing Day to blow the cobwebs away, this time through the shrubs of St David's Head and out to the edge of the Irish Sea, to watch surfers braving the cold wind.

And then a stroll back under the moonlight, staring at the frosted branches of a tree resembling a human head as if drawn by Cocteau, and thinking about my late friend.

In between, we drank a lot of wine and some of us spent the entirety of Christmas Day in the bathtub, and by the end of the day water started dripping through to the sitting room below, where the rest of us were huddled by the fire. And yet, by all accounts, I had no business to be there—and not for the first time was I visiting this place. I was there to help my newly found friend, an Englishman who took me under his wing shortly after my arrival in London, to facilitate his Christmas house-party. The house that had once been a convent was at the time being run as a place for retreats by a lovely, dysfunctional Welsh family. She worked like a pit pony, while he charmed the guests and drank away the profits.

Some people simply choose a destination for their holiday and just go there. How come I end up in places that I've never thought of, and never even heard about? And yet, I am complicit in making all this happen.

A few years earlier, I would have been pressing the hands of familiar souls and hugging friends after Christmas mass; only now, I'm coming out of St David's Cathedral inhaling sharp air on the edge of this unknown world, with a heavy heart, wondering if I'll ever see any of those old friends again.

Who creates these trajectories of our lives, which seem so out of place, so random? Who creates these occurrences taken so much for granted? Events after which we can only shrug our shoulders and say, 'That's life'.

Is it the same force that made other humans build an impossible railway line, up and up ragged Welsh coasts from one place with an unpronounceable name to the next?

And the train clickety-clacks and the rain raps tap-tap-tap on the carriage window as the rail tracks keep running away, chased by the ever-closer sea, while the sky is getting lower and lower.

I'm on my way to visit a woman who was once my girlfriend. And not exactly to visit, rather to stay in the house where she lives with her family—her husband, who is a Welshman, and their two young children—while they are away.

So, the invitation was more like: 'Why don't you get out of London, stay in our house and take a walk in the hills?'

I haven't been invited there ever before, nor are we really friends now, nor do I know her husband, or any of their neighbours. But we were once in love, and burned flesh has its own pulse. Besides, we were both runaways from a terrible war in our old country. A war that both of us dreaded and after which we found ourselves to be from two different, newly formed countries. But for some years now, we've been living in Britain and getting on with our separate lives.

We come from a country where the names of places can be packed with consonants. But we write the words as we say them. That can take away the magic, and we make up for it by lyrical naming. I remember another train journey, which we took together through Terra Incognita, as I now call the country of my birth, former Yugoslavia, from Pula to Neoplanta, passing through towns with names meaning things like Port of Roses and Vineyards of Karlovac—still, nothing like Penrhyndeudraeth.

There are many stations with equally difficult names en route, with several trains to change, before you arrive from Paddington. And then even further to the house, a low, white farm cottage, beyond which is a path that leads up to the hills.

'Call me if you need anything,' said their friend who picked me up at the station, as we parted in the fading light.

This plain from which steep hills quickly rose up towards the clouds reminded me somehow of my homeland and my last hike there, several years before, to the 'Matterhorn of Prenj'.

Then I was eager to drop off my haversack at the mountain hut and charge up to the summit before darkness. This time though, I felt the weight of the world on my shoulders, as I finally started to wonder whether there had been any reason for coming all the way here to this strange place in a strange country.

Alone, I searched for anything comforting that might stop me from slamming the door on this house and charging all the way back to

London. As if there was a safe place to be. However, there is no way to slam the door on one's past. I found two cassette tapes, one of them with music from Kusturica's film, *Arizona Dream*, and I played it for a while. Then I looked for a place to sleep.

I wanted to find a safe, protected spot, and in the end I opted for a bench by the bookshelf, piling on some blankets for comfort and warmth.

In the morning I made coffee and was sitting at the kitchen table when a hand pushed in and opened the low, wide window above the sink, and a young man, a teenager, climbed in, landing right by my chair. He was not particularly fazed by my presence, unlike me by his. It all happened so quickly that I could only stand up and stare at him. Just as I'd begun to feel that I was no longer a man on the run, and that I might begin to relax in this newly familiar setting, I wondered: am I now supposed to protect this house from an intruder—or is he only a messenger?

It turned out that he was a neighbour, a friend of the family; I was told this by the woman who had driven me from the station, after I called her; but I never found out what made him come into the house. He might have been an elf for all I knew. I did wonder about it for a while but then there was nothing more unusual about his presence than mine in that house.

I'd left a part of the world where I'd thought I had it all planned out. Then, forces of a different kind had ripped apart most of what I'd thought was my natural human ability to control events, and since then, for better or worse, I've stopped mapping out my future.

I come from a land with parts not much dissimilar to parts of Wales—forests, mountains and mines; its people dependent on land, immersed in producing and extracting the stuff of life from the earth. And when a farmer or a miner comes home from work, he is full of wonder, he's been challenged by the elements, he knows of the forces of the bigger world and he respects them. He knows of giants and dwarfs, of magic and invisible strengths. He is often guided and protected by good spirits.

Unlike the warrior, who must surround himself with a castle in order to feel safe, a farmer or a miner lays his head down lightly, feeling safe under the cover of heaven.

I've learned to be wary of men with grand projects.

There was a Welshman who, when he returned from travels abroad, went on to recreate something of the beautiful places he'd seen in these 'otherlands'. For him, it was no longer enough to dream about cities set in a fog, perched on cliffs, populated by fairies and beasts. He wanted to prove that he could build them for real. The fairies and beasts had mostly left his own land, save for a few, and the occasional mad bard marching up and down poking the Welsh land with his stick, and spouting his verses whenever he feels that the world is about to end, or where a fresh keg of ale is being opened.

And another kind of (Welsh)man that I used to know was called Lala, who was a poet. He was more of a kind of a giant, really. You had to run in order to keep up with his walking pace. There was no way to keep up with his mind though. He would talk about many things as we walked together in London. Once, he was telling me about a church in Putney as we were passing it, where debates were held and all the important leaders of the Civil War met. That was a Welshman teaching a foreigner English history. We were going somewhere and I was concerned that we'd be late. 'You don't have to worry as you walk,' he shouted, marching ahead of me, 'Your legs will take care of getting you there and you better get on with composing a poem in your head... Think of what you see in passing or something you remember.' 'All right,' I said after few minutes of fierce walking, 'I'll give you a poem about a friend's allotment I was on yesterday:

'We were giving each other an eye—
a robin and I,
over a patch of my allotment—
both of us fretting:
he by his nature and I from an urge
to be kind to this creature.

But he wanted me just to keep sweating
over my toil—
leaving him unto his own—
to the earthworms that coil.'

'You're doing great subversive work, boyo,' he said, 'Allotments are almost the only true legacy left from the Civil War.'

But then, Lala wasn't your ordinary man, but one of the last giants that had populated those lands long ago.

That much I do remember. I don't remember any more whether it was with him that I went to yet another part of Wales, where some more castles had been restored and galleries opened, and glass blowers held court. But I do remember asking people there, who I don't remember any more, if it is true that a Welsh person can never say '*no*' or '*I don't know*' to a stranger, so as not to offend them.

Ah, us humans, we go a long way to collect memorable moments in our own lives. But then, just like ancient mosaics, some bits are missing, and that void is what keeps the rest of a mosaic together. Those blank moments in our memories might just be the places where the memories of others intersect; so someone out there knows exactly what has happened.

And then... The first time I was ever in Wales—somewhere on a creek, near Sandy Haven, on a boat hidden between dunes held together by patches of spiky grass, looking across muddy flats, scraping off old paint from a boat's weathered planks, sleeping in its belly, all six feet-plus of me, folded alongside two friends who brought me there, to their pride and joy—this creaking boat—in their other pride and joy—a Scimitar car. We ate tinned sardines and drank warm wine while watching the sunset. The boat never sailed and the Scimitar was scrapped soon after.

But on our way back to London, we stopped on the top of the cliffs above St Gowan's chapel, abandoning the car and then ambling down the steep path. The chapel cut into the cliff in a way to outdo time and the rough sea; waves breaking on rocks, soaring towards the sky. We stripped off and dived into the water. I waited for the waves to pull back before jumping in, coming out with only a single slight scrape across my ribs. It never healed.

JÖRG BERNIG

**AM RAND DES RANDES
REISEMITSCHRIFTEN***

Hier, wo ich lebe, da fließt im Körper der Elbe auch die Moldau vorbei, und beide Flüsse kommen aus Böhmen, Shakespeares »wüstem Land am Meer«. Hier, das ist ein Winkel jener Mitte Europas, die sich in einem wechselnd breiten und nur schwer einzugrenzenden Streifen von der Ostsee bis hinunter an die Adria zieht. Die Mitte Europas ist durchzogen von Zentren und Entlegenheiten, sie kennt Unterschiede, aber auch Gemeinsamkeiten, so daß sich ein ihr entstammender Reisender zwar immer wieder im anderen, dabei stets aber auch im Eigenen bewegt. Das ist eine etwas seltsame Dialektik, die nicht ohne Folgen für das Denken und Dichten der hier Hausenden geblieben ist. Wir sind verschieden voneinander, aber wir erkennen uns selbst immer auch in den anderen hier, dazu müssen wir noch nicht einmal deren Sprachen sprechen. Wir erkennen einander auch noch in dem Moment, in dem wir überander herfallen. Denn meistens war diese Mitte Europas ein Schlachtfeld für irgendetwas, und jedes der vielen hier nebeneinander lebenden Völker durfte den andern einmal Böses antun. Es konnte aber auch geschehen, daß man einander Gutes tat. Das waren, das sind die hohen Festtage der Mitte Europas. Ich lebe hier in Rufweite dreier slawischer Völker: der Sorben, der Tschechen, der Polen. Mein Autoradio fängt immer wieder deren Sender ein. Und es ist etwas Besonderes, durch die sächsische Winterfinsternis zu fahren und dabei um Mitternacht vom tschechischen Sender Český rozhlas Vltava das Läuten böhmischer Kirchenglocken zugespielt zu bekommen, gefolgt von der Hymne *Kde domov můj?* (Wo ist mein Heim?). Von hier aus

* Der deutsche Dichter, Romancier und Essayist Jörg Bernig las im Mai 2017 auf dem vom Department of Modern Languages der Universität Swansea organisierten Multilingual Festival im Volcano Theatre. Er verbrachte eine Woche in Swansea, wo er Anfang der 1990er zwei Jahre gelebt hatte. Die hier vorliegenden Reisemitschriften entstanden während seines einwöchigen Aufenthaltes. Er lebt in Deutschland, bei Dresden.

gesehen ist Wales ein wahrhaft exzentrischer Ort und beim Blick auf die Karte beschleicht mich immer wieder das Gefühl, daß ich zu hören meine, wie sich Wales, von einer verborgenen Zentrifugalkraft geschoben? gezogen?, von England losreißt, um dann gemeinsam mit Irland hinauszutreiben auf den Atlantik und dort zu verschwinden in einem mystischen Nebel, der höchstens von den Wikingerschiffen Eriks des Roten durch-löchert wird.

Hinaus also, dorthin, an den Rand, zum *Multilingual Festival*, jenem Stimmenfest im *Volcano Theatre* von Swansea, wo es gilt, Gedichte und eine Kurzgeschichte aus der Mitte Europas zu lesen, hinaus an den Rand und für eine kleine Woche weg von dieser Mitte hier, in der es gerade wieder einmal ungemütlich ist, weil eine deutsche Regierung in Berlin für Verstimmungen zwischen den Nachbarn sorgt. Das ist für eine Inselnation vielleicht wirklich schwer vorstellbar, Nachbarn in nächster Nähe zu haben, das heißt, nicht hinter einem Meer oder Kanal, sondern auf der andern Seite des Gartenzauns. Schwer vorstellbar vielleicht auch, was es heißt, auf engstem Raum miteinander über Kreuz zu liegen und nicht die Möglichkeit zu haben, einfach in See zu stechen. Es gibt in Europa, der Mitte Europas zumal, Streit über Fragen der staatlichen Souveränität, denn die Nachbarn der Deutschen waren im Jahr 2015, anders als Deutschland, nicht bereit, ihre staatliche Souveränität preiszugeben zugunsten einer unkontrollierten Massenmigration: ein Vorgang, der jetzt euphemistisch »der Globalisierungsschock von 2015« genannt wird. Man glaubt es kaum, aber in Gestalt der deutschen Regierung und der sie unterstützenden sogenannten Oppositionsparteien kehrten alte auf Europa gerichtete Hegemonialansprüche wieder. Dieses Mal vor allem ideologischer Art, denn, so eines der Argumente, moderne Gesellschaften definierten sich durch »Multikulturalität«, »Buntheit« und »Weltoffenheit«. Das offizielle Deutschland sah sich als Vorreiter dieser Positionen, die von den althergebrachten politischen Parteien und weiten Teilen der Medien gleichsam zur gesamteuropäischen Doktrin erhoben wurden. Kritikern der Massenmigration (wie eben eine Reihe mittelosteuropäische Staaten) wurde nicht nur Abweichung vorgeworfen, sondern Modernität abgesprochen und nicht selten ein Platz im Konservativen oder gleich im Reaktionären zugewiesen. Im Resultat zieht die seit 2015 zwar abgeschwächte, aber doch anhaltende stetige Migration

eine fundamentale Umgestaltung der Gesellschaften in Europa nach sich, kulturelle Konflikte sind nicht mehr zu übersehen. Die deutschen Ansprüche sind aber nicht von der Strahlkraft eines überzeugenden Konzepts getragen, sondern von nichts weiter als dem Impetus, daß man es einfach kann, weil man das wirtschaftlich stärkste Land der Europäischen Union ist und sich daraus eine politische Führung ableitet, der die anderen zu folgen haben. Es gibt Krach im Haus Europa, und der Hausseggen hängt auch in der Mitte Europas schief.

Mit einem solchen Reisegepäck also hinaus und hinweg an den Rand, nach Wales! Vielleicht, daß es dort und im Angesicht des Meeres etwas Ruhe und Sammlung gäbe? Was empfiehlt Christopher Logue einem Freund auf der Suche nach ländlicher Abgeschiedenheit? »*When all else fails, / Try Wales.*«

22. Mai. Montag

Die (Miß-)Stimmung in Deutschland, das nach dem Start des Flugzeugs unter mir zurückbleibt, korrespondiert durchaus mit der Uniformität, die sich unten ausbreitet. Sie rumort gleichsam unter dem leuchtenden Anblick. Es ist ein herrlicher Frühlingstag, sommerliche Temperaturen werden erreicht, die Sicht ist ausgezeichnet, das noch immer waldreichste Land Europas unten aber scheint nichts als ein einziges großes blühendes Rapsfeld zu sein. Ein uniformes Rapsgelb überzieht das Land mit allen Konsequenzen, denn ein Gang durch den deutschen Mai ist bei blühendem Raps immer auch ein Gang durch schwere Schwaden, ist zunächst ein Eintauchen in einen Duft, der sich jedoch bald als Gestank entlarvt, der erst später zu Hause unter der Dusche wieder weichen will. Die deutsche Landwirtschaft hat sich zur Energiewirtschaft gewandelt, hauptsächlich wird Rapsöl für Biokraftstoffe verwendet und nur zum geringsten Teil als Lebensmittel. Gleichzeitig betrügen die großen deutschen Autohersteller bei den Abgaswerten für ihre Fahrzeuge. Politische Kraftmeierei und wirtschaftlicher Betrug ... So sieht es dann auch aus, wenn man vom Flugzeug hinabschaut, wo alles unter einer schwefelgelben und scheinfeindlichen Rapsdecke liegt.

Müheles läßt sich auch aus zehntausend Metern Höhe das Überfliegen der Grenze zu den Niederlanden ausmachen, plötzlich ist es da unten grün, und es zieht eine andere Ordnung ein, eine

Gliederung, die kultivierte Landschaft ist die Handschrift der Holländer. Das Meisterwerk des dem Meer abgerungenen Landes ... Bravo, ihr Vettern!

Beim Überfliegen des Ärmelkanals von Amsterdam in Richtung Cardiff ziehen im Meer unten enorme Winkraftanlagen ins Bild, die, aus der Höhe betrachtet, aber wie Soldatenfriedhöfe an der Westfront aussehen. Die Windräder stecken, weißen Kreuzen gleich, in einem bräunlichen Grund, das Meer ist ein umgepflügter Acker, und die Schiffe sind die Besucher des großen Soldatenfriedhofs, sie schlurften davon, ziehen die Füße nach, kratzen dabei ein wenig das braune Meer auf und zeichnen kleine weiße Striche. Unsere europäische Mordgeschichte dringt noch in die Bilddeutung ein, die beim Blick auf die Masten der Windräder eben nicht weiße Stecken erkennt, an denen sich vielleicht Rosen befestigen ließen. Verdirbt uns die Geschichte den Blick? Auch wenn wir selbst gar nicht an der vergangenen Gegenwart beteiligt waren?

Dann dauert es nicht lange und unter der Maschine mäandert die Themse, es ist auch über England gute Sicht, schon schieben sich die Stadtränder von London heran, bald sind die Brücken zu erkennen, da, ganz deutlich die Tower Bridge, und dort erkennbar auch das London Eye, und da Westminster!, ruhig zieht das Flugzeug westwärts über die Stadt Richtung Wales, auf das ich mich freue, weil ich vor Jahren einmal da gelebt habe, es ist also eine Rückkehr, vielleicht gar eine Heimkehr, denn der Freund, bei dem ich Quartier nehme, schrieb, daß er erst im Lauf der Woche nach Hause käme, aber ich wüßte schon, wo der Schlüssel zum Haus sei, und ich freue mich ... Als unten der Flughafen von Heathrow ins Blickfeld wandert, wechselt ein vor mir sitzender junger Araber mit einem seiner zwei Mitreisenden wortlos Blick und Geste, die ganze Zeit des Fluges hat er schweigend aus dem Fenster gesehen, nun aber nimmt er sein Mobiltelefon aus der Jackentasche und filmt und fotografiert den Flughafen London Heathrow unten, bis der auch unter den Verrenkungen des Fotografen nicht mehr vor dem Kabinfenster und im Blickfeld ist. Der Mitpassagier steckt das Mobiltelefon wieder in die Jackentasche. Ping! platzt das Bläschen der kleinen Reiseillusion. Und der kleine Wunsch, mit der kurzen Reise nach Wales einmal dem Ansturm des gegenwärtigen Alltags entgehen zu können, muß schon kapitulieren vor einer Wirklichkeit, die alles

einer neuen Deutung unterzieht—und sei die Deutung das Ergebnis von Vorsicht?, von Verdacht gar? Ping!

Wenigstens aber liegen die englischen und, im gleich folgenden Landeanflug, walisischen Felder nicht in jenem uniformen deutschen Rapsgeilb, sondern grün wie die holländischen ausgebreitet. Ah, heckengesäumtes Grün! Ah, linker Hand und weit voraus die See, voraus Wales! Und die Maschine sinkt sachte hinab in dieses Grün, der Severn windet sich heran, der Bristol Channel trichtert sich auf, nördlich davon liegt Wales, südlich Devon. Eintauchen in dieses Grün, wegtauchen. Frommer Reisewunsch. Reisen und Wünschen, Wünschen und Reisen ein- und dasselbe. Der Flughafen von Cardiff liegt voraus, und der junge Araber vor mir, der auf die unten sich hinziehenden Felder, die Gefilde, nicht weiter geachtet hat, er wechselt mit seinem Mitreisenden abermals wortlos Blick und Geste, nimmt abermals das Mobiltelefon aus der Tasche und filmt die Landung, filmt die Flughafengebäude und das Areal, das sich rasch ins Bild rückt, er filmt, bis die Maschine auf ihre Parkposition einschwenkt. Die einen interessieren sich für Eisenbahnzüge, die andern für Schiffe, die nächsten für Flughäfen, na und? Verdirbt uns die Geschichte den Blick? Auch wenn wir selbst gar nicht an der vergangenen Gegenwart beteiligt waren? Verdirbt uns auch die Gegenwart den Blick? Auch wenn wir selbst gar nicht an der gegenwärtigen Gegenwart beteiligt sind, sondern bloß unseren Dingen nachgehen wollen? Führt uns die lärmende Gegenwart geradewegs in die Paranoia? Warum läßt sie sich nicht abwehren, die Gegenwart? He, Captain Kirk, was ist los mit den Schutzschilden?!

Am Gepäckband löst sich die Zwangsgesellschaft des Flugzeugs auf, jeder nimmt seinen Koffer und geht hinaus, um walisischen Boden zu betreten. Die fröhsommerliche Wärme des Festlands ist noch nicht ganz bis nach Wales vorgedrungen, es bläst eine steife Brise. *Croeso i Gaerdydd* steht am Flughafengebäude.

Der Bus schlängelt sich im feierabendlichen Stau dann zum Bahnhof Cardiff Central, zögerlich gewinnt er ein Stück Straße—die schon schildergesäumt ist mit Hinweistafeln für das bald in Cardiff auszutragende Endspiel der europäischen Meister, und natürlich spielt wieder einmal Real Madrid, diesmal gegen Juventus Turin—dann steht der Bus wieder, dann eilt er frei dahin, nur um bald erneut ins Hauptfeld

des Verkehrs zu geraten, es ist ein Rennen, bei dem Ausreißversuche zwecklos sind, das Ende steht von Anfang an fest, alle kommen zur selben Zeit an. Es ist gut so, daraus erwächst eine zögerliche Annäherung nach dem geschwinden Stundensprung vom Festland auf die Insel, bei dem ganze Länder und Städte wie Amsterdam oder London unter der Maschine wegdriften. Ein bißchen bummeln, damit die Seele hinterherkommen kann.

Cardiff Central, der Bahnsteig vier ist überfüllt, gegenüber auf Bahnsteig drei läßt sich ein Plakat ausmachen—Richard Strauss: *Der Rosenkavalier*. Englische und walisische Ansagen hallen über die Köpfe der Wartenden, der Zug der Great Western Railway fährt ein, alle finden einen Platz und hinaus geht es ins Land über Neath und Bridgend nach Swansea. Eine Bekannte meines Freundes in Swansea hörte (es soll ca. 2004 gewesen sein) im Bus von Pontardawe nach Swansea ein Gespräch, bei dem die eine Person einen Witz über Swansea als »Bangladesh« machte, die andere das aber nicht sofort verstand. Die Einwanderung kam bis damals vorrangig aus Asien, das gegenwärtige ethnische Stadtbild ist aber so vielfältig, daß der Witz keinen Sinn mehr haben würde. Die Ethnien in Swansea stammen heute aus allen Winkeln der Erde. In der Kreisstadt der deutschen Region, in der ich lebe, taufte der Volksmund den Weg zwischen der Auszahlungsstelle für Sozialhilfe und der Massenunterkunft für die während der vergangenen beiden Jahre ins Land gekommenen Migranten kurzerhand auf den Namen Ramadanweg. Und in der Kleinstadt, in der ich aufwuchs, gab es am Rand eine Straße, die nach dem Krieg mit bungalowartigen Häusern bebaut worden war. Das war Neu Delhi. Eine kleine, von Feldern umgebene Siedlung draußen vor der Stadt hieß Neu-Rußland. Und daß die abgelegenen Häuser eines nahen Dorfes nicht anders als Korea bezeichnet werden konnten, schien allen einzuleuchten. Der Griff zum Geographischen spiegelte früher die soziale Abgelegenheit wieder, die »da draußen«, das waren nicht selten auch die sozial an den Rand gedrängten. Daran hat sich wenig geändert. So etwas schleppt man nun im unsichtbaren Reisegepäck mit sich herum, ohne sich daran erinnern zu können, das jemals eingepackt zu haben. Es bedarf nur eines Wortes und schon springt das aus dem Dunkel des Abgelegten hervor, um sich an der Weltdeutung zu beteiligen.

Vor dem Bahnhof von Swansea, dessen Vorplatz schon gar nicht mehr dem entspricht, der in meinem Roman *Weder Ebbe noch Flut* die Leser empfängt, logieren aber wie seit je die Obdachlosen und Junkies, während wie seit je auf dem gegenüberliegenden Grand Hotel der Union Jack und die weiß-grüne Fahne mit dem roten walisischen Drachen flattern. Schau hin, nimm das auf, erinnere dich dran, dereinst, wenn es das alles vielleicht nicht mehr geben wird, wenn Wales hinausgetrieben sein wird in den mystischen atlantischen Nebel!

Der Schlüssel zum Haus des noch irgendwo umherreisenden Freundes wie angekündigt am bekannten Ort. Mit einem kleinen Handgriff eine Ent-Fremdung. Der Gang ins *Brunswick Arms* dann nicht mehr und nicht weniger als der zur Wiedereinbürgerungsbehörde. Bequem an einem Ecktisch mit ausgestreckten Beinen im Gespräch mit einem anderen und nicht verreisten Freund. Als wäre ich nie weggewesen. Gemächlich wird der Becher Sentimentalität gelöffelt, wie ein leckeres Eis. Was sind schon fünfundzwanzig Jahre! Vor dem inneren Auge ziehen noch immer die grünen Felder von England und Wales vorbei, während das Flugzeug langsam nach Cardiff hinabsinkt. Also doch der Gegenwart entkommen? Der Geschichte? Für Momente liegt die Mitte Europas da, wo sie hingehört: weit weg in der Mitte Europas. Für einmal sind von da her keine Stimmen mehr zu hören. Überhaupt ist die Welt da, wo man sie gerne hat: nicht zu nah. Ah, der Rand! Wales. Von der Swansea Bay scheint das Meer bis herauf und hinein ins *Brunswick Arms* zu rauschen. Das ist zwar nicht möglich, aber sei's drum. Das *Brunswick* ist selbst ein Mare Tranquillitatis.

Nachts halb zwölf auf BBC dann die Nachricht, daß in Manchester ein Bombenanschlag verübt worden sei. Auf einem Popkonzert.

23. Mai. Dienstag

Es ist abermals ein Erwachen in einen Morgen, der angefüllt ist mit schlechten Nachrichten. Die Nachrichten im Radio wissen nun, wie viele Tote es bei dem Mordanschlag gab. Die BBC vermeldet, daß das Popkonzert vor allem von Teenagern und Kindern besucht worden sei. Manche Eltern hätten draußen vor der Konzerthalle gewartet, um ihre Kinder abzuholen und nach Hause zu bringen. Eines der getöteten Mädchen war acht Jahre alt. Die Kinder waren aber kein »Kollateralschaden«, wie es in offiziellen Verlautbarungen gelegentlich

lautet, wenn auch Zivilisten bei militärischen Einsätzen ums Leben kommen, die Kinder in Manchester waren das Ziel, und es war auch kein militärischer Einsatz, es war gemeiner Mord, hinterhältig, abgrundtief feige. Der Mörder, der, wie es heißt, »Selbstmordattentäter«—aber ist das nicht ein Terminus technicus, der das Morden zu einem Fachgebiet macht und dem Killer damit eine Bedeutung verleiht? —war ein 22-jähriger junger Mann, der in Manchester geborene Sohn einer vor Gadafi aus Libyen nach England geflohenen Familie. Eltern und Geschwister des Mörders, so hieß es dann in den News at Ten am Abend im Fernsehen, lebten aber wieder in Libyen, von woher auch der Mörder erst wenige Tage zuvor nach Manchester zurückgekehrt sei.

Unten in der Swansea Bay zieht sich die See bei Ebbe weit hinaus zurück in den Bristol Channel. Dann kommt die Flut herein. Ein ruhiges, ununterbrochenes Atmen. Daß die Welt bei etwas den Atem anhält stimmt nicht. Die Welt atmet und atmet und atmet. Nur uns Menschen verschlägt es manchmal den Atem, halten wir erschrocken die Hände vor den Mund, reißen wir die Augen auf, vergraben wir das Gesicht in den Händen. Bis es dann—woher? von wem?—heißt: Kommt, weiter geht's! Aber vor dem Bahnhof von Swansea patrouillieren nun Polizisten mit umgehängten Maschinenpistolen.

24. Mai.Mittwoch

Alles geht weiter. Die Anführer geben vor Kameras und Mikrofonen gutgelernte Floskeln ab: Wir sind besonnen und lassen uns nicht zum Haß aufstacheln. Jetzt erst recht leben wir unser Leben. Wir lassen uns nicht einschüchtern ... Keiner, der einmal die ihm zugewiesene Rolle verließ und brüllte und schrie wegen der ermordeten Kinder. Keiner, der einmal sagte: Ihr Verbrecher. Ihr seid so gut wie erledigt. Verkriecht euch ruhig in eure Löcher. Wir finden euch. Keiner, der das sagte. Als hätte man sich bereits an das Morden in Europa gewöhnt. Paris, Nizza, Brüssel, Berlin, London. Das sind nur einige der Anschläge aus den letzten beiden Jahren. Wer denkt noch an Madrid? Wer denkt noch an Moskau? Wer denkt noch an Istanbul und Gaziantep? An Jakarta? An Orlando? An Quetta? An Kabul? An Dhaka? Das Geschehen (das schreckliche, grausame, unbegreifliche usw.usw., und den Redenschreibern der Anführer gehen die Attribute der Betroffenheit—

auch so ein Wort!—aus) zeige einmal mehr, daß es völlige Sicherheit nicht gebe, sagen die Anführer auch. Und manche geben gar zu verstehen, daß sie das Denken der Mörder doch irgendwie nachvollziehen können und im Grunde vielleicht gar akzeptieren. Das hat man davon, wenn man Truppen ins Ausland entsendet, sagen sie und meinen, damit alles erklärt zu haben.

Das Meer hat sich weit zurückgezogen, es ist ein strahlender Sonntag, die Bucht vor Swansea ist eine glitzernde Fläche, von einzelnen flachen Bachläufen, die von den Hügeln herkommen, durchzogen. Bei Flut werden die Bachbetten, werden die Bäche verschlungen, sie münden nicht einfach so ins Meer, das Meer holt sie sich. Hunde laufen Stöcken nach, die ihre Begleiter für sie werfen. Manche Hunde springen hoch, fangen den Stock, rasen über den nassen und festen Sand. Dann stehen sie da, wedeln mit dem Schweif und warten, daß das Spiel von neuem beginnt. Möwen johlen in der Luft oder dösen einbeinig in Kolonien, die urplötzlich und ohne ersichtlichen Grund auffliegen und mit Gekreisch ein Stück weiterziehen. Muschelschalen knacken und bersten unter den Sohlen. Eine Abkürzung hinüber nach Mumbles durch die trockenefallene Bucht ist aber nicht möglich, ein paar Schritte und der feste Sandboden weicht Schlick.

Die Gezeitenuhr am Mumbles Pier bei Swansea zeigt an, daß die Flut gegen zwei Uhr am Nachmittag hereinkommen und gegen elf in der Nacht die Ebbe einsetzen wird. Fahnengefalter über dem Pier, aber ein sommerliches, ein dekoratives und kein bedrohliches, wie es das in totalitären Welten ist, wo eine Fahne stets ein Urteilsspruch ist. Hier aber sitzen wir im Café auf dem Pier, die Möwen kreisen, eine paar Boote schaukeln vertäut, der Wind weht, die Wellen gehen, und ein paar Amerikaner am Nachbartisch erraten eine Flagge nach der anderen, sogar die von Cornwall erkennen sie. Trotzdem streckt uns allen der walisische Drache die Zunge heraus, als wüßte er etwas, was wir nicht wissen. Der Atem der Welt, er ginge genauso ruhig, auch wenn wir uns alle gegenseitig umbrächten. Wieder ein Konjunktiv, der sofort die Frage nach sich zieht, ob er die richtige Form ist. Wir bringen einander um. Und die Welt atmet und atmet und atmet, die Gezeiten wechseln einander ab. Alles scheint nur darauf zu warten, daß wir wieder verschwinden.

25. Mai. Donnerstag

Die Briten sind verstimmt, weil amerikanische Behörden den Namen des Mörders von Manchester bekanntgegeben haben. Überhaupt werden die Amerikaner—auch von der deutschen Politik, auch und besonders von den etablierten deutschen Medien—in einem fort gescholten, seit sie den falschen Präsidenten gewählt haben. Über allem, was aus den USA berichtet wird, schwebt ein governantenhaftes Tututut! Das Leben geht, wie es so heißt, weiter, der Alltag läßt sich nicht stoppen, ein kurzer Dreh am Sendersuchknopf des Küchenradios, das noch dem analogen Zeitalter entstammt und auf eine UKW-Antenne angewiesen ist, zerrt einen hinein in die Gute-Laune-Musik der marktschreierischen Das-Leben-muß-weitergehen-Radioprogramme. Der Wetterbericht sagt für Wales ein paar schöne Tage voraus. Das Leben geht weiter. Für die einen so, für die andern so.

Im Bus von Swansea hinaus nach Rhossili auf der Gower Halbinsel haben ein paar sehr junge Studentinnen aus Frankreich und Spanien eine gute Zeit, sie wiegen sich zu der 60er-Jahre-Musik, die der nicht mehr junge Busfahrer eingestellt hat. Die Frauen haben Strandmatten unter den Arm geklemmt und einen Ball dabei, wir alle im Bus freuen uns auf die auf uns wartenden Ecken und Winkel der Gower-Halbinsel—jenem lange zwischen Walisern und Angelsachsen umkämpften Gebiet—, es ist ein sommerheißer Frühlingstag, der erste Sonnenbrand wird uns in einigen Stunden ereilt haben ..., in Manchester aber kühlen die, wie man sagt, sterblichen Überreste der am Montagabend ermordeten Kinder und Jugendlichen aus. Die Gedanken sind festgehakt, sie können sich nicht lösen, das Leben geht weiter, ja, aber wie?, wir lassen uns unsere Art zu leben nicht nehmen, ach, wirklich nicht?

Wales leuchtet draußen vorm Bus, sieh hin!, nimm das auf!, ruhe die Augen aus! erinnere dich daran, später in der Mitte Europas, wenn du das Meer wieder vermissen wirst, den Sing-sang im Sprechen der Waliser beim Austausch von Alltäglichkeiten. Der Ginster-Hügel über Rhossili strahlt auf. Mythisches Land, Rückzugsgebiet der Kelten vor den sie bedrängenden Angelsachsen. Noch viel, viel weiter zurückreichend, weiß einer der Rentner im Linienbus nach Rhossili seinem Reisegefährten—ja, es ist eine Reise, was denn sonst!—zu berichten, ist aber das älteste, je in Britannien gefundene menschliche Skelett, das

man vor zweihundert Jahren hier auf der Gower entdeckt habe, mehr als dreißigtausend Jahre alt. Ah, Zeit!

Die Ebbe hat aus dem Worm's Head an der Spitze der Gower-Halbinsel zugängliches und erreichbares Land gemacht, wer sich bis ganz nach vorn wagt, der ist dann eine Galionsfigur an den Felsen, vor sich nur das Meer, offen, weit, Anfang und Ende in einem. Das Vergangene und auch das Gegenwärtige abgeschirmt durch den Felsen im Rücken. Kein Woher mehr, nur ein Wohin, ein ungewisses. Vielleicht, daß sich damit doch einmal jemand dorthin locken und dann von der rasch auflaufenden Flut auf der im Handumdrehen entstehenden Insel festsetzen läßt? Einfach so und nur, um ihm eine Lektion zu erteilen. Wofür auch immer.

Im November ist dieser Weltwinkel entlegen, abgeschieden und menschenleer, dafür aber umso angefüllter von Regen, Wind, Rauschen. Keiner, auch aus dem Ort, dem Nest, nicht, der sich dann draußen sehen ließe. Da bricht sie dann doch einmal durch, die vormenschliche Welt—oder ist es eine Vorahnung der nachmenschlichen Welt?—und zeigt sich rau, elementar und vollständig, zeigt sich als Ganzheit, auch ohne uns. An einem sommerwarmen Maitag aber zieht sich unsere Prozession über die befestigten Wege vom Parkplatz weg oder von der Bushaltestelle bei der Kirche St. Mary's, in der an Edgar Evans erinnert wird, der aus Rhossili stammte und 1912 mit Captain Scott in der Antarktis ums Leben kam. Wir tragen unsere grellbunte Kleidung wie auf einem Laufsteg, wir rufen, lachen und lärmen, wir halten uns in einem fort die Kameras unserer Mobiltelefone in unser Anschauen (?!), um das Gesehene augenblicklich—aber erblicken sie denn noch wirklich etwas, unsere Augen?—in die entferntesten Weltgegenden zu senden, mitten hinein in den japanischen Abend etwa oder in den anbrechenden Tag im Westen Amerikas.

Der Autoparkplatz von Rhossili wird für den sommerlichen Andrang der Ausflügler befestigt, Baufahrzeuge wirbeln Staub auf, ein Vorarbeiter weist unter Rufen und Lachen einen rückwärts rangierenden Laster ein, die Wagen der Besucher werden derweil auf eine Wiese geleitet und dort abgestellt. Eine Frau steht bei ihrem Wagen, sie steht neben der geöffneten Beifahrertür, sie trägt ein Kopftuch. Hinter der Tür betet ihr Mann, er kniet nieder, berührt mit der Stirn die Erde, steht auf, hebt die Hände vors Gesicht, spricht leise, kniet nieder ... Die Frau

ist, wie der Mann auch, jung, sie ist schwanger und sie behütet ihren hinter der Tür betenden Mann. Wie verletzlich wir sind im Akt des Gebets. Und wie dezent das Gebet dieses Mannes ist, wie zurückgenommen und wie anders als das der Schau-Beter, wie sie in Berlin oder anderen deutschen Großstädten seit einiger Zeit anzutreffen sind, Schau-Beter, die gar nicht beten, sondern damit beschäftigt sind, aus den Augenwinkeln heraus wahrzunehmen, ob ihr Posieren—oder was auch immer—genügend beachtet wird. Männer, die den öffentlichen Raum usurpieren, religiöse Exhibitionisten, bestrebt, anderen ihre Religiosität aufzunötigen. Wie subtil der Betende hier! Ah, zu sagen: Schwester, zu sagen: Bruder. Ah, die Stirn auf keltischen Boden legen, in der Hoffnung, so einen Gott—den strafenden? den liebenden? den großen?—zu erreichen. Subtiles Beten auf dem Felsen, dem Land, das auf den Worm's Head hinführt, und das der Dichter Vernon Watkins »*the world's very verge*« nennt, den äußersten Rand der Welt.

26. Mai. Freitag

Nach jahrelangem Umbau ist in Swansea die Glynn Vivian Art Gallery wieder geöffnet. Sie ist an diesem strahlenden Morgen ein Refugium inmitten einer taumelnden Welt. Die wenigen Besucher verlieren sich in den Räumen. Sie gehen an den Sammlungen des wohlhabenden Industriellensohns und Stifters Glynn Vivian (1835–1910) vorbei, die versuchten und immer noch versuchen, Ordnung in die Welt zu bringen, indem sie Artefakte menschlichen Ausdrucks aus allen Winkeln der Erde zusammenhalten. Natürlich ist da der Ausdruck eines jeden Exponats, sei es Porzellan, sei es ein Gemälde, aber an diesem Morgen ist die stille Anwesenheit der Dinge, ist ihr Ausharren im Lärmen der Gegenwart das Wichtigste. Die Zeit hat in diesen Räumen ein anderes Maß, die Besucher atmen es mit jedem Atemzug ein, die Schritte werden ruhiger, vielleicht gelingt es sogar, vom Sehen ins Schauen zu geraten. Und schon ist die abgelegene Stunde in der Galerie um ...

Draußen vor der Tür ist, so will mir scheinen, Wales, das anglierte südliche Wales, ist Swansea eine Übergangswelt, ohne daß sich mir erschließt, wohin dieser Übergang führt. Uplands, mein alter Wohnort Anfang der 1990er Jahre, ist mittlerweile gänzlich dylanthomisiert worden, es gibt Hinweistafeln, wo der Dichter als Junge gelebt hat, wo

er entlanggegangen ist, ja, daß der ganze Stadtteil der seine war. Das Geburtshaus am Cwmdonkin Drive wird von einem privaten Besitzer als Wallfahrtsort für Thomasianer präsentiert, Swansea Council macht sich Gedanken darüber, wie das Kindheitsgebiet von Dylan Thomas in seinem viktorianischen und edwardianischen Äußeren erhalten werden kann. Gleichzeitig scheint ein Einwohneraustausch stattgefunden zu haben. Lebten vor fünfundzwanzig Jahren in Uplands noch Familien mit Kindern und auch alte Menschen, so sind die Häuser nun oft und nur zu oft von Studenten bewohnt. Wahrscheinlich bringt das den Eigentümern einen höheren Gewinn, nur ist für jeden Gewinn eben auch ein Preis zu bezahlen, und der Preis ist hier das versehrte Antlitz eines Stadtteils. In den Erkerfenstern, hinter denen sich einmal Familien versammelten, sind nun Fahnen aufgespannt, die von der Herkunft der studentischen Bewohner sprechen, zumeist aber sprechen sie bloß davon, welchem Fußballklub sie anhängen.—Die Zahl der Studenten, die in Swansea studieren wollten, habe sich nach dem Aufstieg von Swansea City in die Premier League um zwanzig Prozent erhöht, wurde mir erzählt, um so wichtiger sei es, daß der Klub nun, zum Ende der Saison 2016/17, nicht abgestiegen sei. Die Universität, aber da unterscheidet sie sich nicht von deutschen Universitäten, müsse ihr Angebot kundengerecht gestalten. Was in erster Linie bedeutet, es den vorrangig das Geld bringenden Chinesen und Arabern und deren Wünschen anzupassen. Und auch da unterscheidet sie sich nicht von deutschen Universitäten.—Fahnen also, Studentengewimmel am Abend auf der Straße, der Off-License immer umringt von sich mal mehr, mal weniger streitenden, mal mehr, mal weniger betrunkenen jungen Männern. Nachts schallt aus geöffneten Fenstern immer irgend-eine Party. In immer mehr der winzigen Vorgärten der Häuser, in denen vor fünfundzwanzig Jahren Blumen und Büsche wuchsen und blühten, stapeln sich Müllsäcke, die von Füchsen oder von den immer hungrigen Möwen aufgerissen werden, sie verteilen den Müll bis auf das Trottoir und auf die Straße hinaus und dort bleibt er liegen, weicht im Regen auf, wird von den Autos festgefahren. In anderen Vorgärten stehen ausrangierte Stühle, Tische, Sofas, und es ist ihnen anzusehen, daß sie dort seit langer Zeit auf ihre Abholung warten. Wird irgendwo ein Haus renoviert, dann landet der Bauschutt ebenfalls im Vorgarten, von wo er wahrscheinlich erst abgeholt wird,

wenn die Entsorgungsgebühren einmal erlassen werden. An den Wochenenden aber—schlafen die Studenten? sind sie zu ihren Familien gefahren?—liegt der Stadtteil tagsüber wie ausgestorben, blicken die Dylan-Thomas-Hinweistafeln auf viktorianische und edwardianische Fassaden und ins Leere. Die verbliebenen Einwohner wehren sich tapfer, veranstalten einmal im Monat einen Markt, auf dem es Gemüse, Brot, Käse, Kräuterprodukte und handgefertigten Schmuck gibt. Das wichtigste aber ist, daß man einander sieht, miteinander Tee oder Kaffee trinkt, um so einen Pflock in die Erde zu stoßen—an dem man sich im allgemeinen Auseinanderdriften festbinden kann?

Es ist eine Übergangswelt. Die Oberfläche des Übergangs wird in der St. Helen's Road bunt verziert von indischen und pakistanischen, türkischen, persischen, italienischen, spanischen und französischen Restaurants, dazwischen und daneben sind asiatische Geschäfte aufgereiht, auch polnische und afrikanische, gefolgt von Barbierläden, die allesamt von jungen Arabern, Kurden, Iranern und Pakistanern betrieben werden und ›Studios‹ heißen. Eine Überformung folgt der andern, das Walisische ist im Süden von Wales mit der industriellen Revolution dem Englischen schließlich gewichen, jahrhundertlang war es der Präsenz des Angelsächsischen ausgesetzt, war es tiefer und tiefer in die Täler gedrängt worden, um dort mit den Bergleuten nach untertage einzufahren. Es hält sich im Süden von Wales noch musealisiert oder folklorisiert oder aber in kleinen tapferen Verteidigungsnestern. Ein junger Bekannter der Freunde erzählt davon, daß in seiner kleinen Familie Walisisch gesprochen werde und daß er und seine Frau ihrem zweijährigen Sohn das Walisische als seine Muttersprache mitgeben wollten. Der Junge wisse, wenn sie einmal zum Arzt gingen, überhaupt nicht, was man von ihm wolle, weil er den Arzt einfach nicht verstehe. Selten daß da in irgendeiner Arztpraxis einmal jemand Walisisch mit dem Kind sprechen könne. Und das in Wales! Auf meine Frage, was da zu tun sei und ob es denn nicht unweigerlich darauf hinausliefe, irgendwann die Sachen zu packen und in den Norden von Wales zu ziehen, an den äußersten Rand des Randes, wo das Walisische noch im Alltag gesprochen werde, sagt der junge Bekannte der Freunde, daß sie in Swansea aushalten wollten. In der Zwischenzeit scheint er an seinem Ruf als Faktotum zu arbeiten, denn

einmal erkannt, erkenne ich ihn während meines Aufenthaltes immer wieder als Omnipräsenten, der abends vor der einen Kneipe plaudert, um schon ein paar Ecken weiter an der nächsten in ein Gespräch vertieft zu sein, doch halt, da drüben ist er ja ...

Das Leben geht weiter. Ein harmloser Satz, ein brutaler Satz. Die Woche begann mit Morden, es folgten verhangene Tage, es folgten strahlende Sommertage, irgendetwas steht unsichtbar hinter uns und schubst uns voran, mal sanft, mal rau. Am Abend dieses Freitags im Volcano Theatre dann der Grund? der Reise, das Alibi? der Vorwand? Ich weiß es nicht mehr, obwohl die Reise doch als Reise hin zur Präsentation von Gedichten gedacht und geplant war, eine Reise hin zu einer für das Publikum zu lesenden Geschichte. Und alles Geschriebene scheint mit der vergangenen Woche in Verbindung zu stehen, alles scheint dieser einen Woche entwachsen zu sein, obwohl manches doch vor längerem schon aufgeschrieben worden war. Welche Gravitationskräfte mitunter und gänzlich unerwartet wirken: Der den Abend eröffnende, aus England stammende und bei Cardiff lebende Dichter Philip Gross tritt—als könnte es gar nicht anders sein!—mit seinen Gedichten ein in den Raum in der Mitte Europas. Sein Schlüssel ist ihm sein nach dem Krieg nach England gekommener estnischer Vater. Eine Geschichte wie gemacht für einen Kinofilm. Und ich sehe sie vor mir, diese Mitte Europas, von hier aus, vom Rand, der, und sei es nur in mir, mit dieser Mitte doch zusammenhängt.

Und wie nannte Elizabeth Price die von ihr für die Glynn Vivian Art Gallery kuratierte Ausstellung? *In a dream you saw a way to survive and you were full of joy. ...*

Mit der Stirn die Erde berühren, ein paar Worte murmeln: Gedichte. Als Alibi. Als Vorwand. Als Grund.

2017.

WRTH YMYL YR YMYL
NODIADAU TEITHIO*

Cyfieithwyd gan Bethan Gwyn.

Yma, lle rwy'n byw, mae corff yr afon Elbe sy'n llifo heibio yn cynnwys yr afon Moldofia hefyd, ac mae'r ddwy afon yn dod o Bohemia, 'gwlad anialwch ger y môr' chwedl Shakespeare. Yma yw'r gornel o ganolbarth Ewrop sy'n troelli o'r Baltig i lawr i'r Adriatig mewn sribed newidiol o ran lled gyda ffiniau ansicr. Nodweddir canolbarth Ewrop gan ganolfannau a mannau anghysbell, mae yma wahaniaethau yn ogystal â thebygrwydd, fel y gall teithiwr o'r ardaloedd hyn fynd trwy leoedd gwahanol, ac ar yr un pryd cadw at yr hyn sy'n gyfarwydd. Mae'r dafodiaith yn eithaf rhyfedd, ac wedi gadael ei hól ar feddyliau a gweithiau llenyddol y trigolion. Rydym yn wahanol i'n gilydd yma, ond rydym ar yr un pryd yn adnabod ein hunain yn y bobl eraill, heb orfod siarad eu hieithoedd. Rydym yn adnabod ein gilydd hyd yn oed pan fyddwn yn ymosod ar ein gilydd. Oherwydd y rhan fwyaf o'r amser mae canolbarth Ewrop wedi bod yn faes y gad am rywbeth neu'i gilydd, ac roedd pob un o'r bobl niferus a oedd yn byw yma ochr yn ochr wedi cael y cyfle, ar ryw adeg neu'i gilydd, i wneud drwg i'r bobl eraill. Ond bu achosion o wneud pethau da i'w gilydd hefyd. Dyna oedd, a dyna yw, dyddiau gorau canolbarth Ewrop. Rwy'n byw yma o fewn cyrraedd tri math o bobl Slafaidd: y Sorbiaid, y Tsieciaid a'r Pwyliaid. Mae radio fy nghar yn codi eu gorsafoedd drwy'r amser. Mae'n brofiad eithaf arbennig gyrru trwy dywyllwch gaeaf Sasconaidd a chlywed clychau eglwys Bohemia yn canu drwy'r orsaf Tsiec Český rozhlas Vltava am hanner nos, ac yna'r emyn *Kde domov můj?* (Ble mae fy nghartref?). O'r man hwn, mae Cymru'n lle gwirioneddol ecsentrig, a phan edrychaf ar y map, ni allaf peidio â chlywed sŵn Cymru—cael fy nhynnu neu fy

* Roedd Jörg Bernig y bardd, y nofelydd a'r ysgrifwr o'r Almaen, yn darllen yn yr *Ŵyl Amlieithog* a gynhaliwyd gan Adran Ieithoedd Modern, Prifysgol Abertawe yn Theatr Volcano, Abertawe, ym mis Mai 2017. Treuliodd wythnos yn Abertawe, lle bu'n byw am ddwy flynedd ar ddechrau'r 1990au. Ysgrifennwyd y nodiadau teithio a gyflwynwyd yma yn ystod ei arhosiad am wythnos. Mae'n byw yn yr Almaen, ger Dresden.

ngwthio gan rym allgyrchol cudd—yn rhwygo'i hun oddi wrth Loegr, er mwyn mynd gyda'r llif i'r Iwerydd gydag Iwerddon a diflannu yno mewn niwl lledrithiol, na all dim ond llongau'r Llychlynwr Erik the Red fynd trwyddo.

Felly rydw i'n mynd yno nawr, at yr ymyl, i'r Gŵyl Amlieithog sy'n dathlu lleisiau yn Theatr Volcano yn Abertawe, lle byddaf yn darllen cerddi a stori fer o ganolbarth Ewrop, i ffwrdd i'r ymyl am un wythnos fer ac i ffwrdd o'r canolbarth hwn, lle mae pethau'n teimlo'n anghyfforddus unwaith eto, gan fod llywodraeth yr Almaen ym Merlin yn creu anghydfod rhwng cymdogion. Efallai ei bod hi'n anodd i rai sy'n byw ar ynys ddychmygu sut beth yw cael cymdogion yn union wrth eich ymyl, hynny yw, nid ar ochr arall y cefnfor neu'r sianel ond ar ochr arall y ffens yn yr ardd. Gall fod yn anodd hefyd dychmygu'r hyn y mae'n ei olygu i fod benben gydag eraill mewn lle cyfyngedig, heb yr opsiwn o hwylio i ffwrdd. Yn Ewrop, yn arbennig yng nghanolbarth Ewrop, ceir anghydfod ynglŷn â chwestiynau'n ymwneud â sofraniaeth gwladwriaethau, oherwydd yn 2015 nid oedd cymdogion yr Almaen—yn wahanol i'r Almaen—yn barod i roi'r gorau i'w sofraniaeth gwladwriaeth o blaid mudo torfol heb ei reoli, neu'r hyn a elwir yn awr yn 'sioc globaleiddio 2015'. Mae'n anodd credu, ond mae hen honiadau benarglwyddiaethol yn erbyn Ewrop yn dychwelyd ar ffurf llywodraeth yr Almaen gyda'r gwrthbleidiau yn ei gefnogi. Y tro hwn mae'r honiadau'n ideolegol o ran natur, oherwydd yn ôl un ddadl, mae cymdeithasau modern yn cael eu diffinio gan 'amlddiwyllianniaeth', 'amrywiaeth liwgar' a 'chosmopolitaniaeth'. Roedd yr Almaen swyddogol yn gweld ei hun fel arweinydd yn y meysydd hyn, gyda'r pleidiau gwleidyddol traddodiadol a rhannau mawr o'r cyfryngau yn ei chodi i statws tebyg i athrawiaeth Ewrop gyfan. Roedd beirniaid mudo torfol (yn eu plith nifer o wledydd Canol Dwyrain Ewrop) yn cael eu cyhuddo o droi o'r neilltu, peidio â bod yn fodern ac yn aml yn cael eu dynodi'n geidwadol neu'n adweithiol. O ganlyniad, cafodd gweddnewidiad sylfaenol yng nghymdeithasau Ewrop ei sbarduno gan y mudo, sydd wedi lleihau ers 2015 ond mae'n parhau'n gyson, ac ni ellir anwybyddu gwrthdaro diwylliannol mwyach. Ond nid yw honiadau'r Almaen yn cynnwys yr atyniad anorfod o syniad argyhoeddiadol, mae'n dibynnu'n unig ar y syniad y gall weithredu fel hyn gan mai hi yw'r wlad fwyaf pwerus yn economaidd yn yr Undeb Ewropeaidd, ac mae'n credu bod

hynny'n golygu arweiniad gwleidyddol y mae'n rhaid i'r gweddill ei ddilyn. Mae problemau mawr yn Ewrop, ac mae diffyg dedwyddwch domestig yn dod i'r amlwg hefyd yng nghanolbarth Ewrop.

Felly, gyda helynt fel hyn, i ffwrdd â ni, at yr ymyl, i Gymru! Efallai y gellir dod o hyd i rywfaint o heddwch a thawelwch yno yn edrych allan i'r môr? Beth argymhellodd Christopher Logue i ffrind a oedd yn chwilio am unigedd gwledig? 'Pan fydd popeth arall yn methu, / Rhowch gynnig ar Gymru.'

22 Mai. Dydd Llun.

Mae'r hwyliau cyffredinol (negyddol) yn yr Almaen yr wyf yn eu gadael ar ôl wrth i'r awyren godi yn sicr yn cyfateb i'r unffurfiaeth sy'n ymestyn oddi tano; mae fel pe bai'n taranu o dan yr olygfa olau. Mae'n ddiwrnod braf o wanwyn, mor gynnes â'r haf, gellir gweld ymhell, ond mae'r wlad fwyaf goedig yn Ewrop oddi tano yn ymddangos fel dim byd mwy nag un cae mawr yn llawn o had-rêp yn ei flodau. Mae melyn unffurf yr had-rêp yn goruchuddio'r wlad, gyda'i holl ganlyniadau, oherwydd mae mynd am dro drwy'r Almaen ym mis Mai pan fo'r had-rêp yn ei flodau yn golygu cerdded trwy ogleuon trwm, ymdrochi mewn arogl sy'n troi'n ddrewdod pan ewch i'r gawod ar ôl cyrraedd adref. Mae amaethyddiaeth yr Almaen wedi newid i fod yn ddiwydiant ynni. Defnyddir olew had-rêp fel biodanwydd yn bennaf, a dim ond ychydig ohono a ddefnyddir ar gyfer bwydydd. Yn y cyfamser, mae prif gwneuthurwyr ceir yr Almaen yn twyllo o ran gwerth allyriadau mygdarth eu cerbydau. Trechu'n wleidyddol a thwyll economaidd ... dyna sut mae pethau'n ymddangos wrth edrych i lawr o'r awyren, gyda phopeth wedi'i orchuddio gan felyn swlffwr yr had-rêp.

Hyd yn oed o uchder o ddeg mil o fetrau mae'n hawdd gweld pryd rydych yn croesi'r ffin i'r Iseldiroedd. Yn sydyn mae popeth yn wyrdd i lawr fan 'na, mae yna drefn a strwythur gwahanol: mae'r tirlun amaethyddol yn nodweddiadol o'r Iseldiroedd. Campwaith o dir a dynnwyd oddi wrth y môr ... Da iawn chi gefndryd!

Wrth hedfan dros y Sianel o Amsterdam i gyfeiriad Caerdydd, daw ffermydd gwynt enfawr ar y môr i'r golwg, sy'n ymddangos fel mynwentydd milwrol ar y ffyrnt gorllewinol wrth edrych i lawr arnynt. Mae'r tyrbinau gwynt fel croesau gwyn mewn tir brown; mae'r môr yn gae wedi'i aredig a'r llongau yw'r bobl sy'n ymweld â'r fynwent filwrol

fawr. Maent yn ymlusgo i ffwrdd, gan lusgo eu traed, yn crafu wyneb y môr brown gan adael llinellau gwyn bach. Mae hanes mileinig Ewrop yn tarfu o hyd ar y dehongliad o'r ddelwedd hon; wrth weld mastiau'r tyrbinau gwynt, ni ellir eu gweld er enghraifft fel coed gwyn y gellir gosod rhosynau arnynt. A yw ein hanes yn difetha'r olygfa? Hyd yn oed os nad oeddem ni'n gysylltiedig â'r presennol orffennol?

Ymhen ychydig wedyn gwelir yr afon Tafwys yn ymdroelli o dan yr awyren. Gellir gweld Lloegr yn glir hefyd, ac mae cyrion Llundain eisoes yn symud tuag atom, yn fuan gellir gweld pontydd, ac yna Pont Tŵr Llundain yn glir, a draw fan acw y London Eye, ac yna San Steffan! Mae'r awyren yn hedfan yn dawel tua'r gorllewin dros y ddinas tuag at Gymru, ac rwy'n edrych ymlaen at fynd yno oherwydd roeddwn yn arfer byw yno flynyddoedd yn ôl. Felly, dychwelyd yw hyn, efallai mynd adref hyd yn oed, oherwydd cefais neges gan ffrind yr wyf yn aros gydag ef na fyddai'n ôl tan yn hwyrach yr wythnos hon, ond wrth gws roeddwn i'n gwybod lle i gael hyd i allwedd y tŷ, ond oeddwn? Ac rwy'n teimlo'n hapus ... wrth i faes awyr Heathrow ddod i'r golwg isod, mae Arabiad ifanc sy'n eistedd tu blaen i mi yn cyfnewid edrychiad ac ystumiau dieiriau gyda dau o'i gyd-deithwyr. Trwy gydol y daith, bu'n edrych yn ddistaw allan o'r ffenestr, ond nawr mae'n cymryd ei ffôn symudol o boced ei siaced ac yn ffilmio a thynnu lluniau o faes awyr Heathrow Llundain isod, tan, er gwaethaf ei ystumiau, ni all weld mwy trwy ffenestr y caban. Mae fy nghyd-deithiwr yn rhoi ei ffôn symudol yn ôl ym mhoced ei siaced. Ping! Mae swigen y rhith o deithio yn byrstio. Mae'r dymuniad bach i ddianc rhag cythrwfl bywyd bob dydd gyda'r daith fer hon i Gymru, eisoes wedi gorfod ildio i realiti sy'n rhoi dehongliad newydd ar bopeth—ac a yw'r dehongliad hwn o ganlyniad i fod yn ofalus? Neu hyd yn oed bod yn amheus? Ping!

Ond o leiaf nid yw caeau Lloegr, na chaeau Cymru, wrth i ni ddynesu at lanio yn ymledu'n felyn unffurf fel yn yr Almaen, ond maent yn wyrdd, fel y rhai yn yr Iseldiroedd. Gwyrddni rhwng y gwrychoedd! Mae'r môr yn y pellter draw i'r chwith; ac ymlaen mae Cymru! Wrth i'r awyren ddisgyn yn ofalus i'r gwyrddni hwn, mae Afon Hafren yn ymdroelli'n nes, ac mae Sianel Bryste yn ymledu. I'r gogledd mae Cymru, a Dyfnaint i'r de. Plymio i'r gwyrddni hwn, ac ymdrochi ynddo. Breuddwyd gwyrddni teithiwr. Teithio a dymuno, dymuno a theithio: yr un peth. Mae maes awyr Caerdydd o'n blaenau, ac mae'r Arabiad ifanc

o'm blaen, na thalodd unrhyw sylw i'r caeau na'r golygfeydd oddi tano, unwaith eto ar ôl cyfnewid edrychiad ac ystumiau gyda'i gyd-deithiwr yn cymryd ei ffôn symudol allan o'i boced ac yn ffilmio'r glanio, yn ffilmio adeiladau a thir y maes awyr wrth iddynt ddod i'r golwg yn gyflym. Mae'n parhau i ffilmio nes bod yr awyren yn troi i'w safle parcio. Mae gan rai ddi-ddordeb mewn trenau, eraill mewn llongau, eraill mewn meysydd awyr, beth am hynny? A yw ein hanes yn difetha'r olygfa? Hyd yn oed os nad oeddem ni'n gysylltiedig â'r presennol orffennol? A yw'r presennol hefyd yn difetha'r olygfa? Hyd yn oed os nad ydym ni'n gysylltiedig â'r presennol bresennol, dim ond eisiau dilyn ein nodau? A yw sŵn y presennol yn ein harwain yn syth i baranoia? Pam na ellir cadw'r presennol draw? Hey, Capten Kirk, pam nad yw'r darnau gwrthgilio'n gweithio?

Yn y carwsel bagiau, diflanna gymuned artiffisial yr awyren, gyda phawb yn cymryd eu cês ac yn mynd allan i droedio tir Cymru. Nid yw cynhesrwydd cynnar y tir mawr wedi cyrraedd Cymru eto; mae awel oer yn chwythu. Mae arwydd yn adeilad y maes awyr yn cyhoeddi: Croeso i Gaerdydd.

Yng nghanol tagfeydd traffig y prynhawn, mae'r bws yn symud modfedd wrth fodfedd tuag at orsaf drên Caerdydd. Yn betrusgar, mae'n ennill ychydig o'r ffordd—sydd eisoes wedi'i hamgylchynu gydag arwyddion ar gyfer rownd derfynol Pencampwyr Ewrop, ac wrth gwrs Real Madrid sy'n chwarae, y tro hwn yn erbyn Juventus. Mae'r bws yn aros eto, yna gwibio ymlaen yn rhydd cyn cyrraedd yr haid o draffig eto. Mae'n ras lle mae ymdrechion i ddianc yn ddibwynt, gan fod y canlyniad yn glir o'r dechrau: bydd pawb yn cyrraedd yr un pryd. Mae hynny'n beth da, oherwydd gellir cydgyfeirio'n araf ar ôl yr awr gyflym o'r tir mawr i'r ynys, pan ysgubodd wledydd cyfan a dinasoedd fel Amsterdam a Llundain heibio o dan yr awyren. Taith fer ar droed i roi cyfle i'r enaid ddal i fyny.

Mae plattform pedwar yng ngorsaf trên Caerdydd yn orlawn. Gyferbyn ar blatfform tri, gellir gweld poster—Richard Strauss, *Der Rosenkavalier*. Mae cyhoeddiadau yn y Gymraeg a'r Saesneg yn atseinio uwch ben y rhai sy'n disgwyl. Mae trên Great Western Railway yn cyrraedd, mae pawb yn eistedd ac i ffwrdd â ni i gefn gwlad trwy Gastlunedd a Phen-y-bont ar Ogwr i Abertawe. Clywodd gydnabod i fy ffrind o Abertawe sgwrs ar y bws o Bontardawe i Abertawe un tro (tua

2004), lle gwnaeth alw Abertawe yn 'Bangladesh' fel jôc, ond ni wnaeth y person arall ei ddeall ar unwaith. Tan hynny, roedd mudo yn bennaf o Asia, ond mae'r ddinas ethnig bresennol mor amrywiol fel na fyddai'r jôc yn gwneud unrhyw synnwyr bellach. Daw'r grwpiau ethnig sydd yn Abertawe heddiw o bob cwr o'r Ddaear. Yn nhref sirol y rhanbarth yn yr Almaen lle rwyf yn byw, mae pobl wedi dechrau galw'r ffordd sy'n cysylltu'r swyddfa les gyda'r ganolfan lety sy'n cartrefu'r mudwyr a gyrhaeddodd yn ystod y blynyddoedd diwethaf, yn Ffordd Ramadan. Ac ar ymyl y dref fach lle cefais fy magu, roedd stryd o fyngalos a adeiladwyd ar ôl y rhyfel a elwid yn New Delhi. Cafodd anheddiad bychan y tu allan i'r ddinas yng nghanol y caeau ei alw'n Rwsia Newydd. Roedd yn ymddangos yn amlwg i bawb na ellid galw tai anghysbell mewn pentref cyfagos yn unrhyw beth heblaw am Corea. Roedd defnyddio cyfeiriadau at ddaearyddiaeth yn adlewyrchu pellenigrwydd cym-deithasol; roedd y rhai 'allan yno' yn aml ar gyrion cymdeithas. Ychydig sydd wedi newid yn hyn o beth. Rydych yn llusgo pethau fel hyn o gwmpas gyda chi yn eich bagiau anweledig, heb erioed gofio ei bacio. Dim ond un gair sydd ei angen ac mae'n neidio allan o gorneli tywyll geriach a daflwyd ac yn ymuno yn y broses o ddehongli'r byd.

Y tu allan i orsaf drên Abertawe, nid yw'r blaengwrt bellach yn edrych yn debyg i'r un sy'n croesawu darllenwyr yn fy nofel *Weder Ebbe noch Flut*, ond mae'r bobl ddigartref a'r jyncis yn dal i lechu yno, ac mae Jac yr Undeb a baner gwyrdd coch a gwyn y ddraig goch yn cyhwyfan tu allan i Westy'r Grand gyferbyn. Edrychwch yn ofalus, sylwch, cofiwch hyn pan, un diwrnod, efallai na fydd hyn i gyd yn bodoli mwyach, pan fydd Cymru wedi cael ei ysgubo allan i niwl lledrithiol yr Iwerydd!

Mae'r allwedd i dŷ fy ffrind, sy'n dal i ffwrdd yn teithio yn rhywle, wedi'i adael, fel yr addawyd, yn y lle cyfarwydd. Gydag un symudiad bach o'r llaw, dad-ddieithrio. Mae cerdded i'r Brunswick Arms yn teimlo'n union fel cerdded i'r swyddfa i ailennill dinasyddiaeth. Eistedd yn gyfforddus wrth fwrdd yn y gornel, coesau wedi'u hymestyn allan, yn siarad â ffrind arall, un sydd ddim i ffwrdd yn teithio. Fel pe na bawn wedi bod i ffwrdd erioed. Mae cwpan sentimentaleiddiwch yn cael ei lenwi gyda sgwpiau hamddenol, fel hufen iâ blasus. Beth yw pum mlynedd ar hugain! Yn llygad fy meddwl, mae caeau gwyrdd Cymru a Lloegr yn dal i fynd heibio, tra bod yr awyren yn disgyn yn araf i

Gaerdydd. Felly, a oedd yn ddianc llwyddiannus oddi wrth y presennol wedi'r cyfan? Oddi wrth hanes? Am funud, canolbarth Ewrop yw'r lle y mae i fod: ymhell i ffwrdd yng nghanol Ewrop. Am unwaith, ni allaf glywed lleisiau oddi yno. Yn wir, mae'r byd mewn sefyllfa lle mae rhywun yn hoffi ei gael: ddim yn rhy agos. O, yr ymyl! Cymru. Mae synau'r môr fel pe baent yn teithio i fyny o Fae Abertawe yn syth i'r Brunswick Arms. Wrth gwrs, nid yw hynny'n bosibl, ond hei, ewch gyda'r foment. Mae'r *Brunswick* ei hun yn Mare Tranquillitatis.

Y noson honno am hanner awr wedi unarddeg, clywaf adroddiad ar y BBC y bu ymosodiad bom ym Manceinion. Mewn cyngerdd pop.

23 Mai. Dydd Mawrth.

Unwaith eto deffro i fore'n llawn newyddion drwg. Mae'r newyddion ar y radio yn awr yn adrodd faint a laddwyd yn yr ymosodiad. Mae'r BBC yn dweud mai pobl ifanc yn eu harddegau a phlant oedd y rhan fwyaf oedd yn bresennol yn y cyngerdd. Roedd rhai o'r rhieni wedi bod yn aros y tu allan i leoliad y cyngerdd yn barod i gasglu eu plant a mynd â nhw adref. Roedd un o'r merched a laddwyd yn wyth mlwydd oed. Nid oedd y plant yn 'ddifrod cyfocrog', fel y dywedir weithiau gan gyhoeddiadau swyddogol pan fo sifiliaid ymhlith y rhai sy'n colli eu bywydau yn ystod gweithrediadau milwrol. Y plant oedd y targed, ac nid oedd yn weithrediad milwrol, roedd yn llofruddiaeth afiach, dichellgar, hollol lwfr. Roedd y llofrudd, yr 'hunanladdiwr' fel y dywedant (ond a yw hwnnw'n derm technegol sy'n dyrchafu llofruddiaeth i ryw fath o ddisgyblaeth broffesiynol ac felly'n rhoi pwysigrwydd i'r llofrudd?) yn ddyn ifanc 22 oed, wedi ei eni ym Manceinion ac yn fab i deulu a oedd wedi ffoi o Libya Gaddafi i Loegr. Fodd bynnag, dywedodd y News at Ten ar y teledu y noson honno fod rhieni a brodyr a chwiorydd y llofrudd bellach yn byw yn Libya eto. Roedd y llofrudd wedi dychwelyd oddi yno i Fanceinion ychydig ddyddiau ynghynt.

I lawr ym Mae Abertawe, mae'r môr yn llifo nôl i Fôr Hafren pan fo'r llanw'n isel. Yna daw'r llanw i mewn. Anadlu tawel, di-dor. Nid yw'n wir bod y byd yn dal ei anadl pan fydd rhywbeth yn digwydd. Mae'r byd yn anadlu ac yn anadlu ac yn anadlu. Ond rydym ni fodau dynol weithiau yn colli ein gwynt, yn dychryn ac yn codi ein dwylo i'n cegau, ein llygiaid yn llydan agored, a chladdu ein hwynebau yn ein dwylo. Hyd nes y daw

gair—o ble? pwy sy'n ei ddweud?: Dewch nawr, gadewch i ni gario ymlaen. Ond y tu allan i orsaf drên Abertawe, mae'r heddlu yn patrolio gyda gynau peiriant.

24 Mai. Dydd Mercher.

Mae bywyd yn mynd yn ei flaen. Mae arweinwyr yn traethu ymadroddion maent wedi dysgu ar eu cof i'r camerâu a'r meicroffonau. Ni fyddwn yn cynhyrfu ac ni chawn ein hannog i gasau. Rydym yn byw ein bywydau, nawr yn fwy nag erioed. Ni chawn ein dychryn ... Ni wnaeth yr un ohonynt wyro oddi wrth y rôl a neilltuwyd iddynt gan udo a sgrechian am y plant a lofruddiwyd. Ni wnaeth yr un ohonynt chwaith ddweud: Chi droseddwyd. Mae ar ben arnoch chi. Gallwch chi guddio yn eich tyllau. Byddwn ni'n dod o hyd i chi. Ni ddywedodd neb hynny. Fel pe baem eisoes wedi dod i arfer â llofruddiaethau yn Ewrop. Paris, Nice, Brwsel, Berlin, Llundain. Dyma dim ond ychydig o'r ymosodiadau a gafwyd yn y ddwy flynedd ddiwethaf. Pwy sy'n dal i feddwl am Madrid? Pwy sy'n dal i feddwl am Moscow? Pwy sy'n dal i feddwl am Istanbul a Gaziantep? Am Jakarta? Am Orlando? Am Quetta? Am Kabul? Am Dhaka? Mae'r digwyddiadau (ofnadwy, creulon, annealladwy ac ati, ac ati, mae awduron yr areithiau yn rhedeg allan o ffyrdd i ddisgrifio eu 'sioc syfrdanol'—ystrydeb arall) yn dangos unwaith eto bod diogelwch llwyr yn amhosibl, rhywbeth arall gaiff ei ddweud gan arweinwyr. Ac mae rhai hyd yn oed yn awgrymu y gallant rywsut ddeall ffordd o feddwl y llofruddwyr ac efallai hyd yn oed ei dderbyn yn y bôn. Dyma beth sy'n digwydd pan fyddwch chi'n anfon milwyr dramor, dywedant gan gredu eu bod wedi esbonio popeth.

Mae'r môr wedi mynd reit allan, mae'n ddiwrnod heulog, mae Bae Abertawe yn ddarn mawr gloyw wedi'i groesi gydag ychydig o ffrydiau bas sy'n llifo lawr o'r bryniau. Pan fo'r llanw'n uchel mae gwelyau'r nentydd, y nentydd eu hunain yn cael eu llyncu; nid ydynt yn llifo i'r môr: mae'r môr yn dod i'w hôl nhw. Mae cŵn yn rhedeg ar ôl prennau mae eu cymdeithion yn eu taflu iddynt. Mae rhai cŵn yn neidio i fyny, dal y pren, a rasio ar draws y tywod gwlyb a solet. Yna maent yn sefyll yno, yn ysgwyd eu cynffonau, ac yn aros i'r gêm ddechrau eto. Mae gwylanod yn gwawdio yn yr awyr neu'n pendwmpian ar un goes mewn heidiau, cyn codi a hedfan yn sydyn heb unrhyw reswm amlwg, gan sgrechian a symud ychydig ymhellach i ffwrdd. Mae cregyn yn cracian

ac agor o dan draed. Er bod y Bae wedi sychu, nid yw'n bosib mynd y ffordd gyntaf i'r Mwmbwls; ar ôl ychydig o gamau, mae'r tywod solet yn troi'n llaid.

Mae cloc y llanw ym Mhier y Mwmbwls ger Abertawe yn nodi y bydd y llanw yn dechrau dod i mewn tua dau o'r gloch y prynhawn ac yn mynd allan tua un ar ddeg y nos. Mae baneri'n clepian uwch ben y pier, ond mae'n olygfa hafaidd, addurniadol heb fod yn fygythiol, fel mewn byd totalitariaidd, lle mae baner bob amser yn dynodi dedfryd. Ond dyma ni, yn eistedd yn y caffi ar y pier, y gwylanod yn cylchdroi uwchben, ychydig o gychod wedi'u hangori yn siglo, y tonnau'n symud, ac ychydig o Americanwyr ar fwrdd arall yn dyfalu beth yw pob baner, maent hyd yn oed yn adnabod yr un o Gernyw. Serch hynny, mae draig Cymru yn tynnu ei dafod arnom ni i gyd fel petai'n gwybod rhywbeth nad ydym ni'n ei wybod. Byddai anadlu'r byd yn parhau'n dawel hyd yn oed pe baem ni i gyd yn lladd ein gilydd. Damcaniaeth arall, sy'n codi'r cwestiwn ar unwaith os mai dyna amser cywir y ferf. Rydym yn lladd ein gilydd. Ac mae'r byd yn anadlu ac yn anadlu ac yn anadlu, mae'r llanw'n troi. Mae popeth fel pe bai'n disgwyl i ni ddiplannu eto.

25 Mai. Dydd Iau.

Mae'r Prydeinwyr yn flin oherwydd bod swyddogion America wedi enwi llofrudd Manceinion ar goedd. Mae'r Americanwyr yn cael eu beirinadu llawer beth bynnag—gan wleidyddion yr Almaen hefyd ac yn enwedig gan gyfryngau prif ffrwd yr Almaen—ers iddynt bleidleisio am y arlywydd anghywir. Mae twt twtian maldodus yn hofran dros bopeth a adroddir o'r UDA. Mae bywyd yn mynd yn ei flaen, fel y dywedir, ni all bywyd bob dydd sefyll yn stond, mae troi'r deial tiwnio ar y radio yn y gegin, sy'n dyddio'n ôl i'r oes analog ac yn dibynnu ar erial FM, yn eich llusgo i'r rhaglenni radio orliwgar rhaid-i-fywyd-fynd-ei-flaen gyda'u cerddoriaeth siriol. Mae rhagolygon y tywydd yn rhagweld ychydig o ddyddiau braf yng Nghymru. Mae bywyd yn mynd yn ei flaen. Yn yr un ffordd i rai, mewn rhyw ffordd arall i eraill.

Mae ychydig o fyfyrwyr ifanc iawn o Ffrainc a Sbaen yn cael amser da ar y bws sy'n mynd o Abertawe i Rosili ar Benrhyn Gŵyr, gan siglo i gerddoriaeth y 60au a ddewiswyd gan y gyrrwr bws nad yw'n ifanc mwyach. Mae gan y merched matiau traeth wedi'u plygu o dan eu breichiau a phêl. Mae pob un ohonom ar y bws yn edrych ymlaen at yr

ogofau a'r creigiau fydd yn barod amdanom ni yn y Gŵyr—yr ardal honno lle bu llawer o ymladd drosti rhwng y Cymry a'r Eingl-Sacsoniaid. Mae'n ddiwrnod o wanwyn gyda chynhesrwydd yr haf ac mewn ychydig oriau, byddwn yn dioddef ein llosg haul cyntaf ... Ond ym Manceinion, mae gweddillion y plant a'r bobl ifanc a lofruddiwyd nos Lun yn oeri. Mae meddyliau'n glynu'n gyflym, ni ellir eu rhyddhau, mae bywyd yn mynd yn ei flaen, ydy, ond sut? Ni wnawn ni adael i'n ffordd o fyw gael ei gymryd oddi arnom ni, go wir?

Y tu allan i'r bws, mae Cymru'n loyw, edrycha arni! Cofia hyn! Sylla! Cofia hyn yn ddiweddarach, yn ôl yng nghanolbarth Ewrop pan fyddi di'n gweld eisiau'r môr eto, a lleferydd tonnog y Cymry yn eu sgwrs bob dydd. Mae'r bryn eithin uwchben Rhosili yn disgleirio. Gwlad chwedlonol, lle enciliodd y Celtiaid rhag yr Eingl-Sacsoniaid rheibus. Gan fynd yn ôl llawer, llawer ymhellach, mae un o'r pensiywyr ar y bws i Rosili yn dweud wrth ei gydymaith ar y siwrnai—ydy mae'n siwrnai, beth arall!—cafodd y sgerbwd dynol hynaf a welwyd erioed ym Mhrydain ei ddarganfod yma, yn y Gŵyr, ddau gan mlynedd yn ôl. Roedd dros thri deg mil o flynyddoedd oed. A, amser!

Mae'r llanw isel wedi gwneud Pen Pyrod ym mhen pellaf Penrhyn Gŵyr yn dir hygyrch, cyraeddadwy. Mae pwy bynnag sy'n mentro croesi draw yn edrych fel delw ar y clogwyni, gyda'r môr o'u blaenau, yn agored, yn eang, gan ddechrau a gorffen ar yr un pryd. Caiff y gorffennol a hefyd y presennol eu dal yn ôl gan y clogwyn y tu ôl i chi. Dim o ble, ond lle i, a hynny'n ansicr. A gaiff rhywun eu hudo yno rhyw ddiwrnod, a chael eu dal gan y llanw sy'n codi'n gyflym a'i wneud yn ynys mewn ychydig iawn o amser? Dim ond oherwydd, a dim ond i ddysgu gwers iddynt. Am beth bynnag.

Ym mis Tachwedd, mae'r gornel hon o'r byd yn anghysbell, diarffordd a diffaith, ond yn llawn glaw, gwynt a thyrfedd. Nid yw'n debygol y gwelir neb, hyd yn oed o'r pentref bach, y tu allan bryd hynny. Dyma'r adeg y bydd yn torri drwy'r wyneb, y byd cynddynol (neu a yw'n weledigaeth o'r byd ôl-ddynol) ac mae'n arw, elfennol ac yn gyflawn, mae'n dangos ei hun fel cyfanrwydd, hyd yn oed hebom ni. Ond un diwrnod cynnes hafaidd ym mis Mai, mae ein gorymdaith yn symud ar hyd y llwybrau caled o'r maes parcio neu'r arosfan bws wrth Eglwys y Santes Fair, lle coffeir Edgar Evans, a anwyd yn Rhosili a bu farw yn Antarctica gyda Chaptin Scott ym 1912. Rydym yn gwisgo ein

dillad lliwgar fel pe bawn mewn sioe ffasiwn, rydym yn gweiddi, chwerthin a gwneud sŵn, rydym yn parhau i ddal camerâu ein ffonau symudol at ein llygaid (!), er mwyn anfon yr hyn a welwn yn syth (ond a ydynt mewn gwirionedd yn dal i weld, ein llygaid ni?) i'r rhannau mwyaf pellennig o'r byd, yn syth i ganol noson Siapaneaidd neu i ddiwrnod sy'n gwawrio yng ngorllewin America.

Mae maes parcio Rhosili yn cael ei ailwynebu yn barod ar gyfer y tyrfaoedd fydd yn ymweld yn yr haf, mae cerbydau adeiladu yn cynhyrfu'r llwch, mae fforman yn gweiddi a chwerthin wrth arwain lori sy'n bacio i'w le, mae ceir ymwelwyr yn cael eu hanfon at gae i'w parcio yno. Saif dynes wrth ymyl ei char, mae'n sefyll wrth ymyl drws agored y car, mae'n gwisgo sgarff am ei phen. Y tu ôl i'r drws mae ei gŵr yn gweddio; mae'n penglinio, yn cyffwrdd y ddaear gyda'i dalcen, yn sefyll i fyny, yn codi ei ddwylo o flaen ei wyneb, yn siarad yn dawel, yn penglinio.

Mae'r ddynes, fel y dyn, yn ifanc, mae hi'n feichiog, ac mae hi'n gwarchod ei gŵr wrth iddo weddio y tu ôl i'r drws. Mor fregus yr ydym wrth weddio. A pha mor gyfrinachol y mae'r dyn hwn yn gweddio, o'r neilltu, ac mor wahanol i'r addolwyr allblyg a welwyd yn ddiweddar ym Merlin neu ddinasoedd eraill yn yr Almaen, addolwyr allblyg nad ydynt yn gweddio mewn gwirionedd ond yn brysur wyllo allan o gorneli eu llygaid i wirio bod eu hystum—neu beth bynnag y maent yn ei wneud—yn cael digon o sylw. Dynion yn meddiannu manau cyhoeddus, gorchestwyr crefyddol sy'n ymdrechu i wthio eu crefyddusrwydd ar bobl eraill. Mor gynnil yw'r addolwr hwn! O, i ddweud: Chwaer, i ddweud: Brawd. O, i roi eich talcen ar dir Celtaidd mewn gobaiht o gyrraedd at Dduw—y Duw mawr sy'n gosbwr neu'n gariadus? Gweddio cynnil ar y clogwyni, ar y darn o dir sy'n arwain at Ben Pyrod a'r hyn y mae'r bardd Vernon Watkins yn ei alw'n 'ymyl y byd', ymyl eithaf y byd.

26 Mai. Dydd Gwener.

Ar ôl blynyddoedd o waith adnewyddu, mae Oriel Gelf Glynn Vivian yn Abertawe wedi ailagor. Ar y bore disglair hwn, mae'n lloches yng nghanol byd simsan. Mae'r ymwelwyr prin yn diflannu i'r ystafelloedd. Maent yn cerdded heibio i gasgliadau'r sylfaenydd cyfoethog, mab diwydiannwr, Glynn Vivian (1835-1910), a fwriadwyd ac fwriedir o

hyd i ddod â threfn i'r byd trwy gadw arteffactau o fynegiant dynol o bob cwr o'r ddaear gyda'i gilydd. Wrth gwrs, dyma'r hyn a fynegir gan bob beth sy'n cael ei arddangos, boed yn borslen, neu'n baentiad, ond y bore hwn yr hyn sydd bwysicaf yw presenoldeb tawel y pethau, eu dygnwch yn sŵn y presennol. Mae gan amser ddimensiwn gwahanol yn yr ystafelloedd hyn; mae ymwelwyr yn ei anadlu â phob anadl, mae eu camau'n ymdawelu, efallai eu bod nhw hyd yn oed yn llwyddo i drawsnewid o edrych i weld. Ac eisoes mae'r awr neilltuedig yn yr Oriol ar ben ...

Y tu allan i'r drysau, ymddengys i mi, fod Cymru, De Cymru sydd wedi ei seisnigeiddio, Abertawe, yn fyd trawsnewidiol, er ni allaf amgyffred yn llwyr i ble y mae'r newid hwn yn arwain. Mae'r *Uplands*, y gymdogaeth lle roeddwn i'n byw ar ddechrau'r 1990au, wedi cael ei Ddylan-Thomaseiddio yn llwyr. Mae arwyddion yn nodi lle roedd yn byw pan yn fachgen, lle roedd yn arfer cerdded, ac yn wir yn awgrymu mai ef oedd pia'r gymdogaeth gyfan. Mae perchennog preifat yn cyflwyno ei fan geni yn Cwmdonkin Drive fel cyrchfan pererindod i ddilynwyr Thomasaidd, tra bod Cyngor Abertawe yn ystyried sut i ddiogelu'r tu allan i'r adeiladau Fictoraidd ac Edwardaidd yn ardal plentyndod Dylan Thomas. Ar yr un pryd, ymddengys bod y trigolion wedi newid yn llwyr. Pum mlynedd ar hugain yn ôl, roedd teuluoedd â phlant yn dal i fyw yn yr Uplands, a hen bobl, ond erbyn hyn myfyrwyr yn aml, a llawer rhy aml, sy'n byw yn y tai. Mae'n debyg bod hyn yn fwy proffidiol i'r perchnogion, ond mae'n rhaid talu pris am bob elw, a'r pris yma yw gwedd glwyfedig y gymdogaeth. Yn y ffenestri bae, lle arferai teuluoedd gasglu ynghyd, gwelir baneri yn adrodd tarddiad y myfyrwyr sy'n denantiaid, ond am y clybiau pêl-droed y maent yn eu cefnogi gan fwyaf. Yn ôl pob sôn, cynyddodd nifer y myfyrwyr sydd eisiau astudio yn Abertawe ugain y cant ar ôl i Ddinas Abertawe gael ei dyrchafu i'r Uwch Gynghrair, ac felly roedd hi'n bwysig iawn na chafodd y clwb ei anfon i lawr ar ddiwedd tymor 2016/17. Mae'n rhaid i'r brifysgol—ac yn hyn o beth nid yw'n wahanol i brifysgolion yn yr Almaen—ganolbwyntio ar gwsmeriaid wrth gynllunio ei darpariaeth. Mae hyn yn golygu yn bennaf addasu i'r Tseineaid a'r Arabiaid a'u dymuniadau, gan mai nhw sy'n dod â'r arian mwyaf. Nid yw'n wahanol i brifysgolion yr Almaen yn hyn o beth chwaith. Felly: baneri, tyrfaoedd o fyfyrwyr ar y strydoedd gyda'r nos, y siop ddiodydd wedi'i

hamgylchynu'n gyson gan ddynion ifanc weithiau mwy meddw, weithiau'n llai meddw, mewn hwyliau cwffio weithiau'n fwy, weithiau'n llai. Yn y nos, mae wastad parti swnllyd yn mynd ymlaen y tu ôl i ffenestri agored. Mewn nifer cynyddol o'r gerddi bach o flaen y tai teras, lle roedd blodau a llwyni'n tyfu pum mlynedd ar hugain mlynedd yn ôl, mae bagiau sbwriel wedi'u pentyrru, yn cael eu rhwygo'n agored gan lwynogod neu'r gwylanod llwglyd, sy'n lledaenu'r sbwriel dros y pafin ac i'r stryd, ac yno mae'n aros, yn meddal ym y glaw, a'i gywasgu gan y ceir. Yn y gerddi eraill o flaen y tai mae cadeiriau, byrddau, soffas wedi'u taflu, sy'n amlwg wedi bod yno ers amser hir iawn yn disgwyl cael eu casglu. Os caiff tŷ ei adnewyddu, mae'r rwbel hefyd yn diweddu yn yr ardd flaen, yn cael ei gasglu mwy na thebyg unwaith bo'r ffioedd gwaredu wedi eu heithrio. Ond ar benwythnosau—a yw'r myfyrwyr yn cysgu? A ydyn nhw wedi mynd adref at eu teuluoedd?—yn ystod y dydd mae'r gymdogaeth yn ymddangos bron yn farw ac mae arwyddion Dylan Thomas yn edrych allan dros ffrynt y tai Fictoraidd ac Edwardaidd ac i'r gwagle. Mae'r trigolion sy'n dal yma yn gwrthsefyll yn ddewr; maent yn trefnu marchnad fisol lle gellir prynu llysiau, bara, caws, cynhyrchion llysieuol a gemwaith wedi'u gwneud â llaw. Ond y peth pwysicaf yw eu bod yn cwrdd â'i gilydd, yn cael te neu goffi gyda'i gilydd, ac felly'n marcio'r ddaear—yn anghori eu hunain wrth i bobl lithro'n gyffredinol oddi wrth ei gilydd?

Mae'n fyd o drawsnewid. Yn Heol St Helen, mae wyneb y trawsnewid wedi'i addurno'n lliwgar gyda bwytai Indiaidd a Phacistanaid, Twrceg, Persiaidd, Eidaleg, Sbaeneg a Ffrangeg. Rhyngddynt a drws nesaf iddynt mae rhes o siopau Asiaidd, a hefyd rhai Pwyleg ac Affricanaidd, a siopau barbwr sy'n cael eu rhedeg gan Arabiaid, Cwrdaid, Iraniaid a Phacistaniaid ifanc ac fe'u gelwir yn 'Stiwdios'. Mae un trawsnewidiad wrth sodlau'r llall. Yn ystod y chwyldro diwydiannol, roedd y Gymraeg wedi ildio i'r Saesneg yn ne Cymru; ers canrifoedd bu'n agored i bresenoldeb yr Eingl-Sacsoneg, yn cael ei gwthio ymhellach ac ymhellach yn ôl i'r cymoedd, ac yn y pendraw o dan y ddaear at y glowyr. Mae'n dal ei thir yn ne Cymru ar ffurf amgueddfa neu lôn gwerin, neu mewn clystyrau bach, dewr, amddiffynnol. Mae cydnabod ifanc i fy ffrindiau yn dweud bod ei deulu bach ef yn siarad Cymraeg a'i fod ef a'i wraig am roi'r rhodd o'r Gymraeg i'w mab dwy flwydd fel mamiaith iddo. Pan ânt at y Meddyg Teulu, nid

yw'r bachgen yn deall yr hyn sy'n cael ei ofyn iddo, oherwydd nid yw'n gallu deall y meddyg. Mae'n beth prin i gael unrhyw un i siarad Cymraeg â'r plentyn mewn unrhyw feddygfa. Yng Nghymru! Pan ofynnaf beth y gellir ei wneud, ac efallai ni fydd ganddynt unrhyw ddewis yn y pendraw ond i bacio a symud i ogledd Cymru, i ymyl yr ymyl, lle mae'r Gymraeg yn dal i gael ei siarad mewn bywyd bob dydd. Dywed cydnabod fy ffrindiau eu bod am ddal ati yn Abertawe. Yn y cyfamser, mae'n ymddangos ei fod yn gweithio ar sefydlu ei enw da fel Siôn pob swydd cyffredinol. Unwaith y dof i'w adnabod, sylwaf arno dro ar ôl tro fel rhywun sy'n hollbresennol yn ystod fy arhosiad, yn sgwrsio y tu allan i dafarn gyda'r nos, wedi ymgolli mewn sgwrs gyda rhywun arall ychydig i lawr y ffordd, ond arhoswch, mae e draw fan acw.

Mae bywyd yn mynd yn ei flaen. Ymadrodd diniwed, ymadrodd ciaidd. Dechreuodd yr wythnos gyda llofruddiaethau, dilynwyd hyn gyda dyddiau tywyll, ac yna ddiwrnodau haf disglair, mae rhywbeth yn sefyll yn anweledig y tu ôl i ni, yn ein gwthio ymlaen, weithiau'n ysgafn, weithiau'n arw. Ar y nos Wener hon, mewn lle perfformio yn y Theatr Volcano, ai dyma'r rheswm dros y daith? Yr alibi? Yr esgus? Nid wyf yn gwybod mwyach, er y bwriadwyd y daith wedi'r cwbl, a'i chynllunio fel taith tuag at gyflwyno cerddi, taith i ddarllen stori i'r gynulleidfa. Ac ymddengys bod popeth a ysgrifennwyd yn gysylltiedig â'r wythnos ddiwethaf, mae popeth fel pe bai wedi tyfu o'r wythnos hon, er bod llawer wedi ei ysgrifennu yn barod ers tro. Pa rymoedd disgyrchiant, sy'n gweithredu'n amserol ac yn gwbl annisgwyl. Mae'r dyn sy'n agor y noson, Philip Gross, y bardd Saesneg sy'n byw ger Caerdydd, yn dod â'i gerddi—fel pe na allai fod fel arall!—i mewn i'r gofod yng nghanol Ewrop. Ei allwedd yw ei dad o Estonia, a ddaeth i Loegr ar ôl y rhyfel. Mae'n stori a wnaed ar gyfer ffilm. Ac rwy'n ei weld o fy mlaen, y canol hwn o Ewrop, o'r fan hon, o'r ymyl sydd, hyd yn oed y tu mewn i mi'n unig, sydd wir wedi ei gysylltu â'r ganolfan hon.

Beth ddywedodd Elizabeth Price am yr arddangosfa wnaeth ei churadu ar gyfer Oriol Gelf Glynn Vivian? *Mewn breuddwyd, gwelsoch ffordd i oroesi ac roeddech chi'n llawn llawenydd...*

Cyffwrdd y Ddaear gyda'ch talcen, gan fwmian ychydig o eiriau: Cerddi. Fel alibi. Fel esgus. Fel y rheswm.

2017.

**ON THE EDGE OF THE VERGE
TRAVEL NOTES***

Translated by Alyce von Rothkirch.

Here, where I live, the body of the Elbe flowing past also contains the Moldova, and both rivers come from Bohemia, Shakespeare's 'desert country near the sea'. Here: the corner of that centre of Europe which meanders from the Baltic down to the Adriatic in a strip of changing width and uncertain borders. Central Europe is characterised by centres and remotenesses, it knows differences as well as similarities, so that a traveller from these parts may move through an otherness, while at the same time remaining within the familiar. This is a somewhat strange dialectic, which has left its mark on the thinking and writing of those who reside here. We are different from one another here, but at the same time we recognise ourselves in the others, without even needing to speak their languages. We recognise each other even when we launch attacks on each other. Because most of the time this centre of Europe has been a battlefield for something or other, and each of the many peoples living here side by side had, at one time or another, the opportunity to do evil to the others. But it did also happen that one did good to one another, too. Those were, those are the high days of central Europe. Here, I live within hailing distance of three Slavic peoples: the Sorbs, the Czechs, the Poles. My car radio keeps picking up their stations. It's rather special to drive through Saxon winter darkness and have the chimes of Bohemian church bells relayed to you via the Czech station *Český rozhlas Vltava* at midnight, followed by the hymn *Kde domov můj?* (Where is my home?). From this vantage point, Wales is a truly eccentric place, and when I look at the map, I can't help

* The German poet, novelist and essayist Jörg Bernig was reading at the *Multilingual Festival* run by Swansea University's Department of Modern Languages, Translation and Interpreting, at Volcano Theatre, in May 2017. He spent a week in Swansea, where he had lived for two years in the early 1990s. The travel notes presented here were written during his one-week stay. He lives in Germany, near Dresden.

seeming to hear the sound of Wales—pulled? pushed? by a hidden centrifugal force—tearing itself away from England, in order to drift out into the Atlantic together with Ireland and vanish there in a mystical mist, which only Erik the Red's Viking ships can pierce.

So I'm off there now, to the edge, to the Multilingual Festival, the celebration of voices at Volcano Theatre in Swansea, where I'm to read poems and a short story from the centre of Europe; off to the edge for one short week and away from this centre here, where things are feeling uncomfortable once again, because a German government in Berlin is creating discord between neighbours. Perhaps it's hard for an island nation to imagine what it's like to have neighbours right next to you, meaning: not on the other side of an ocean or a channel but on the other side of the garden fence. It may also be hard to imagine what it means to be at sixes and sevens with others in a confined space, without the option of simply setting sail. In Europe, in the centre of Europe in particular, there's a dispute over questions of state sovereignty, because in 2015 Germany's neighbours—unlike Germany – were not prepared to give up their state sovereignty in favour of uncontrolled mass migration, or what is now euphemistically called 'the globalisation shock of 2015'. It's hard to believe, but old hegemonic claims directed at Europe are returning in the form of the German government and the so-called opposition parties supporting it. This time the claims are above all ideological in nature, for, according to one argument, modern societies are defined by 'multiculturalism', 'colourful diversity' and 'cosmopolitanism'. The official Germany saw itself as a trailblazer for these positions, which the traditional political parties and large sections of the media raised to the status of something like a pan-European doctrine. Critics of mass migration (among them a number of Central Eastern European nations) were not only accused of deviation, but considered unmodern and often designated conservative or outright reactionary. As a consequence, a fundamental transformation of societies in Europe has been triggered by the migration movement, which has lessened since 2015 but continues at a steady pace, and cultural conflicts can no longer be ignored. Germany's claims, however, do not possess the inescapable appeal of a convincing concept, but rely on nothing more than the notion that it can act like this, simply because it is the economically most powerful country in the

European Union, and believes that that entails a political leadership which the others have to follow. There is big trouble in the House of Europe, and a certain shortage of domestic bliss is also making itself felt in the centre of Europe.

So with baggage such as this, off and away, to the edge, to Wales! Perhaps there, looking out to sea, some peace and composure can be found? What was it that Christopher Logue recommended to a friend in search of rural solitude? 'When all else fails, / Try Wales.'

22 May. Monday.

The prevailing (negative) mood in Germany that I leave behind as the plane takes off certainly corresponds to the uniformity which stretches out below; it seems to rumble underneath the luminous view. It's a beautiful spring day, summer temperatures are being reached, the visibility is excellent, but Europe's still most densely forested country down below seems to be nothing but one big flowering rapeseed field. Uniform rapeseed yellow coats the country, with all its consequences, because taking a walk through the German May when the rapeseed is in bloom means walking through heavy vapours, means submersion in a fragrance which soon reveals itself to be a stench that will only recede when you're back home and under the shower. German agriculture has turned itself into an energy industry. Rapeseed oil is mainly used as biofuel, only to a very small extent as a foodstuff. Meanwhile the big German car manufacturers are cheating on exhaust emission values for their vehicles. Political one-upmanship and economic fraud... This is what it looks like when you gaze down from the plane, everything covered by a sulphur-yellow and only apparently friendly blanket of rapeseed.

Even from a height of ten thousand metres it's easy to make out when the border to the Netherlands is being crossed. Suddenly everything's green down there, there's a different order, a structure: the cultivated landscape is the signature of the Dutch. The masterpiece of land wrested from the sea... Bravo, cousins!

Flying over the English Channel from Amsterdam in the direction of Cardiff, enormous offshore windfarms come into view, which, however, viewed from above, look like military cemeteries on the western front. The wind turbines, like white crosses, stick up out of a brownish

ground; the sea is a ploughed field and the ships are the visitors at the great military cemetery. They shuffle away, dragging their feet, scratching the surface of the brown sea and drawing small white lines. Our European history of murderousness still intrudes upon the interpretation of this image; seeing the masts of the wind turbines, one cannot see the kind of white sticks to which, say, roses could be fixed. Does our history spoil the view? Even if we ourselves were not involved in the past present?

After that it doesn't take long and the Thames is meandering under the plane. Visibility is good over England too, and already the outskirts of London are moving towards us, soon bridges can be discerned, and there, quite clearly, Tower Bridge and over there the London Eye, and there Westminster! The plane moves quietly westward over the city towards Wales, where I'm looking forward to being because I used to live there years ago. So this is a return, perhaps even a homecoming, for the friend I'm staying with wrote that he wouldn't be getting back until later this week but of course I knew where to find the house key, didn't I?, and I'm happy... As Heathrow airport drifts into view below, a young Arab sitting in front of me is exchanging wordless glances and gestures with one of his two fellow passengers. For the whole duration of the flight he had silently looked out of the window, but now he takes his mobile phone from his jacket pocket and films and photographs London Heathrow airport below, until, despite the contortions of the photographer, it's no longer visible outside the cabin window. My fellow passenger puts his mobile back in his jacket pocket. Ping! the little bubble of travel illusion bursts. And the little wish to escape the onslaught of contemporary everyday life with this short journey to Wales must already capitulate to a reality that subjects everything to a new interpretation—and be this interpretation the result of caution? even of suspicion? Ping!

But at least the English and, as landing approaches, Welsh fields do not unfurl in that uniform German rapeseed yellow, but are green, like the Dutch ones. Ah, hedge-fringed green! Ah, over to the left and far ahead, the sea; ahead, Wales! As the plane dips down gently into this green, the Severn windingly approaches, the funnel of the Bristol Channel opens up. To the north of it lies Wales, to the south Devon. Diving into this green, submerging. Traveller's pipe dream. Travelling

and wishing, wishing and travelling: one and the same. Cardiff airport lies ahead, and the young Arab in front of me, who had paid no attention to the fields, the scenery, below, once again wordlessly exchanges glances and gestures with his fellow passenger, once again takes his mobile phone out of his pocket and films the landing, films the airport buildings and terrain as it quickly moves into view; he keeps filming until the plane swivels round into its parking position. Some are interested in trains, others in ships, others in airports, so what? Does our history spoil the view? Even if we ourselves were not involved in the past present? Does the present also spoil the view? Even if we ourselves are not involved in the present present, but just want to pursue our goals? Is the din of the present leading us straight into paranoia? Why can't it be fended off, the present? Hey, Captain Kirk, why aren't the deflector shields working?!

At the baggage carousel, the artificial community of the plane dissolves, everyone takes their suitcase and goes out to set foot on Welsh soil. The early summer warmth of the mainland has yet to reach Wales; a stiff breeze is blowing. A sign at the airport building announces: Croeso i Gaerdydd.

In the middle of the afternoon traffic jam the bus inches forward towards Cardiff Central Station. Hesitatingly it conquers a bit of road—which is already lined with signs for the European Champions' final, and of course it's Real Madrid who's playing, this time against Juventus—the bus stops again, then it flies along freely, only to hit the pack of traffic again. It's a race in which attempts at escape are pointless, as the result is clear from the outset: everyone will arrive at the same time. That's good, because it makes for a slow convergence after the swift skip of an hour from mainland to island, when entire countries and cities like Amsterdam or London drift away beneath the plane. A bit of a stroll to let the soul catch up.

At Cardiff Central, platform four is overcrowded. Opposite on platform three, a poster can be made out—Richard Strauss, *Der Rosenkavalier*. Announcements in English and Welsh echo over the heads of those who wait. The Great Western Railway train arrives, everyone takes a seat and we're off into the countryside via Neath and Bridgend to Swansea. An acquaintance of my Swansea friend once overheard a conversation on the bus from Pontardawe to Swansea

(supposedly around 2004), in which someone made a joke about Swansea as ‘Bangladesh’, which the other person, however, didn’t immediately understand. Until then, migration was primarily from Asia, but the current ethnic cityscape is so diverse that the joke would no longer make any sense. Ethnic groups in Swansea today come from all corners of the Earth. In the county town of the German region where I live, people have begun calling the road that connects the welfare office with the mass accommodation centre housing the migrants who arrived during the last couple of years, Ramadan Road. And on the edge of the small town where I grew up there was a street of bungalow-style houses, built after the war: that was New Delhi. A small settlement outside the city surrounded by fields was called New Russia. And it seemed obvious to everyone that the remote houses of a nearby village couldn’t be called anything other than Korea. References to geography used to reflect social remoteness; those ‘out there’ were also often socially marginalised. Little has changed in this respect. You end up dragging stuff like that around with you in your invisible luggage, without remembering ever having packed it. It only takes one word and out it jumps from the dark corners of discarded junk and joins in interpreting the world.

Outside Swansea’s train station, the forecourt no longer resembles the one which welcomes readers in my novel *Weder Ebbe noch Flut*, but the homeless and the junkies still hang out there as ever, while, as ever, the Union Jack and the white-green flag with the red Welsh dragon flutter on the Grand Hotel opposite. Look closely, take note, remember this when, one day, all this may no longer exist, when Wales will have been swept out into the mystic mist of the Atlantic!

The key to the house of my friend, who is still away travelling somewhere, is, as promised, in the familiar place. With one small motion of the hand, a dis-estrangement. The walk to the Brunswick Arms feels exactly like the walk to the office for re-acquiring citizenship. Comfortable at a corner table, legs stretched out, talking to another friend, one who isn’t travelling. As if I’d never been away. The cup of sentimentality is spooned up in leisurely scoops, like delicious ice cream. What’s twenty-five years! Before my mind’s eye the green fields of England and Wales are still passing by, while the plane is slowly descending to Cardiff. So, a successful escape from the present after all?

From history? For moments, the centre of Europe is where it belongs: far away in the centre of Europe. For once, I can't hear voices from over there. Indeed, the world is where one likes to have it: not too close. Ah, the edge! Wales. The sounds of the sea seem to travel up from Swansea Bay straight into the Brunswick Arms. Admittedly, that's not possible, but hey, just go with it. The *Brunswick* itself is a *Mare Tranquillitatis*.

That night at half past eleven I hear the BBC report that there has been a bomb attack in Manchester. At a pop concert.

23 May. Tuesday.

Once again waking up into a morning filled with bad news. The radio news now reports how many were killed in the attack. The BBC states that the concert had mainly been attended by teenagers and children. Some parents had been waiting outside the concert venue to pick up their children and take them home. One of the girls killed was eight years old. The children were not 'collateral damage', as official announcements occasionally phrase it when civilians are among those who lose their lives during military operations. The children were the target, and it wasn't a military operation, it was vile murder, underhand, utterly cowardly. The murderer, the 'suicide bomber' as they say—but isn't that a technical term which elevates murder into some kind of professional discipline and thus lends importance to the killer?—was a 22-year-old young man, the Manchester-born son of a family who had fled from Gaddafi's Libya to England. However, the News at Ten on TV that evening reported that the murderer's parents and siblings were now living in Libya again. The murderer had returned from there to Manchester just a few days earlier.

Down below in Swansea Bay, at low tide the sea retreats far into the Bristol Channel. Then the tide comes in. A calm, uninterrupted breathing. It isn't true that the world holds its breath when something happens. The world breathes and breathes and breathes. Only we humans are sometimes winded, terrified we raise our hands to our mouths, open our eyes wide, bury our faces in our hands. Until word comes—from where? who says it?: Come now, let's go on. But outside Swansea train station, police now patrol with machine guns.

24 May. Wednesday.

Life goes on. Leaders spout well-memorised phrases into the cameras and microphones. We remain calm and we will not let ourselves be incited to hatred. Now more than ever, we live our lives. We won't be intimidated... Not one of them deviated from the role assigned to him and howled and screamed because of the murdered children. Not one said even once: You criminals. You're as good as finished. You can hide in your holes. We'll find you. Nobody said that. As if we'd already got used to the murdering in Europe. Paris, Nice, Brussels, Berlin, London. These are just a few of the attacks of the past two years. Who still thinks about Madrid? Who still thinks about Moscow? Who still thinks about Istanbul and Gaziantep? About Jakarta? About Orlando? About Quetta? About Kabul? About Dhaka? The (terrible, cruel, incomprehensible etc. etc., the leaders' speech-writers are running out of ways to describe their 'profound sense of shock'—another cliché!) events showed once more that complete security is impossible, that's another thing the leaders say. And some even intimate that they can somehow understand the murderers' way of thinking and perhaps even basically accept it. This is what happens when one sends troops abroad, they say and believe they've explained everything.

The sea has retreated way back, it's a brilliantly sunny day, Swansea Bay is a glittering expanse crossed by a few shallow streams that come down from the hills. At high tide the beds of the streams, the streams themselves are swallowed up; they don't simply flow into the sea: the sea comes and gets them. Dogs chase sticks that their companions throw for them. Some dogs jump up, catch the stick, race across the wet and solid sand. Then they stand there, waving their tails, and wait for the game to begin again. Seagulls jeer in the air or doze one-leggedly in colonies, which suddenly and for no apparent reason fly up and, screeching, move a little further away. Seashells crack and burst underfoot. Even though the Bay has grown dry, a shortcut over to the Mumbles is not possible; after a few steps the solid sand gives way to silt.

The tide clock at Mumbles Pier near Swansea indicates that the tide will start coming in at about two o'clock in the afternoon and going out at about eleven at night. Flapping flags over the pier, but it's a summery,

decorative sight and not a threatening one, as it is in totalitarian worlds, where a flag always pronounces a sentence. But here we are, sitting in the café on the pier, the seagulls circling above, a few moored boats swaying, the waves going, and a few Americans at another table guess one flag after the other; they even know the Cornish one. Nevertheless, the Welsh dragon sticks out his tongue at us all as if he knows something we don't. The world's breathing would calmly go on even if we all slaughtered each other. Another hypothetical, which immediately raises the question of whether that's the right tense. We are slaughtering each other. And the world breathes and breathes and breathes, the tides take their turns. Everything just seems to be waiting for us to disappear again.

25 May. Thursday.

The British are annoyed because American officials have made the name of the Manchester murderer public. The Americans get a lot of stick anyway—also from German politicians and especially from the mainstream German media—ever since they voted in the wrong president. A nanny-like tut-tutting hovers over everything reported from the USA. Life goes on, as the saying goes, everyday life can't come to a standstill, a quick twiddle of the tuning dial on the kitchen radio, which dates back to the analogue age and relies on an FM aerial, drags you into the garish life-must-go-on radio programmes with their upbeat music. The weather forecast predicts a few nice days for Wales. Life goes on. For some, one way, for others, some other way.

A few very young students from France and Spain are having a good time on the bus from Swansea out to Rhossili on the Gower Peninsula, swaying to the 60s music selected by the no-longer-young bus driver. The women have beach mats tucked under their arms and a ball with them. All of us on the bus are looking forward to the coves and crags waiting for us on Gower—that area long fought over by the Welsh and the Anglo-Saxons. It's a spring day with the warmth of summer and in a few hours time we'll be suffering our first sunburn... But in Manchester, the mortal remains—as we say—of the children and youngsters murdered on Monday night are cooling. Thoughts stick fast, they can't come loose, life goes on, yes, but how? We will not let our way of life be taken from us, oh, really?

Outside the bus, Wales glows, look at it! take it in! rest your eyes! remember this later, back in the centre of Europe when you miss the sea again, the singsong in the speech of the Welsh in their everyday chat. The gorse hill above Rhossili gleams. Mythical country, retreat of the Celts from the harrying Anglo-Saxons. Going back much, much further, one of the pensioners on the bus to Rhossili tells his companion on the journey—yes, it's a journey, what else!—that the oldest human skeleton ever found in Britain was discovered here, on Gower, two hundred years ago. More than thirty thousand years old. Ah, time!

Low tide has turned Worm's Head at the far end of the Gower Peninsula into accessible, reachable land. Who dares to venture across becomes a figurehead on the cliffs, in front of them only the sea, open, wide, simultaneously a beginning and an end. The past and also the present are held at bay by the cliff at your back. No more where from, only a where to, an uncertain one. Might someone one day be lured there, to then find themselves marooned by the rapidly rising tide on what becomes an island in no time? Just because, and just to teach them a lesson. Whatever for.

In November this corner of the world is remote, secluded and deserted, but all the more filled with rain, wind, turbulence. No-body, not even from the little village, is likely to be seen outside then. This is when it breaks through the surface, the pre-human world—or is it a vision of the post-human world?—and it is rough, elementary and complete, it shows itself as a wholeness, even without us. But one summery warm day in May, our procession moves along the hard-surfaced paths from the parking lot or from the bus stop at St. Mary's Church, where Edgar Evans is commemorated, who was born in Rhossili and died in Antarctica with Captain Scott in 1912. We wear our brightly coloured clothes as if on a catwalk, we call out, laugh and make noise, we keep on holding the cameras of our mobile phones up at our looking (?!), in order to instantly send what we have seen—but are they still truly seeing, these eyes of ours?—to the most distant parts of the world, straight into the middle of a Japanese evening or into the dawning day of the American West.

The Rhossili car park is being resurfaced in readiness for the summer visitor crowds, construction vehicles stir up dust, a foreman shouts and laughs while he marshalls a reversing lorry into position,

visitors' cars are being redirected onto a field and parked there. A woman stands next to her car, she stands next to the open car door, she's wearing a headscarf. Behind the door her husband is praying; he kneels, touches the earth with his forehead, stands up, raises his hands in front of his face, speaks softly, kneels down... The woman, like the man, is young, she's pregnant, and she is protecting her husband as he prays behind the door. How vulnerable we are in the act of prayer. And how discreetly this man is praying, so secluded, and so different from the showy worshippers to be seen recently in Berlin or other German cities, showy worshippers who aren't actually praying but are busy watching out of the corners of their eyes to check that their posing—or whatever it is they're doing—is receiving enough attention. Men usurping public spaces, religious exhibitionists who strive to impose their religiosity on others. How subtle this worshipper is here! Oh, to say: Sister, to say: Brother. Oh, to put one's forehead on Celtic ground in hope of thus reaching a God—the punishing? loving? great God? Subtle praying on the cliffs, on the stretch of land that leads to Worm's Head and which the poet Vernon Watkins calls "the world's very verge", the outermost edge of the world.

26 May. Friday.

After years of renovation work, the Glynn Vivian Art Gallery in Swansea has reopened. On this radiant morning it's a refuge in the midst of a tottering world. The few visitors disappear in the rooms. They walk past the collections of the wealthy founder, the son of an industrialist, Glynn Vivian (1835-1910), which were intended and still intend to bring order into the world by keeping artefacts of human expression from all corners of the earth together. Of course there is what each exhibit expresses, be it porcelain, be it a painting, but this morning what's most important is the quiet presence of the things, their endurance in the noise of the present. Time has a different dimension in these rooms; visitors breathe it in with every breath, their steps become calmer, perhaps they even manage to transition from looking to seeing. And already the secluded hour in the Gallery is up...

Outside the doors, Wales, anglicised southern Wales, Swansea, seems to me to be a transitional world, not that I can quite grasp where this transition is leading. Uplands, the neighbourhood I lived in at the

beginning of the 1990s, has been thoroughly Dylan-Thomas-ified. There are signs pointing out where he lived as a boy, where he used to walk, and indeed suggesting the whole neighbourhood was his. A private owner presents his birthplace in Cwmdonkin Drive as a place of pilgrimage for Thomasian devotees, while Swansea Council considers how to preserve the Victorian and Edwardian exteriors of Dylan Thomas's childhood domain. At the same time a complete exchange of residents seems to have taken place. Twenty-five years ago, families with children still lived in the Uplands, and old people, but now the houses are often, all too often, inhabited by students. This is probably more profitable for the owners, but a price has to be paid for every profit, and here the price is the maimed countenance of a neighbourhood. In the bay windows, behind which families used to gather, there are now flags that speak of the student tenants' origins, though mostly just of the football clubs they follow. I'm told that the number of students wanting to study in Swansea went up by twenty percent after Swansea City was promoted to the Premier League, and so it was all the more important that the club wasn't relegated at the end of the 2016/17 season. The university—and in this it's no different from German universities—has to be customer-oriented in designing its provision. This means above all adapting to the Chinese and the Arabs and to their wishes, as they bring in the most money. And it's no different from German universities in this regard either.—So: flags, teeming crowds of students on the streets in the evening, the off licence constantly surrounded by sometimes more, sometimes less drunk young men, in sometimes more, sometimes less fighting mood. At night, there's always a loud party going on behind some open windows. In more and more of the terraced houses' tiny front gardens, where twenty-five years ago flowers and shrubs grew and blossomed, rubbish bags pile up, to be ripped open by foxes or the ever-hungry seagulls, who spread the rubbish over the pavement and into the street, and there it remains, softening in the rain, getting compacted by cars. In other front gardens stand discarded chairs, tables, sofas, clearly there for a very long time awaiting collection. If a house is renovated, the rubble also ends up in the front garden, probably only to be collected once the disposal fees have been waived. But at the weekends—are the students asleep? have they gone home to their families?—during the

day the neighbourhood seems almost dead and the Dylan Thomas signs look out over Victorian and Edwardian house fronts and into the void. The remaining inhabitants are resisting bravely; they organise a monthly market where you can buy vegetables, bread, cheese, herbal products and handmade jewellery. But the most important thing is that you meet one another, have a tea or a coffee together, and thus push a stake into the ground—to moor oneself in the general drifting apart?

It's a transitional world. In St Helen's Road, the surface of the transition is colourfully decorated by Indian and Pakistani, Turkish, Persian, Italian, Spanish and French restaurants, in between and next to which Asian shops are lined up, also Polish and African ones, followed by barbers' shops, which are all run by young Arabs, Kurds, Iranians and Pakistanis and are called 'Studios'. One transformation follows on the heels of another. During the industrial revolution, the Welsh language gave way to English in the south of Wales; for centuries it had been exposed to the presence of Anglo-Saxon, was pushed further and further back into the valleys, to finally go underground with the miners there. It is still holding out in the south of Wales in museumised form or as folklore, or in small, brave, defensive clusters. A young acquaintance of my friends says that Welsh is spoken in his small family and that he and his wife want to gift their two-year-old son Welsh as his mother tongue. If they go to the GP, the boy doesn't understand what's being asked of him, because he simply can't understand the doctor. It's rare that anyone can speak Welsh to the child in any GP's surgery. And this in Wales! When I ask what can be done, and whether in the end they will have any choice but to pack up and move to the north of Wales, to the very edge of the edge, where Welsh is still spoken in everyday life, this young acquaintance of my friends responds by saying that they want to stick it out in Swansea. In the meantime, he seems to be working on his reputation as a general factotum. Once I know him, I notice him again and again as an omnipresence during my stay, chatting away outside one pub in the evening, only to be immersed in conversation in another one a little further down the road, but wait, he's over there...

Life goes on. A harmless phrase, a brutal phrase. The week began with murders, followed by some overcast days, followed by bright summer days, something is standing invisibly behind us, pushing us forward, sometimes gently, sometimes roughly. On the evening of this

Friday in Volcano Theatre's performance space, now for the reason for the journey? the alibi? the pretext? I don't know any more, although the journey had, after all, been intended and planned as a journey towards the presentation of poems, a journey towards a story to be read for the audience. And everything written seems to be connected with the past week, everything seems to have grown from this one week, although much had already been written down a long time ago. What gravitational forces, acting betimes and wholly unexpectedly: the man who opens the evening, Philip Gross, the English poet who lives near Cardiff, enters with his poems—as if it couldn't be otherwise!—into the space in the centre of Europe. His key is his Estonian father, who came to England after the war. It's a story made for a movie. And I see it before me, this centre of Europe, from here, from the edge which, even if only within me, is indeed connected to this centre.

And what did Elizabeth Price call the exhibition she curated for the Glynn Vivian Art Gallery? *In a dream you saw a way to survive and you were full of joy. ...*

Touching the Earth with one's forehead, muttering a few words: Poems. As an alibi. As a pretext. As the reason.

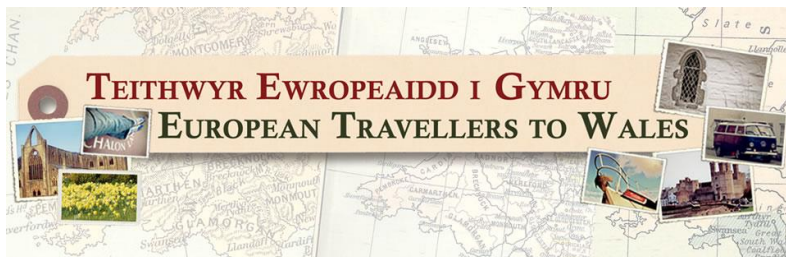
2017.

CYNHYRCHWYD YR E-LYFR HWN GAN:

THIS E-BOOK WAS PRODUCED BY:

Gwefan / Website: <http://etw.bangor.ac.uk/>

Twitter: [@EwropiGymru](https://twitter.com/EwropiGymru)

Facebook: [@TeithwyrEwropeaiddIgyrmuEuropeanTravellersToWales](https://www.facebook.com/TeithwyrEwropeaiddIgyrmuEuropeanTravellersToWales)

E-bost / E-mail: etw@bangor.ac.uk

Prifysgol Bangor University, Bangor, Gwynedd, LL57 2DG

